



24 maj.

Debatter m. m.

Onsdagen den 24 maj fm.

	Sid.
Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m. . .	3
Motioner ang. upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal	51

Onsdagen den 24 maj em.

Ändring i värnpliktslagen m. m.	73
Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.	74
Tjänste- och familjepensionering för statsråd.	79
Riksdagens år 1949 församlade revisorers berättelse:	
Den militära sjukvården i Karlskrona.	82
Motioner om en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen	87
Motion ang. åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar ..	89
Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e.o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed	95

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 24 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 188, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. anslag för budgetåret 1950/51 till vissa tilllägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. . .	3
— nr 189, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. anslag för budgetåret 1950/51 till Statens skolor tillhörande barn- och ungdomsvården: Byggnadsarbeten m. m. (voteringsproposition godkänd)	3

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.	3
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal	51

Onsdagen den 24 maj em.

<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse	73
— nr 27, ang. lag om svenskt medborgarskap	73
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 43, ang. ändring i förordningen den 11 juni 1937 om mödrahjälp	73
— nr 44, ang. sättet för utbetalning av de allm. barnbidragen m. m.	73
— nr 45, ang. förordning om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården	73
— nr 46, ang. ändring i värnpliktslagen m. m.	73
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 155, ang. avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m. jämte i ämnet väckta motioner	74
— nr 183, ang. vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.	79
— nr 184, ang. tjänste- och familjepensionering för statsråd	79
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m.	82
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 29, ang. finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m.	82
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 177, i anledning av riksdagens år 1949 församlade revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning jämte vissa motioner m. m.	82
— nr 178, ang. viss ändring av bestämmelser för disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (3-milj.-fonden)	86
— nr 179, ang. byggande av en cykelstig inom övre Sopperoområdet i Norrbottens län	87
— nr 180, ang. en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen	87
— nr 181, ang. åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar. .	89
— nr 185, ang. retroaktiv lönefyllnad å vissa e.-o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed	95
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. bidrag till f. d. materialförvaltaren L. Mårtensson för fortsatt forskning i fråga om riksdagens bondestånd	99
— nr 17, ang. anställande av försök för möjliggörande av en snabbare publicering av kamrarnas debatter	99

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 58, ang. förhöjning av ortsavdragen i fråga om den statliga beskattningen	99
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. ytterligare statsbidrag till Garnsviken—Vadasjön—Helgösjön—Hedervikens torrlägningsföretag i Stockholms län	99
— nr 46, ang. utredning om vissa åtgärder för en förbättrad skogsvård	99
— memorial nr 50, ang. departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom	99
— nr 51, ang. komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1950/51 m. m.	99

Onsdagen den 24 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 in-
nevarande maj.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr
Engström, som vid kammarens sam-
manträde den 11 sistlidna mars med
läkarintyg styrkt sig tills vidare vara
hindrad att delta i riksdagsgöromå-
len, denna dag åter intagit sin plats i
kammaren.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets memorial nr
188, i anledning av kamrarnas skiljaka-
tiga beslut angående anslag för budget-
året 1950/51 till vissa tillägg å ersätt-
ningar i anledning av olycksfall i ar-
bete m. m.

Kammaren beslöt till en början, på
framställning av utskottet, att memoria-
let skulle företagas till avgörande efter
endast en bordläggning.

Härefter bifölls utskottets i memoria-
let gjorda hemställan.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets memorial
nr 189, i anledning av kamrarnas skiljaka-
tiga beslut i fråga om anslag för bud-
getåret 1950/51 till Statens skolor till-
hörande barna- och ungdomsvården;
Byggnadsarbeten m. m.

Kammaren beslöt till en början, på
framställning av utskottet, att memoria-
let skulle företagas till avgörande efter
endast en bordläggning.

Härefter godkände kammaren den i
memorialet föreslagna voteringspropo-
sitionen.

Herr talmannen meddelade, att enligt
överenskommelse mellan kamrarnas tal-
män ifrågavarande gemensamma vote-
ring komme att äga rum vid morgon-
dagens plenum kl. 11 fm.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter be-
villningsutskottets betänkande nr 59,
första lagutskottets utlåtande nr 30
samt tredje lagutskottets utlåtande och
memorial nr 20 och 21.

§ 6.

**Motioner om framläggande för riksdagen
av en plan för övergången till en friare
ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande
nr 20, i anledning av väckta motioner
om framläggande för riksdagen av en
plan för övergången till en friare eko-
nomi efter ingången av år 1951, m. m.

I två likalydande motioner, som hän-
visats till bankoutskottets förberedande
handläggning, väckta, den ena inom
första kammaren under nr 325 av herr
Andrén jämte sex av kammarens öv-
riga ledamöter samt den andra inom
andra kammaren under nr 418 av herr
Hjalmarson jämte sju av kammarens öv-
riga ledamöter, hade hemställts, »att
riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.
Maj:t anhålla att under innevarande
årsession få sig förelagd en plan för
övergången till en friare ekonomi efter
ingången av år 1951».

I sammanhang med dessa motioner
hade utskottet jämväl behandlat en den
31 mars 1950 dagtecknad proposition,
nr 237, angående komplettering av riks-
statsförslaget för budgetåret 1950/51
m. m., såvitt anginge vissa av chefen

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

för finansdepartementet under rubriken »Det ekonomiska läget» gjorda uttalanden om den ekonomiska politiken under den närmaste tiden.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i motiveringen anfört; samt

2) att förevarande motioner I: 325 och II: 418, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet i motiveringen anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ewerlöf, Nordenson* och *von Seth*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanternas i motiveringen anfört; samt

2) att förevarande motioner I: 325 och II: 418, i den mån de icke besvarats genom vad reservanternas i motiveringen anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herrar *De Geer, Fröderberg* och *Schmidt*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava annan, av reservanternas angiven lydelse;

3) av herrar *Näsgård* och *Nilson* i Spånstad, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse dessa reservanter angivit samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen — — — anfört; samt

2) att förevarande — — — åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr SCHMIDT: Herr talman! Jag vill först erinra om att årets penningpolitiska debatter skilja sig från föregående års i det avseendet, att vi i år förlagt behandlingen av dechargeutlåtandet till

den första debatten och behandlingen av den ekonomiska politiken i allmänhet till den andra. Detta är kanske förklaringen till den olika grad av enighet som har uppnåtts. I fråga om dechargeutlåtandet voro socialdemokrater, bondeförbundare och folkpartister eniga, i fråga om den allmänna ekonomiska politiken går var och en på sin linje. Fördelen är kanske den, att det härigenom blir en mera koncentrerad debatt vid två olika tillfällen.

Jag skulle vilja börja med att anknyta till mitt uttalande i dechargedebatten om riksbankens och riksgäldskontorets disposition av marknaden, den förra för försäljningen av sitt innehav av obligationer och skattkammарväxlar och det senare för emitteringen av obligationslån och konverteringar. Härvid hävdade jag att om så stor del av statsskulden som möjligt skulle placeras ut på marknaden och så snart som möjligt, så har det varit riktigt att riksbanken haft preferens att lätta på sitt värdepappersbestånd. Jag sade också att tendensen i utvecklingen varit lovande; det återstår bara att se om den skall bli så i fortsättningen.

Nu kanske det inte skadar att göra en kort återblick på utvecklingen i detta hänseende. Jag vill erinra om att i slutet av 1946 hade riksbanken ett innehav av statspapper på 140 miljoner kronor, vilket i slutet av 1948 uppgick till inte mindre än 3,3 miljarder. Samtidigt åkte riksbankens innehav av valutor och guld ned från 3 miljarder till lägst cirka 400 miljoner kronor. Man kan säga att det var två snälltåg som foro förbi varann.

Hurudan är ställningen i dag eller rättare sagt: Hurudan var den den 30 april? De senaste siffror jag har till mitt förfogande äro nämligen från detta datum. Totalt innehar riksbanken svenska obligationer och skattkammарväxlar för 2,9 miljarder. Ett tilltalande drag i den uppgiften är att de svenska

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

obligationerna ha åkt ned till 1,1 miljard från att den 30 april förra året ha uppgått till 1,7 miljarder och vid årsskiftet 1948/49 till 2 miljarder. En avsevärd förbättring har sålunda ägt rum. Däremot ha skattkamarväxlarna tenderat att öka: de ha ökat med inte mindre än 300 miljoner från den 30 april 1949 till den 30 april 1950.

Här föreligga nu två problem, som vi skola se ur tre synpunkter, främst den statsfinansiella, alltså de villkor som staten anser vara lämpligast för sin upplåning. Den länepolitiska synpunkten är den andra; här gäller det alltså tidpunkten då marknaden kan vara benägen att ta upp de obligations-emissioner, som riksgäldskontoret anser sig behöva gå ut med. Slutligen ha vi de penningpolitiska synpunkterna, alltså riksbankens synpunkter på hur man skall kunna reglera marknadens krav, hur man skall kunna reglera likviditeten i marknaden.

Problemen äro två, som jag sade. Det är först och främst det stigande beloppet av skattkamarväxlar. Nu får man komma ihåg, att detta innebär att staten finansierar sig mot en relativt låg korttidsränta. Men å andra sidan är inte upplåningen ordnad. Skulle det en gång bli en räntestegring, kan detta sålunda bli rätt dyrbart för staten.

Det andra problemet är: När skall riksgäldskontoret kunna gå direkt ut i marknaden med sina emissioner? Detta beror på hur riksgäldskontoret, som jag sade, bedömer frågan länepolitiskt och storleken av den obligationsstock som riksbanken anser sig behöva för att bedriva en riktig penningpolitik och genomföra sina marknadsoperationer. Jag åtar mig inte att svara på dessa två frågor. Men det är givet att tidpunkten för ett avgörande börjar närma sig, närmast med tanke på den lätta penningmarknaden och den stigande likviditet som vi ha att förvänta, om exportökningen fortsätter, handelsbalansen för-

bättras och bytesbalansen fortsätter att vara positiv.

I förbigående vill jag nämna ännu en sak. Det har sagts i olika sammanhang att ökningen av statsskulden finansieras med sedlar. Det är emellertid inte riktigt. Under det år som jag talat om — från den 30/4 1949 till den 30/4 1950 — har den totala statsskulden ökats med 573 miljoner kronor, medan utanför riksbanken placerats 603 miljoner. Det betyder således att riksbanken fått ut därutöver 30 miljoner kronor. Ökningen i sedelstocken är ju att hänföra dels till ökningen av nationalinkomsten och dels till krav från marknaden i övrigt.

Jag berörde den stigande likviditeten. Till utjämning av denna bedriver riksbanken sina marknadsoperationer och sin räntepolitik, och regeringen kan sätta i kraft beredskapslagen rörande affärsbankernas kassareserver och har i övrigt ett regleringsinstrument till sitt förfogande. Härvidlag ha vi i folkpartiet uttryckt den åsikten, att jämsides med dessa regeringens medel får man inte förglömma räntans betydelse och att en aldrig så liten anvisning om rörelseriktningen hos räntan kan förhjälp oss snabbare till penningpolitisk balans — en åsikt som inte är främmande för finansministern, såvitt jag förstått av ett uttalande av honom, jag tror det var i januari i år. Dessutom äro vi alla överens om att vi under nästa år skola försöka arbeta oss ur allt vad kristidslagar och krisregleringar innebär.

Man får å andra sidan betänka att en ny tid har brutit in och att samhället med forskningens och vetenskapens hjälp på det sociologiska och ekonomiska området försetts med hjälpmedel, som det vore en dumhet att inte använda sig utav. Vi ha uttryckt detta på följande sätt på sidan 21 i vår reservation: »Men det är endast genom en kombination av den statliga finanspolitiken, de offentliga investeringarna och den ekonomiska politiken i övrigt samt un-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

der näringslivets frivilliga medverkan, som uppgiften torde kunna lösas. Vi anse sannolikt, att endast en politik, som tillåter en begränsad men ökad rörlighet på kapitalmarknaden, kan möjliggöra en tillfredsställande låne- och konverteringspolitik från svenska statens sida.» Till detta vill jag å andra sidan foga, att ju mer vi kunna återgå till frihet på det ekonomiska området, desto snabbare och lättare torde vi kunna komma till en bättre tillvaro.

Det viktigaste för den centrala myndigheten och regeringsmakten anser jag vara att decentralisera ansvaret till underställda myndigheter, till kommuner, till företag och till den enskilde medborgaren. Vi ha att förvänta ett långtidsprogram från finansministerns sida. Det långtidsprogrammet emotse vi med stort intresse. Vi skulle vara tacksamma, om detta program tar hänsyn till de synpunkter som vi ha framfört och att det ger oss så klara besked som möjligt, hur regeringen ser på dessa frågor.

Därmed, herr talman, har jag avslutat mitt inledningsanförande i anledning av vår reservation. Det kan möjligen anses att jag har uttryckt mig något för kortfattat i en så viktig fråga, men jag har också ansett att det i fråga om talarnas utnyttjande av tiden under riksdagsdebatten är nyttigt med en viss balans. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar De Geer, Fröderberg och Schmidt avgivna reservationen.

Herr von SETH: Herr talman! Penningpolitiken är inte bara nu utan över huvud taget en mycket viktig fråga för vårt samhälle. Av de reservationer, som avgivits till bankoutskottets utlåtande, finner man att de tre borgerliga partierna inte kunnat gå fram på en gemensam linje, även om de i huvudsak ha samma åsikter; det är i fråga om nyanserna man skiljer sig.

Sitt krav på övergång till en friare ekonomi framställde högern redan vid höstriksdagen — i samband med sin kritik av regeringens då framlagda förslag att möta devalveringens synliga följder med subventioner. Detta krav på en friare ekonomisk politik framställdes ytterligare i de partimotioner, som högern avgav i januari månad i år, och det utgör också den centrala delen i den reservation, som vi högermän nu avgivit till bankoutskottets utlåtande nr 20.

Att vi i alla dessa framstötter ha fastställt årsskiftet 1950/51 som den termin, då övergången till ett rimligare och från vår sida sett förnuftigare system än det nuvarande skulle ske, beror helt enkelt på att vi betrakta 1950 som ett övergångsår. Efter detta övergångsår skola inte längre några subventioner utgå av den art, som regeringen föreslog i höstas. Ingen räknar längre med möjligheterna att förlänga överenskommelsen om lönestopp efter den 1 januari 1951.

I proposition nr 237 ansluter sig finansministern till dem som räkna med fria avtalsrörelser beträffande lönerna för det kommande året. Han gör i sammanhanget det — såvitt jag kan finna — fullkomligt riktiga och nödvändiga konstaterandet, att arbetsmarknadens parter även vid de fria förhandlingarna måste beakta riskerna för en inflationsartad utveckling och iakttaga den återhållsamhet som läget kräver. Jag vill, herr talman, starkt understryka, att det ju i själva verket är ett löntagarintresse att lönerna inte drivas upp utan hänsyn till de verkliga förutsättningarna för en stegring av realinkomsten. Om arbetsmarknadens organisationer i en period av full sysselsättning utnyttja sin maktställning och driva penninginkomsterna i höjden, skapa de därigenom själva den inflation, som ingen får dyrare betala än löntagarna själva. Detta allmänna konstaterande av nödvändigheten till återhållsamhet innebär ju icke ett

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ögonblick ett försök att ingripa i den fria förhandlingsrätten och innebär framför allt icke något motstånd mot att eftersatta grupper hävda sina rimliga rättvisekrav. Till de eftersatta grupperna höra stora tjänstemannagrupper, icke minst stats- och kommunaltjänstemän. Jag vill i detta sammanhang starkt betona, att den lojalitet som dessa grupper visat och de uppoffringar som dessa grupper fått göra när det gällt tillgodoseende av deras rimliga krav skola och måste givetvis beaktas, och jag vill uttrycka den förhoppningen att de måtte tillgodoses för detta.

Frihet på löne marknaden förutsätter emellertid helt enkelt frihet inom det ekonomiska livets andra sektorer. Avstår det allmänna från att ingripa i lönesättningen, måste det också ge de fria krafterna spelrum på andra områden. Man kan helt enkelt inte tänka sig en bunden ekonomi med fria lönerörelser. Slutresultatet av den bundna ekonomiens politik måste bli statsdirigerad lönesättning i en eller annan form. Detta är givetvis icke någon teoretisk konstruktion. Påpekandet bygger på historisk erfarenhet från andra länder och de tidsepoker, då man försökt sig på en eller annan form av planushållning. Om man sedan kallar denna dirigerade lönesättning för korporativism eller ej, är fullkomligt likgiltigt. Kvar står dock det enkla förhållandet att bunden ekonomi — för min del sätter jag därvid likhetstecken med socialistisk ekonomi — medför nödvändighet för staten att ersätta de fria lönerörelserna med egna avgöranden.

Innebörden i finansministerns uppläggande av problemen är dels en önskan om en mera långtidsbetonad utredning av den ekonomiska politiken, dels intagandet av en avvaktande hållning. Ingen kan ju ha någonting att erinra mot den ifrågasatta utredningen. Vi anse dock på högerhåll att vi icke i avvaktan på dess resultat kunna skjuta på stånd-

punktstagandet för en lång framtid. Arbetsmarknadens parter måste ha besked om det närmaste årets ekonomiska politik, innan de äro inställda på att gå till förhandlingsbordet. Riksdagen bör icke ännu en gång tillåta — jag vill särskilt understryka det — att den sätts i efterhand och förvandlas till en inregistreringsmaskin för beslut, som regeringen och intresseorganisationerna fattat. Läget på den internationella marknaden och strävandena att återställa en fri världsekonomi ge oss icke alltför långt andrum.

Diskussionen om den ekonomiska politiken har pågått praktiskt taget oavbrutet, sedan regeringen till sin förväning upptäckte, att icke ens en politisk skördetid inträder utan att man besått fälten. Meningsbrytningarna ha tidvis varit mycket hårda, men i stort sett kan man nog konstatera, att man vid dessa diskussioner kommit varandra betydligt närmare. Bankoutskotets utlåtande nr 20 jävar ej heller detta faktum. Utlåtandet är — jag skall gärna göra det erkännandet — välgörande fritt från tvärsäkra påståenden. Det andas en förståelse och ett intresse för den fria ekonomiens principer, som, om man kunnat utläsa det tidigare, för något år sedan, hade varit något sensationellt. Majoritetspartiets företrädare äro nu ingalunda ovilliga att resonera — även om saker och ting som för något år sedan voro tabu. Detta är ett glädjande förhållande, och det finns icke skäl just nu att närmare uppehålla sig vid orsakerna därtill. Det är emellertid ett faktum, som man kan konstatera med tillfredsställelse.

Trots att ståndpunkterna kommit varandra närmare, så att socialdemokraterna och högern — jag talar särskilt i detta fall om högern — nu ha lättare att resonera med varandra, är ett högeralternativ till regeringspolitiken både nyttigt och — det vill jag säga — nödvändigt. Jag tror, att man på det

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

sättet bidrar till att reda ut begreppen, och man får också därigenom en bättre utgångspunkt i den praktiska politiken.

Högerns alternativ, sådant som det framlagts i de partimotioner vi i dag behandla och framför allt i den reservation till bankoutskottets utlåtande nr 20, avgiven av herrar Ewerlöf, Nordenson och av mig, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall, är, skulle jag vilja säga, ett frihetens alternativ. Denna reservation hävdar den ekonomiska frihetens princip i vår inre ekonomi, därför att detta är en förutsättning för fria förbindelser med yttrevärlden. Högerens alternativ hävdar den ekonomiska rörelsefrihetens nödvändighet ur — jag vill särskilt understryka det — de stora folkgruppernas synpunkt. Ty, herr talman, endast i en fri ekonomi kunna de stora konsumentgrupperna få verkligt inflytande över varornas priser och kvalitet. Endast i en fri ekonomi kunna konsumenterna använda sin inkomst som de själva önska för att efterfråga de varor de själva vilja ha. Endast där får konsumenten ett avgörande inflytande på produktionsriktningen.

Till sist vill jag säga, att i en fri ekonomi är det icke någon regeringsmedlem eller någon tjänsteman, som avgör investeringarnas och därmed produktionens inriktning. Det gör den enkla konsumenten, mannen på gatan, som engelsmännen säger, vars efterfrågan är producenternas herre.

Herr talman! Det lönar sig bra lite att i största allmänhet hävda frihetens principer, om man inte är beredd att skapa förutsättningarna för den och ta dess konsekvenser. Att t. ex. kräva byggnadsregleringarnas avveckling utan att giva de automatiska faktorer, som kunna påverka investeringsomfattningarna, deras verkningskraft, är fullkomligt meningslöst. Ingen ekonomi i världen, vare sig i vårt land eller utomlands, tål vilka belastningar som helst, och jag vill i detta sammanhang betona,

att den svenska ekonomien under de gångna åren varit mycket hårt belastad. Valet står alltså i dag icke mellan ett tillstånd, där var och en gör vad han vill, och ett, där staten bestämmer. Valet står mellan ett system, där de automatiskt verkande faktorerna reglera den ekonomiska verksamheten, och ett, där staten gör det genom direkta ingrepp. Vi högermän föredra det fria systemet med dess automatiskt verkande medel. Vi äro beredda att ersätta statsingripandena, icke med en allmän anarki utan med en sund ekonomi.

I en fri ekonomi är en aktiv penningpolitik ofrånkomlig. Är man inte beredd att tillgripa den, har man inte rätt att tala om ekonomisk frihet. På den punkten kan ingen tvekan råda.

Herr talman! Jag skall ej mycket längre uppehålla mig härvid. De flesta av de krav högern uppställer i sitt alternativ har riksdagen under tidigare år haft anledning taga ståndpunkt till. Det är således inga nyheter vi komma med. Att vi sammanfört dem i ett aktstycke beror helt enkelt på vår önskan och strävan att giva vår ståndpunkt en enhetlig sammanfattning. Vi ha velat sätta in våra olika framstötter i deras rätta sammanhang.

I ett avseende vill jag föregripa den kommande diskussionen. När högern talar om fri konkurrens är detta inga tomma ord utan allvar. Detta är något som är helt i överensstämmelse med vårt program. Vi godtaga således varken statliga eller enskilda monopol och äro beredda att vidtaga nödvändiga åtgärder mot skadlig monopol- och kartellprissättning. Det är emellertid utomordentligt väsentligt, att man icke heller i detta fall kastar ut barnet med badvattnet. Det allmännas åtgärder i syfte att garantera den fria konkurrensen få alltså inte ta form av samhällliga ingripanden, som förvandla den ekonomiska friheten till en formalitet. Vi skola hindra monopol- och kartell-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

prissättning men icke med medel, som ställa företagen i beroende av något nytt kungligt ämbetsverk. Det gäller icke att socialisera under åberopande av en önskan att komma ifrån monopolprissättning. Det gäller att göra den ekonomiska friheten till en realitet — för alla.

Inte sällan få vi i diskussionen höra att vi icke varit fullt fasta i vår ståndpunkt. Man har sålunda framhållit, att vår jordbrukspolitik innebär ett avsteg från vår allmänna linje. Jag kan utan vidare medgiva att så är förhållandet. Jag vill stryka under att vi alla — kanske med undantag av herr Svensson i Ljungskile — i denna kammare stå bakom 1947 års beslut om jordbrukspolitikens gestaltning. Vi från högern togo den ståndpunkten i klart medvetande om att den medförde nödvändigheten av en styrning av priserna på jordbrukets produkter. Skälen voro emellertid så starka att våra principiella invändningar, när det gäller detta viktiga område, fingo ge vika för det allmänna bästa. Vi måste se till att man fick ett härkraftigt jordbruk av beredskapsskäl med hänsyn, som det står i vår motion, till nödvändigheten att giva jordbrukets folk jämställdhet med andra befolkningsgrupper. För de avsteg från de allmänna principerna detta innebär tala alltså särskilda skäl och utomordentligt starka skäl. Man kan alltså icke härav draga någon slutsats när det gäller andra områden av ekonomiskt liv. Jordbrukarna skola alltså få vad 1947 års beslut ställt i utsikt. Detta kan genomföras med bibehållen rörelsefrihet för de enskilda jordbrukarna och framför allt utan att den enskilda äganderätten till jorden urholkas, vartill man synes kunna spåra allvarliga tendenser.

Herr talman! Högerns reservation till bankoutskottets utlåtande innefattar en klar och entydig rekommendation för återställd ekonomisk frihet. Lika klart

och entydigt utsäger den, att övergången måste ske vid årsskiftet 1950/51. Såvitt vi kunna finna tala de flesta skälen för en sådan övergång och att så sker vid nämnda årsskifte.

Jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande av herr Ewerlöf m. fl.

Herr SKÖLDIN: Herr talman! I föreliggande utlåtande från bankoutskottet behandlas dels vad som förekommer i Kungl. Maj:ts proposition nr 237 dels ock de synpunkter, som äro anförda i motion 418 i denna kammare, avgiven av hr Hjalmarson m. fl. I de reservationer, som fogats till detta utlåtande av såväl högerns som folkpartiets representanter, anlägges enligt bankoutskottets majoritets uppfattning en alltför optimistisk syn på det nuvarande ekonomiska läget i vårt land. Det är visserligen sant, att vi i vår ekonomi åstadkommit balans, men enligt vårt förmenande är denna balans icke av det stabila slag, att vi nu ha möjligheter att överge alla de reglerande ingripanden i vårt samhällsliv, som vi nödgats använda för att åstadkomma denna balans.

I proposition nr 237 räknas som bekant med fria avtalsrörelser beträffande lönerna för 1951. Det anföres dock av departementschefen i detta sammanhang, att arbetsmarknadens parter vid sina uppgörelser böra beakta riskerna för en inflation och iakttaga den återhållsamhet som läget kräver. Emot dessa synpunkter anför man från högerns sida i reservationen »att statsmakterna och riksbanken genom generella och automatiskt verkande medel skola underbygga jämvikten i samhälls-ekonomien och därmed skapa förutsättningar för den nya rörligheten på inkomstområdet». Så fortsätter man i högerreservationen och säger, att de

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

kvarstående statliga kontrollåtgärderna ha motiverats såsom ett stöd för stabiliseringspolitiken, särskilt lönestoppet. Men — säga reservanterna — eftersom nu arbetsmarknadens parter komma att få sin frihet återställd, bortfaller i väsentlig mån underlaget för dessa regleringar. Dock medger man samtidigt i samma reservation, att en allmän löneökning, som sker utan att den inre jämvikten på ett naturligt sätt återställts, leder till större efterfrågan för konsumtionsändamål och då lätt kan tendera att stiga över landets produktiva resurser. Den skulle genom importökning och exportminskning kunna medföra nya påfrestningar på valutareserverna och därigenom bli ett hot mot en nyss genomförd eller planerad liberalisering av utrikeshandeln. Och nu anför man i högerns reservation, att ett mycket betydelsefullt instrument för att motverka en sådan tendens skulle ligga i vad man kallar en fri räntebildning.

Med denna fria räntebildning skulle man alltså kunna motverka inflationsriskerna. Det torde vara självklart, att man med räntesatsernas storlek skulle kunna åstadkomma en åtstramning på penningmarknaden, som skulle vara ägnad att hindra investeringslusten och även en onödigt stor lagerhållning. Men att det i så fall icke räcker med så obetydliga höjningar som $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ procent, vilket antydes i folkpartiets reservation, den saken är väl tämligen uppenbar, utan att räntesatsen måste bli avsevärt högre, om den skall ha åsyftad verkan. För övrigt kunna väl reservanterna icke vara alldeles främmande för den mentalitet, som är rådande inom stora kretsar av det svenska näringslivet, och som tar sig uttryck i att man söker genom investeringar äta upp företagens vinster för att på så sätt undgå att betala skatt på dessa vinstmedel. Förr hette det ju alltid, att det är Wigforss som får betala,

i dag är det väl statsrådet Sköld. Nu komma naturligtvis reservanterna att på detta replikera: Ja, där ser man hur det går med för höga skatter. Jag skall emellertid återkomma till detta.

Att tro, att investeringslusten skulle kunna hejdas med en liten och obetydlig räntehöjning, det är väl ändå att göra upp räkningen utan värden. Men är man beredd till en sådan räntehöjning — och det måste man väl vara — så vill jag fråga: Vilka påfrestningar skulle ändå inte en sådan politik komma att medföra för vårt samhälle? Vilket hyresläge skulle vi exempelvis få? Utan tvivel skulle hyrorna komma att höjas avsevärt genom en sådan räntehöjning. Inte torde det vara möjligt att bedriva en sådan politik och samtidigt åstadkomma vad utskottsmajoriteten anser vara det mest betydelsefulla i detta sammanhang, nämligen att upprätthålla den fulla sysselsättningen. Vi skulle utan tvivel med denna investeringsbegränsning, som man framtvungade genom en räntehöjning, åstadkomma en mycket omfattande arbetslöshet. Det är ju klart, att man härigenom också skulle ha möjligheter att pressa både pris- och lönenivån. Det var väl för övrigt dessa vägar vårt land beträdde efter det första världskriget, och vi veta ju alla med vilket resultat. Jag var då själv sysselsatt inom den mekaniska verkstadsindustrien och gick arbetslös från april 1921 till juli 1923 och har alltså personlig erfarenhet av de fria krafternas spel på det ekonomiska området inom samhället. Den som själv arbetat på en arbetsplats och vet vilka stämningar som äro rådande, när arbetstillfällena börja tryta, önskar inte vara med och bidra till att skapa sådana förhållanden. Jag vill erinra om, att det var denna fria ekonomi, som också gjorde att vi under två år i början på 20-talet inte ens kunde få ett avtalsreglerat förhållande mellan Svenska verkstadsföreningen och Svenska

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

metallindustriarbetareförbundet. I kraft av denna avtalslöshet och den arbetslöshet, som var rådande, kunde man faktiskt betala metallarbetarna vad man behagade i det här landet. Jag förstår, att dessa tider kunna önskas tillbaka inom vissa arbetsgivarkretsar, men det kan aldrig bli av något intresse för svensk arbetarklass att dessa tider komma tillbaka.

För övrigt saknas heller inte erfarenheter av hur denna fria ekonomi har verkat ute i världen. Och denna bild ger faktiskt belägg för de farhågor jag här uttalat. I Belgien finnas nu 250 000 arbetslösa, i Västtyskland 2 miljoner, i Italien 1½ miljoner, vilket översatt i procent skulle betyda att vi i Sverige hade 200 000 arbetslösa i stället för de 18 000 som vi nu ha.

Dessa förhållanden torde vara belägg för att förstå, att om man beträder de vägar för att upprätthålla den ekonomiska balansen, som av reservanternas föreslås, spolierar man samtidigt förutsättningarna för att hålla den fulla sysselsättningen, som är en av det s. k. 27-punktsprogrammets enligt vårt förmenande betydelsefullaste punkter, och som hr Ohlin i vissa sammanhang brukar påstå, att vi övergivit.

Ett annat spörsmål, som också behandlas i såväl högermotionen som i högerns reservation, är riksbankens penningpolitik. I högermotionen säger man ju visserligen, att man är anhängare av att riksbanken utövar ett reglerande inflytande på marknaden, men några obligationsköp, tillägger man, i den omfattning som förekom 1947—1948 få inte ifrågakomma. Tillåt mig i det här sammanhanget erinra om, att den anförda tidpunkten, som man här tager till utgångspunkt för att förklara att detta inte får återupprepas, var just den tidsperiod när vårt lands obligationsinnehavare i så riklig mängd sålde sina obligationer, att man ganska öppet talade om att det var ett försök att få

riksbanken att höja räntan. Nu är det ju välbekant, att den aktionen misslyckades, och jag tillåter mig att betrakta nyssnämnda uttalanden som ett utslag av missnöje från de krafters sida, som misslyckades i detta uppsåt.

Man har också i såväl motionen som högerns reservation sysselsatt sig med riksgäldskontorets behov av lån, som i allmänhet täckes genom upplåning i riksbanken mot skattkamarväxlar. Man önskar nu från reservanternas sida, att riksgäldskontoret vid behov av pengar skall vända sig — som det heter — direkt till marknaden och där upptaga lånen. Med andra ord: riksgäldskontoret skulle vid behov skaffa sig dyrare pengar än vad det nu kan göra via riksbanken. Hur det skall kunna bli ett statens intresse att förfara på detta sätt har jag svårt att förstå, men det tillkommer väl herr Hjalmarson och hans partivänner att närmare förklara den saken. Att de privata bankerna, som nu i sina kassavalv ligga med skattkamarväxlar, på vilka de erhålla en mycket låg ränta, äro missnöjda däröver är förklarligt, men det kan ju knappast vara ett skäl för den svenska riksdagen att rekommendera riksbanken och riksgäldskontoret att vidtaga några ändringar i den politik som hittills förts. De här bekymren från högerns sida taga sig obestriddligen ganska egendomliga uttryck. Det var en av högermännen i bankoutsrottet, som förklarade, att det var nödvändigt att få slut på den nuvarande ordningen, som tager sig uttryck i, som han sade, »att riksbanken allt mer och mer blivit ett annex till Kungl. Maj:ts kansli». Det är klart att det skulle vara tacknämligt för dessa fria krafter att riksbanken förde en politik i framtiden, som ginge stick i stäv mot den som då förs av regeringen. Men det skulle väl ändå skapas ett orimligt förhållande, om en sådan politik skulle föras i vårt land. För övrigt få väl herrarna, om edra önskemål

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

att snart få övertaga regeringsmakten skulle infrias, själva möjlighet att praktisera en politik efter sådana metoder vid den tidpunkten, exempelvis att riksbanken sålunda för en politik i överensstämmelse med den banken nu för, medan regeringen förde en annan.

I reservationerna vidröres också frågan om skattetrycket. Man förklarar, att detta måste lättas, och att det kan göras i form av besparingar genom att förenkla och förbilliga den offentliga förvaltningen men samtidigt ådagalägga den största återhållsamhet i fråga om nya statliga utgifter. I och för sig finns det ingen anledning att göra någon invändning emot detta påstående. Det är väl ingen som vill påstå annat än att det nuvarande skattetrycket är väldigt hårt. Men jag skulle nog vilja ifrågasätta om herrar reservanternas lära och leverne därvidlag sammanfalla. Jag tänker nu närmast på inställningen till den s. k. extra bensinskatten. Det gällde där visserligen inte utgiftssidan i riksstaten, men herrarna vilja väl ändå inte påstå annat än att även inkomsterna ha en väldigt betydelse. Vad gäller statsutgifterna i stort råder väl, såvitt jag kan förstå, ganska stor enighet. De partier, som reservanterna tillhöra, bruka ju anse det som mycket berömvärda gärningar att ha givit sin anslutning till den politik som förts exempelvis på socialpolitikens område. Högern gav sig ju till och med ut och förklarade, att det var den som hade genomdrivit det s. k. alternativ 3 när det gällde folkpensionerna; och försvarsutgifterna råder det ju också enighet om. Då blir nu frågeställningen bara den, hur dessa utgifter skola betalas. Att utan att ge anvisningar på besparingar på utgiftssidan, bara i allmänna ordalag tala om nödvändigheten av att spara på inkomstsidan kan väl inte vara annat än ett uttryck för vad man skulle kunna beteckna som en valtaktisk manöver. Är det så att ni ge några anvisningar

på vilka besparingar som skulle kunna göras inom ramen av de utgifter, som ni själva varit med att påföra staten genom medverkan i de beslut, som fattats på de områden jag förut nämnde, är jag övertygad om att dessa anvisningar mycket välvilligt komma att prövas från vår sida. Men det uppträdande som i dag ådagalägges tycker jag i hög grad påminner om folk som försöker smita från notan.

Vi fingo i bankoutskottet en föredragning angående hur statsfinanserna skulle komma att ställa sig under budgetåret 1951—1952. Av denna föredragning framgick, att man för ifrågavarande budgetår — och märk väl att det är mycket lågt räknat — kunde påräkna en utgiftsökning för nämnda budgetår på 300 miljoner kronor, vilken berodde på redan fattade beslut. Därest man kan förutsätta, att de lönehöjningar, som de fria avtalsrörelserna komma att medföra, komma att ligga i paritet med vad som blev gällande 1945, så skulle emot denna utgiftsökning komma att stå en inkomstökning på 150 miljoner kronor. Det betyder alltså, att vi få ett underskott, som är ganska avsevärt. Nu finns det ju de som påstå, att man även i ett högkonjunkturläge bör kunna underbalansera budgeten. Personligen anser jag ju en sådan politik oförsvarlig, och i vart fall är det inte en politik, som jag som kommunalman lärt mig inse det förnuftiga i. Den där gamla klyschan som heter »att spara när jag har och spara när jag inte har, så nödgas jag ju spara jämt» faller osökt i mina tankar inför dessa resonemang. Det där skratrar man åt och tycker att det är väldigt roligt. Att spara när man intet har är ju en ren omöjlighet, och det är väl det som man i allmänhet har roligt åt. Det finns emellertid personer som tro att man i nuvarande läge kan leva över tillgångarna, men de måste väl ändå räkna med att underskottet någon gång måste betalas, och det betyder väl att man får

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

lov att spara, när penningtillgångarna minska. Det vill med andra ord säga, att staten skulle kunna handla på ett sätt, som står i direkt motsatsförhållande till vad annars är vanligt med oss som enskilda medborgare. Därvidlag är det väl emellertid ändå på det sättet att man sparar när inkomsterna äro goda, och jag tror nog att det också är den klokaste vägen även för statens vidkommande.

Jag avlyssnade med mycket stort intresse herr von Seths anförande. Herr von Seth sade, att högern var mycket stark anhängare av frihet; han sade till och med, att det inte var något tomt prat från högerens sida, när man talade om denna frihet. Jag skulle vilja ställa följande fråga: Hur är det med friheten i vårt nuvarande samhälle på det ekonomiska området? Jag har i min hand en tidskrift, i vilken direktör Josef Anér skrivit en artikel under rubriken »Utan fri konkurrens intet fritt näringsliv». Den frihet, som i denna artikel åskådliggöres av direktören för Turitz & Co, d. v. s. den firma som utgör toppen på Epa-affärerna, är ganska dråplig. Han talar i artikeln i fråga om, att vi för närvarande ha 340 kartellavtal registrerade, och han har kostat på sig mödan att gå igenom dessa, och på basis av de erfarenheter han därvidlag gjort har han sedan hållit ett anförande, efter vad jag tror i Nationalekonomiska föreningen. Det är detta anförande som publicerats i denna tidskrift. »Hur många kartellavtal ha vi i detta land?» frågar man. Direktör Anér säger, att den lägsta siffra, som därvidlag angivits, är 1 000, och att den högsta siffran är 5 000, men hittills är, som jag nyss nämnde, antalet registrerade endast 340. Nu behöver väl direktör Josef Anér, efter vad jag kan föreställa mig, inte betraktas såsom en person, som skulle ha någon anledning att riva ner det nuvarande samhället och göra svårigheter för det svenska näringslivet.

Han börjar med att konstatera, att man inte längre med fog kan tala om något fritt näringsliv, och så skildrar han utförligt hur detta kartellväsende är uppbyggt. Tillåt mig, herr talman, att citera några av de uttalanden, som han gör i denna artikel.

Han talar framför allt om förhållandena i Göteborg, ty han är ju, som vi veta, själv bosatt där nere, och han skriver här om hur det går till när någon skall försöka öppna eller få tillstånd att öppna en grönsaks- och fiskaffär i Göteborg följande: »Säg nu t. ex. att någon vill öppna en grönsaks- eller fiskaffär i Göteborg. Vad händer då? Jo, då aktualiseras ett avtal, som vi återfinna i kartellregistret under nr 31. Detta avtal är slutet mellan kemisk-tekniska och livsmedelsfabrikanters förening, det allbekanta KELIFA, och följande medlemmar av Sveriges Grossistförbund, nämligen Göteborgs Konservengrossistförening, Göteborgs Kolonialvaruimportörers Förening, Göteborgs Sillengrossisters Förening, Föreningen Göteborgs Fruktimportörer, Göteborgs Potatisengrossisters Förening och ICA samt slutligen för detaljistparten Göteborgs Köpmanaförbund och Göteborgs Fiskhandlareförening.» Därefter kommer en uppgift om hur den nämnd skall vara sammansatt, som skall sköta om registreringen av det hela, och så fortsätter direktör Anér och säger, att vid prövning av frågan rörande nyetablering skall enligt avtal »hänsyn tagas till den etablerades affärskompetens, ekonomiska förutsättningar ävensom till allmänt näringspolitiska förhållanden. I realiteten betyder väl detta, att man skall taga hänsyn till om någon redan etablerad handlande löper risk att få sälja mindre.» Anér skildrar vidare hur Uddeholmsbolaget säljer rakhylvblad till Matadorverken och hur dessa företag ha en överenskommelse om ett detaljpris av 25 öre per rakblad, och hur han köper för Epakoncernens räk-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ning och säljer samma rakblad för 15 öre, fastän det är rakblad av precis samma kvalitet. Självfallet gör han som chef för Epa följande slutsats av dessa förhållanden: »Jag hör nämligen alltför ofta sägas, att folk icke vet vad de få för sina pengar, när de handla på Epa, och det är ju uppenbarligen skumt att för 15 öre lura på kunden samma rakblad, som han eljest skulle betala 25 öre för, och utan att man talar om, att kvaliteten i bägge bladen är densamma.» Ja, det är skumt, det kan man ju gott säga.

Anér fortsätter vidare sin skildring med att på ett förträffligt sätt återge hur Sandvikens Jernverk handlar i liknande avseende, en skildring, som jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter att läsa. Den avser ifrågavarande företags förhållande till urhandlarna här i landet. Jag kan tyvärr inte fortsätta att citera mera ur denna artikel, ty det skulle ta alltför lång tid i anspråk, ehuru det kunde vara mycket intressant att få redogöra för hur Sandvikens Jernverk har kartellavtal med urmakareförbundet och hur en grupp urhandlare, som inte tillhör denna kartell utan har en organisation vid sidan om och alltså nödgas köpa sina varor från Schweiz och som under kriget var avstängd från all import, avstängdes från att köpa fjädrar till klockor på grund av kartellavtalet mellan Sandvikens Jernverk och de andra urmakarna. Herr Anér gör härvidlag den reflexionen att det är underligt att inte statsmakterna ingripit mot sådana förhållanden, och jag måste säga att det är en ganska naturlig reflexion. Han skildrar också hur urmakarna lät mig säga skörta upp allmänheten vid köp av klockor, och han påvisar, att den så föraktade priskontrollnämnden dock i det stycket ingripit och bidragit till att skapa någon sorts ordning på området i fråga.

Sedan han gått igenom allt detta

skildrar han i drastiska ordalag hur kartellerna verka. Det finns som sagt karteller inom alla områden, och om man skall onduleras eller begravas eller vad allt annat det gäller, så finns allting i förväg uppgjort mellan dem som skola utföra en i och för sig mycket lovvärd sysselsättning. Och så slutar direktör Anér: »När man läst kartellregistret, konstaterar man, att man praktiskt taget icke kan köpa någon förnödenhet eller företaga sig någonting, som icke påverkas av ett kartellavtal. Skola vi sätta upp litet hönsnät runt våra kycklingar, skola vi slå en trådspik i en låda, köpa en cykelklocka eller taga en livförsäkring, locka håret eller slutligen bli begravda, överallt träffa vi på ett kartellavtal» — där priserna alltså äro bestämda.

Det är klart att herr Hjalmarson kommer att replikera, att herr Anér också avslöjar, att även den svenska arbetarrörelsen närstående organisationer äro anslutna till dessa karteller, och att bl. a. lantbrukets organisationer äro indragna i detta kartellväsende. Ja, det är uppenbart att det även därvidlag finns anledning till vissa bekymmer. Man bestämmer kvoter och allt sådant, hur mycket som skall få tillverkas exempelvis i margarinbranschen, där det i artikeln sägs, att Landskrona margarinfabrik fått en kvot av 2,20305 procent av tillverkningen av margarin i landet. Herr Anér anmärker därvidlag mycket spydigt: »Huruvida den sista hundraatusendels procenten representerar 1 deciton, 1 kg eller 1 hg, undandrar sig mitt bedömande, men man kan konstatera, att åt slumpen har ingen till överlämnats.»

Dessa Anérs uttalanden ha naturligtvis föranlett bekymmer. Till och med Dagens Nyheter har ägnat en ledande artikel åt detta och sagt, att det måste rättas till.

När Anér har gått igenom dessa saker gör han, efter att hava sysslat med

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

urmakarna, följande uttalande: »Måste man icke rentav misstänka, att när statsmakternas representanter utan att ingripa låta ett sådant avtal stå vid makt under en undantagstid sådan som den vi genomlevat under de sista åren och då avtalen faktiskt bereda en ganska stor befolkningsgrupp svårigheter, måste man då icke misstänka, att detta beror på att det finns någon bland statsmakternas representanter, som lugnt sitter och väntar och tänker: 'Nej gubbar, nu ska vi se hur långt Ni går; nu skall Ni få ett tillfälle att blamera Er och visa Er rätta ull.'»

Ja, är det den friheten som herrarna von Seth och Hjalmarson eftersträva, måste jag säga, att det var väl icke på det sättet som vi räknade med att näringsfriheten skulle ordnas i detta land. Vi bruka svartmålas såsom varande de som hotade det svenska näringslivets frihet. Här har man fått en bild av hur det förhåller sig med denna frihet. Vid flera diskussioner som jag haft med högermän har jag brukat göra denna frågeställning: Är det inför dessa förhållanden, som rullas upp i denna artikel orimligt, att staten åtminstone har något inflytande över dessa karteller? Eller skall man låta kartellerna själva bestämma över detta? Det är klart att det är lättare att göra så. Det är klart, att det är mycket tacknämligare för herrarna att sysselsätta sig med detta än att priskontrollen skall ingripa, som den gjort i olika avseenden. Men jag tror ej, att ur medborgarnas synpunkt detta i längden kan vara rimligt. Och eftersom reservanterna i bankoutskottet väl ändå önska betraktas som representanter i riksdagen för det svenska näringslivet, nödgas jag fråga, vore det icke rimligt, att ni försökte klara upp dessa saker och begrundade vad Anér säger i denna artikel: att man bör ej kasta sten, när man sitter i sådana glas-hus som det svenska näringslivets män själva göra?

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle vilja säga ett par ord i anledning av herr Sköldins anförande. Han var inne på den Anérskas artikeln och de missförhållanden som där påpekas. Jag är fullständigt överens med honom på den punkten. Men jag vill hänvisa till att vi just i vår reservation uttryckt saken så, att vi erinra om att den statliga importbegränsningen och regleringarna under det senaste decenniet varit en av huvudorsakerna till att karteller och dylika överenskomelser nått ökad spridning. Jag har, som herr Sköldin vet, själv suttit i priskontrollnämnden. Jag vet hur vi ofrivilligt sammansvetsade de sökande hos priskontrollnämnden till sammanslutningar för att bevaka vederbörandes intressen mot nämnden, men jag anser det vara viktigt, att den enskilde får möjlighet att göra sig gällande i detta avseende. Jag är fullkomligt övertygad om att våra fruar göra sig betydligt bättre som priskontrollanter och ha mycket lättare att slå hål på dessa missförhållanden än vi kunna göra med en priskontrollnämnd.

Sedan var herr Sköldin inne på frågan om räntan; det var närmast i anledning av högerreservationen. Men han gjorde även ett litet hopp över på vår reservation. Då vill jag understryka, att vi ha sagt, att det icke endast är räntornas absoluta höjd utan även deras väntade rörelseriktning som är av betydelse. För att bevisa hur starkt jag tror på att vi ej kunna gå tillbaka till det gamla begreppet om att lämna räntan fritt spelrum, kan jag — ehuru jag kanske icke tycker om personliga sammanhang i detta avseende — säga herr Sköldin, att jag var också med under tiden efter det förra världskriget.

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Jag fick gå utan ordnat arbete i två år, fastän jag hade en fyraårig ingenjörsutbildning bakom mig. Det fanns inga möjligheter att få arbete, därför att företaget och näringsidkare stöpo som flugor på grund av den depression som då inträdde och som bl. a. berodde på att vi hade ett diskonto på 7,5 procent och där omkring. Jag fick lov att skudda landets stoft av mina fötter för att klara mig.

Herr SKÖLDIN (kort genmäle): Till det sista vill jag säga, att jag tror nog, att om man skall med räntesatser motverka investeringslusten måste man komma upp till en räntesats på ungefär 7,5 procent. Det är nog riktigt. Det är anledning att förmoda att utgången skulle bli ungefär densamma som i början av 1920-talet, då både jag och herr Schmidt voro arbetslösa i årtal.

Sedan har jag sett dessa försök i den borgerliga pressen att göra gällande, att dessa karteller äro en produkt av priskontrollens arbete. Herr Schmidt erkände tämligen öppet, att han till och med varit med om att samordna dessa människor för att de skulle ha någon makt mot priskontrollnämnden. Alla veta vi väl ändå, att innan vi visste vad priskontrollnämnden var, så existerade dessa karteller och hade en mycket utbredd verksamhet inom hela det svenska näringslivet. Om herr Schmidt tror eller försöker få oss att tro, att kartellerna äro en produkt av priskontrollnämnden, så skriver han historia, som i varje fall icke klaffar med verkligheten. Jag saknar icke erfarenhet av hur det varit långt förut och försäkrar, att herr Schmidts påstående i detta avseende är fullständigt felaktigt.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Mitt påstående är icke felaktigt. Jag skulle kunna uppehålla kammaren med många exempel härom.

din, att när han talade om räntesatsen 7,5 procent så som han gjorde, så känner jag icke denna replik riktad mot mig.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Vi ha ju aldeles nyss lyssnat till det första valtalet för i år, efter vad jag kan förstå. Jag trodde att det möjligen skulle komma några nya låtar i det gamla positivet. Men det tyckes vara med den socialdemokratiska förkunnelsen som med låtarna i Djurgårdens positiv: det påstås varje gång, att det är nya visor i år, men när man hör dem så känner man igen, att det är de gamla visorna från förra våren, som man bara satt en liten ny etikett på.

Jag skall sedan, herr talman, be att få gå in på några av de saker som herr Sköldin drog upp. Jag hade eljest tänkt att här väsentligen taga upp några mera allmänna synpunkter på den ekonomiska politiken. Jag förstår att det är lika bra att först som sist taga tjuren vid hornen och resonera om de ting, som i hög grad komma att prägla den kommande valrörelsen.

När vi, herr talman, i höstas begärde en plan för övergång till fri ekonomi och när vi upprepade vår hemställan i början av detta år med sikte på årsskiftet 1950/51, så motiverades denna framställning särskilt av önskemålet att skapa klarhet om vår ekonomiska politik i god tid före höstens avtalsförhandlingar. Jag beklagar att detta önskemål icke har blivit tillgodosett. Det är i och för sig värdefullt med en långsiktig utredning sådan som finansministern nu planerar. Men en sådan utredning minskar ej behovet av den planering för ekonomisk frihet, som hör oskiljaktigt samman med lönepolitikens frigivande.

I vår motion om planering för en friare ekonomi ha vi försökt att angiva de grundläggande principerna för en sådan ekonomi. Denna motion har kom-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Sedan vill jag bara säga herr Skölpletterats med förslag från vårt håll, dels om den statliga priskontrollens avveckling från den 1 januari 1951, dels om att få till stånd en översikt och en angelägenhetsgradering av den offentliga investeringen och dels om en successiv avveckling av livsmedelssubventionerna. I dessa olika motioner tillsammans antagna ha vi velat draga upp bestämda riktlinjer för vårt alternativ till regeringens ekonomiska politik. En sammanfattning över hela fältet av våra synpunkter återfinnes i högerreservationen till det föreliggande utlåtandet från bankoutsrottet.

Åtskilliga av de frågor som där behandlats ha tidigare under åren diskuterats i riksdagen. Jag skall självfallet icke belasta kammarens hårt ansträngda tid med att nu återkomma till dessa frågor. Jag skall be att få koncentrera mig till ett par andra avsnitt.

Bankoutsrottets majoritet erinrar i sitt utlåtande nr 20 om att möjligheterna att ernå större rörelsefrihet på det handels- och valutapolitiska området väsentligen skulle ökas, om de nu pågående diskussionerna om ett nytt betalningssystem inom Marshallorganisationens ram, innebärande ökad konvertibilitet mellan valutorna, kunde leda till resultat. Detta är naturligtvis sant. Men det är också sant, att möjligheterna att nå konvertibilitet äro i hög grad beroende på att vi själva öka rörelsefriheten på det handels- och valutapolitiska området.

Jag tillåter mig i detta sammanhang ifrågasätta, om tiden ej nu vore inne för väsentliga lättnader i valutaregleringen. Skulle vi icke på detta område kunna överväga en anordning liknande den som diskuterades i slutet av 1939, nämligen i form av en frivillig överenskommelse mellan riksbanken och affärsbankerna med syfte att genom lojal samverkan dem emellan förhindra obehörigt utflöde av valutor?

Det alternativ som vi lagt fram innefattar en bestämd rekommendation för en aktiv penningpolitik. Staten bör vid behov av lån vända sig till marknaden, varmed enligt vår uppfattning de enda hållbara garantierna skapas för att statens utgifter av det slag, som det här är fråga om, verkligen finansieras med frivilligt sparande, samtidigt som riskerna för en kreditinflation effektivt undanröjas. Med andra ord: efter vårt sätt att se böra pengarna vara upplånade, innan de användas.

Till herr Sköldin skulle jag vilja säga, att det är icke stor glädje med att affärsbankerna bara byta ut likvida kassamedel mot obligationer, som med nuvarande räntepolitik uppenbarligen betraktas som jämställda med vanliga kassamedel.

Sedan var det ju en ganska besynnerlig synpunkt som herr Sköldin framförde. Om jag icke missuppfattade honom, frågade han nämligen, om det ej måste bli dyrare när staten lånade pengar direkt i marknaden. Men, herr Sköldin, meningen är väl ändå den, att på något sätt skall staten få kontakt med marknaden. Det är väl icke meningen att finansiera de statliga utgifterna med sedelpressarna eller luftpengar? Det är här närmast påkallat, att herr Sköldin tar ett litet privat samtal med herr Sköld eller herr Hall, som få klara ut de ekonomiska sammanhang i vilka de statliga låneoperationerna via riksgäldskontoret och riksbanken rätteligen böra insättas.

Det sätt att sköta penningpolitiken och den statliga upplåningen, som vi föreslagit, förutsätter en rörlig ränta. Det väsentliga är räntans rörlighet, icke att räntan stiger. I nuvarande läge är det vår mening, att en rörlig ränta säkerligen skulle komma att medföra små justeringar och troligtvis också förhållandevis korta variationer. Till stöd för denna uppfattning kan jag också hänvisa till en rad uttalanden från perso-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ner, som äro sysselsatta i det praktiska näringslivet och som själva ha kommit fram till samma ståndpunkt.

En rörlig ränta betyder för övrigt icke bara att räntan kan stiga utan innebär också, att den kan falla. Det finnes ingen grund för påståendet, att den låsta räntan under alla förhållanden ger en lägre räntenivå än den rörliga. För att emellertid utan alltför stora variationer kunna nå avsedd effekt är det av vikt, såsom vi se det, att man icke i förväg fixerar gränserna för räntepolitiken. Jag såg till min glädje i dag, att Dagens Nyheter i en ledande artikel också underströk denna synpunkt. Eftersom tidningen i den vevan också gav en släng åt högerpartiet och dess ställningstagande till räntepolitiken, kan jag icke förstå annat än att man på Dagens Nyheter's redaktion måtte ha råkat ut för missödet att förväxla högerens och folkpartiets reservationer, ty det är vi som gå på Dagens Nyheter's linje och icke folkpartiet. Berömmet i Dagens Nyheter åt folkpartireservanterna för särskilt stor klarhet och konsekvens måste, enligt vad jag förstår, ha varit avsett för högerreservanterna.

Vad sedan räntepolitiken beträffar kanske jag också kan få säga ett par ord till herr Sköldin. Jag skall icke bry mig om att gå in på detta gamla talesätt, som herr Sköldin rörde sig med, om räntepolitikens återverkan på hyrorna. Jag vill bara fästa herr Sköldins uppmärksamhet på att det finnes bara två vägar att nå jämvikt i samhällets ekonomi: antingen den fria ekonomiens metod eller också den direkta regleringspolitikens väg. Vilka medel vi än använda måste dessa medel komma att gå ut över både hyresgäster, konsumenter och alla andra. Vi kunna icke lyfta oss själva i håret. Hur man än bär sig åt måste man här finna vägar, som kunna skapa förutsättning för jämvikt mellan å ena sidan våra produktiva tillgångar och å andra sidan de anspråk

vi ställa på dessa tillgångar.

Vad nu räntepolitiken beträffar, undrar jag emellertid, om ej herr Sköldin skulle ha anledning att erinra sig vad herr Wigforss sade vid en sammankomst med Nationalekonomiska föreningen i början av 1949. Han framhöll nämligen den gången, att det är icke verkningarna av räntepolitiken som är det farliga, utan det är folks föreställning om dessa verkningar. Och vem är det, herr Sköldin, som har skapat dessa felaktiga föreställningar? Tror icke herr Sköldin att han och hans meningsfränder ha det största ansvaret för dessa felaktiga föreställningar? Och har herr Sköldin nu själv råkat tro på den egna propagandan, kan jag icke nog beklaga detta. Det kanske också finns anledning att påminna om att den nuvarande finansministern själv varit inne på den tanken i samband med diskussionen om byggnadsregleringen, att vi i större utsträckning skulle begagna oss av den aktiva penningpolitiken inklusive räntan för att skapa jämvikt på marknaden. Det kan också ha sitt intresse att erinra om vad socialdemokraternas ledare i första kammaren, herr andre vice talmannen där, yttrade i årets remissdebatt. Han framhöll följande: »Vi kanske redan i höst stå inför stora och djupt ingripande löneförhandlingar, som skulle effektivt och aktivt omdana hela vårt ekonomiska underlag. Jag vill inte profetera någonting, men jag anser det inte uteslutet att i en sådan situation en räntehöjning kan erbjuda sig som ett medel att hindra en inflation, som eljest lätt skulle kunna vinna insteg. Jag säger kanske, men jag för min del räknar med den som ett medel som står till förfogande.» Detta om den saken.

Om nu riksbanken under statsmakternas medverkan genomför den efter läget anpassade penningpolitiken, skapas också förutsättningar för investeringskontrollens avveckling. Endast un-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

der denna förutsättning kunna vi komma tillbaka till ett tillstånd, där konsumenterna själva ha möjlighet att utöva inflytande på produktionens inriktning och där effektiviteten i användningen av våra resurser garanteras.

Nu är man särskilt när det gäller byggnadsregleringen, såvitt jag förstår, även från regeringens sida inne på dessa tankar. Det är emellertid viktigt att det som skall göras blir gjort så snart som möjligt. Vi ha inte råd att låta snedvridningen på detta område gräva sig djupare. Jag för min del tvekar inte att hävda den uppfattningen, att en riktigt skött penningpolitik och en planmässig uppläggning av de offentliga investeringarna böra kunna göra det möjligt att redan vid årsskiftet börja med avvecklingen av byggnadsregleringen.

Jag kommer så till priskontrollen. Jag hade faktiskt, herr talman, inte tänkt att gå in på den, ty vi ha förut diskuterat den här i kammaren, men efter herr Sköldins uttalande skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då först gentemot herr Sköldin erinra om, att inte annat än jag visste ha vi förut allesammans varit ense om — och det anser även priskontrollnämnden själv — att den statliga priskontrollen icke är ett lämpligt medel mot skadlig kartell- och monopolprissättning. Jag tycker också för min del, att högern på den punkten har gjort ett så positivt uttalande i sin reservation till bankoutskottets utlåtande, att det icke borde vara möjligt för någon att påstå, att vi inom högerpartiet skulle vilja finna oss i en skadlig monopolism. Vi bekämpa lika ivrigt både den enskilda och den statliga monopolismen. Det heter här i vår reservation bland annat: Utskottet »anser för sin del att skadlig kartell- och monopolprissättning bäst motverkas genom återställande av fri konkurrens, även i fråga om importvaror, genom opinionsbild-

ning inom näringslivet självt mot skadlig monopolism och genom offentlig redovisning av konstaterade missbruk av den ekonomiska friheten. Skulle dessa åtgärder icke visa sig till fyllest, få ytterligare åtgärder från det allmännas sida övervägas.»

Jag tycker att därmed det väsentliga skulle vara sagt. Att vi däremot icke vilja vara med om att man, för att komma till rätta med en monopolism, som till väsentlig grad är uppamrad av det statliga regleringsväsendet självt, skall permanenta regleringarna eller införa ett nytt regleringsorgan med vittgående befogenheter, må vara oss förlåtet, även om man eventuellt har i tanke att åsätta detta regleringsorgan ett vackert frihetsklingande namn och t. ex. kalla det för nämnden för näringsfrihetens bevarande eller något annat i den stilen.

Nu pekade herr Sköldin på den Anérska artikeln. För min del uppfattade jag denna artikel som ett led i vad vi ansett önskvärt, nämligen som ett led i opinionsbildningen från de ledande instanserna inom näringslivet gentemot skadliga företeelser av monopolistisk eller kartellbetonad natur.

Vad nyetableringskontrollen beträffar vill jag, herr talman, stryka under att det som måste vara huvudsaken i denna är, att den skall vara en leverantörskontroll, så att leverantörerna, vare sig de äro fabrikanter eller grossister, ha garantier för att återförsäljarna äro personligen vederhäftiga och ekonomiskt solventa. En sådan leverantörskontroll måste man ha, oavsett om man driver affärsverksamhet i statlig eller i privat regi. Eljest lär man inte bli gammal i gamet.

När herr Sköldin här anförde exempel på vad han ansåg vara en oriktig nyetableringskontroll, vilket är mycket möjligt att det är — därvidlag vill jag inte uttala någon mening utan avvakta det betänkande, som väntas från den

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

sittande kommittén — skulle jag dock i all stillhet, herr talman, vilja anmärka gentemot herr Sköldin, att jag icke tror att det är möjligt att inom något område av det privata näringslivet leta upp en nyetableringskontroll, som i fråga om järnhård konsekvens och effektivitet kan jämföras med den nyetableringskontroll som utövas inom det område, som behärskas av det statliga tobaksmonopolet.

Sedan, herr talman, kanske man skall vara litet försiktig, när man använder ordet kartell. Man måste nog ha en definition på vad man menar med kartell, innan man talar om skadlig kartellverksamhet. Jag märkte exempelvis att herr Sköldin tydligen fastnat för en uppgift här i hastigheten, att premiesättningen i fråga om livförsäkringar skulle vara av kartellartad natur. Jag vill bara erinra herr Sköldin om att denna premiesättning fixeras av den av staten tillsatta försäkringsinspektionen och är avvägd och utformad med hänsyn till framför allt försäkringstagarnas egna intressen. Som alla känna till, äger här rum ett samarbete mellan försäkringsinspektionen och de olika livförsäkringsbolagen, och att kalla detta samarbete för kartellverksamhet visar, att man inte är på det klara med vad det är fråga om.

Ett annat exempel, som herr Sköldin tog upp efter Anér, gällde prissättningen av arbetet i frisersalongerna. Inte annat än jag vet är gällande kollektivavtal mellan frisörarbetsgivarna och frisörarbetarförbundet utslagsgivande för denna prissättning.

Det har redan förut, herr talman, sagts att vi vilja att 1947 års beslut om jordbrukspolitikerna skall med kraft fullföljas. Detta beslut förutsätter emellertid icke livsmedelssubventionerna. Beslutets målsättning, som i jämställdhet för jordbruket ser sin främsta uppgift, medför nödvändigtvis en prisdirigering inom ett begränsat område. Det har sin

särskilda motivering, men det kan inte anföras som skäl för liknande åtgärder på andra områden.

Jag kommer så, herr talman, till sist till den fråga, som också av herr Sköldin berördes och som jag förstår kommer att spela en huvudroll i den kommande valrörelsen, och jag skall därför be att avslutningsvis få uppehålla mig vid den.

Den huvudinvändning, som man reser mot den fria ekonomin, är, att den icke kan bemästra kriser och arbetslöshet. Jag vill häremot invända följande.

Vi äro alla ense om målsättningen: en hög och jämn sysselsättning. Vi ha också numera helt andra förutsättningar än tidigare att komma till rätta med sysselsättningsproblemet. Att jämföra förhållanden i vårt land med förhållanden i länder som varit indragna i krig, som herr Sköldin gjorde, är synnerligen missvisande. Depressionsriskerna i Sverige sammanhånga icke med brister i det svenska näringslivet. För att möta krissymtom på grund av osund spekulation ha vi vidtagit omfattande skyddsåtgärder. Den svenska banklagen innehåller mycket stränga bestämmelser om bankmässiga säkerheter för alla slag av krediter och även för aktiebelåning. Aktier kunna icke belånas till mer än 60 å 70 procent av kursvärdet. Dessa bestämmelser kompletteras därav, att bankerna i samarbete med bankinspektionen tillämpa maximerade belåningskurser för aktier, som lämna ännu bredare säkerhetsmarginal än förut. Vid en oroväckande utveckling kan denna marginal ytterligare förstärkas genom en enkel överenskommelse, varigenom man har möjlighet att på ett mycket tidigt stadium kunna komma till rätta med osunda spekulationstendenser.

Lösningen av problemet om att vid hög och jämn sysselsättning hålla lönestegringarna inom ramen för våra eko-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

nomiska resurser sammanhänger enligt vår uppfattning bl. a. med utformningen av skatte- och penningpolitiken. Det gäller att föra en sådan skatte- och penningpolitik, som hos parterna på arbetsmarknaden ingjuter respekt för de ekonomiska realiteterna. Sker det, hyser jag en stark tilltro till det fria fackliga organisationsväsendets förmåga att utana statlig inblandning reglera lönefrågorna på ett tillfredsställande sätt.

Den stora risken för oss ligger i vårt beroende av världsmarknaden. Den risken kvarstår, oavsett vilken regim vi ha här i landet. För att möta denna risk vilja vi vid sidan av den aktiva penningpolitiken medverka till en anpassning av de offentliga investeringarna efter rytmen i det privata näringslivet och till ett samarbete i investeringsfrågorna mellan staten och näringslivet på frivillighetens bas. Däremot vilja vi icke förorda direkta statliga ingrepp i investeringsverksamheten.

Försvarslinjerna mot arbetslöshet skulle jag i övrigt vilja sammanfatta i fyra punkter. Den första försvarslinjen går i det enskilda företaget. Allt som görs för att stärka dess motståndskraft, t. ex. genom skattepolitiken, gör det lättare att bemästra arbetslöshetsrisken.

Den andra försvarslinjen går i företagsnämnderna. En av deras huvuduppgifter är att verka för ökad anställningstrygghet. Vid oundvikliga driftinskränkningar, som man alltid måste räkna med i ett expanderande samhälle, har man särskilt tagit sikte på att skydda löntagare med längre anställningstid eller med särskilt stor försörjningsbörda. Saltsjöbadsavtalets regler härom ha tjänat som mönster för statens egna kollektivavtal. Staten har icke ansett sig kunna gå längre i fråga om anställningstrygghet åt sina kollektivt anställda arbetstagare än vad de privata parterna på arbetsmarknaden ha överenskommit.

Den tredje försvarslinjen går i samarbetet mellan industriens produktionsråd och olika myndigheter, främst arbetsmarknadsstyrelsen. Vid risk för driftinskränkning söker man först tillföra platsen ny industriell verksamhet. Uppstår likväl driftinskränkning, söker man eliminera verkningarna genom ett system av olika åtgärder, om skolning av yngre arbetskraft, flyttningsbidrag till dem som kunna få arbete på annat håll o. s. v.

Den fjärde försvarslinjen går i den stora beredskapsplan för offentliga arbeten, som har lagts upp under fullständig enighet mellan riksdagens alla demokratiska partier. Alla åtgärder ha utformats i anslutning till ett system, byggt på enskild företagsamhet och privat initiativ, och äro enligt vårt förmenande fullt förenliga med principerna för ett sådant system.

Jag vill sluta med följande.

Ett effektivt näringsliv förutsätter, att människorna äro sysselsatta i produktivt arbete, men det förutsätter också rörelsefrihet för de enskilda individerna. Den fria ekonomiens system gynnar inte någon särskild grupp. Det gynnar alla medborgare både i deras egenskap av producenter och konsumenter, och det tillförsäkrar oss ett långt större direkt och personligt inflytande över de ekonomiska angelägenheterna än vad som kan uppnås i en kollektivistisk ekonomi.

Vi ha sökt att så klart som möjligt precisera våra riktlinjer för den ekonomiska politiken. Det finns däremot åtskilliga frågetecken att sätta efter uttalanden från regeringshåll. Man säger att man fasthåller vid huvuddragen i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Man har där rekommenderat vittgående regleringsåtgärder. Tillhöra dessa åtgärder huvuddragen i programmet? Man säger att man vill avveckla detaljregleringar och krisregleringar. Vad är det då för

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

regleringar som man anser böra kvarstå även för framtiden?

Jag vill slutligen framställa ytterligare ett spörsmål. Statsministern har sagt, att regeringen med hänsyn till stabiliseringspolitiken skjutit på mera partiskiljande frågor. Nu skall stabiliseringspolitiken upphöra från och med det kommande årsskiftet. Uppenbarligen måste statsministern med sitt uttalande ha syftat på spörsmål på det ekonomiska planet. Jag undrar nu för min del, vilka frågor som man härmed har avsett. Vad är det för mera partiskiljande frågor som man med hänsyn till stabiliseringspolitiken har skjutit på framtiden? Jag tror att ett svar härpå skulle bidra till ökad klarhet i debatten.

Jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till den av högerns representanter avgivna reservationen.

Herr SKÖLDIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Hjalmarson tycks ha missförstått mig på en punkt, ett missförstånd, som jag är angelägen om att rätta.

Herr Hjalmarson uttryckte sig som om han hade fattat mitt anförande på det sättet, att jag ställt priskontrollen som ett alternativ till kartellerna. Det var inte alls fallet. Vad jag avsåg med mitt uttalande var bara att påvisa, att direktör Anér i sin artikel hade uttalat att även priskontrollnämnden i ett fall hade betytt något, när det gällde pris-sättningen.

Herr Hjalmarson säger vidare, att det finns bara två vägar att gå. I det fallet äro vi fullständigt överens. Den väg, som herr Hjalmarson rekommenderar, kommer enligt vårt förmenande att innebära, att man får lov att sätta en räntesats som är så pass hög, att det då inte finns möjlighet att upprätthålla den fulla sysselsättningen, och det är det som för oss är det väsentliga.

Herr Schmidt vittnade också om hur det var på 1920-talet, när vi hade en räntesats på 7,5 procent, och han talade om hur det återverkade. Vi föreställa oss, att om man med räntesatserna skall åstadkomma en begränsning av investeringarna, måste räntan bli avsevärt högre än vad den för närvarande är.

Herr Hjalmarson talade om den nyetableringskontroll, som Tobaksmonopolet utövar. Jag vill meddela herr Hjalmarson, att jag i varje fall även ogillar denna nyetableringskontroll. Vid åtminstone ett tillfälle har jag försökt att övertyga riksdagen om att den nyetableringskontroll som Tobaksmonopolet utövar är olämplig. Bara för några dagar sedan erfor jag — till förtret — hur man exempelvis vid Krylbo station inte kan få köpa cigaretter i Pressbyråns kiosk därför att samma vara fanns att tillgå på därvarande järnvägshotell. Men det är för att skydda tobakshandlarna som Tobaksmonopolet tillgriper denna åtgärd och inte för att skydda monopolet.

Jag har inte talat om livförsäkringarna som herr Hjalmarson sade.

Vad sedan valet beträffar är det klart att herr Hjalmarson och hans partivänner äro alldeles främmande för att de anföranden som hållas från denna talarstol kunna ha någon som helst återverkan i valet. Det är naturligtvis helt andra intressen som ligga till grund för de uppfattningar som här framföras!

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Eftersom det föreliggande utskottsutlåtandet går in på de resonemang om den ekonomiska politiken som från min sida förts i proposition nr 237, tillåter jag mig att här lägga några synpunkter på de reservationer, som äro knutna till bankoutsrottets utlåtande.

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Jag vill börja med att konstatera, att det — som alla känna till — från mitten av 1948 och till den dag som är här pågått en ständigt fortskridande stabilisering av samhällsekonomin här i landet. Vi kunna väl säga, att vi nu äro ganska nära en reell balans i denna ekonomi.

Det som gör läget ovisst är tillståndet utomlands. Den stora frågan är, huruvida deflatoriska eller inflatoriska krafter skola vinna överhand eller om en stabilisering skall fortbestå, och den ovishheten komma vi givetvis icke ifrån, vad vi än göra inom vårt eget land. Den förbättring, som vi sålunda ha fått bevittna i vårt ekonomiska läge, aktualiserar och har hela tiden aktualiserat frågan om avskaffandet av de regleringar, som ha kommit till som hjälpmedel för att hindra en försämring av balansen och för att medverka till en fortskridande bättring. Vi ha gång på gång deklarerat vår bestämda mening, att en avrustning av dessa regleringar skall ske. Det föreligger sålunda i dag icke någon som helst principiell mot-sättning på denna punkt. Det meningarna skilja sig om är tidpunkten för avskaffandet.

Jag vill inom parentes säga, att jag för min del lika gärna skulle ha kunnat acceptera bondeförbundsreservanternas skrivning som utskottsmajoritetens, och det råder alltså ingen meningsskiljaktighet mellan mig och bondeförbundets representanter i utskottet. Däremot har högern, såvitt jag kan fatta, i sin reservation velat sätta upp ett bestämt datum, den 1 januari 1951. Folkpartiets mening är kanske inte lika lätt att utfundera. Skrivsättet tyder ju på att man på det hållet vill vara litet djärvare än regeringen. Jag tillåter mig säga, att skillnaden väsentligen beror på skillnaden i ställning. Regeringen är ansvarig för vad som händer, och folkpartiet är i opposition. Jag tror det är tillräcklig förklaring till den skilj-

aktighet, som på denna punkt föreligger.

Men vad är det för regleringar det här är fråga om? Vad är det vi vilja ha avvecklat? Det är klart att det i första hand är import- och exportregleringarna. Våra möjligheter därvidlag äro helt beroende på den internationella utvecklingen. Så länge vi äro nödsakade att träffa bilaterala avtal med vissa länder och så länge vi inte ha en mer eller mindre vidsträckt konvertibilitet i fråga om valutorna, tjänar det inte mycket till vad vi vilja. Vi ha emellertid ingen anledning att hålla igen, utan vi böra medverka till så stora lättnader på detta område som över huvud taget äro möjliga. Det får givetvis inte hindra oss att därvidlag tillvarata våra egna intressen, så att vi inte tillämpa en frigjordhet, som kanske blir oss dyrbar emedan andra inte följa med. Frågan om import- och exportregleringarnas avskaffande är helt avgörande för våra möjligheter att få motsvarande frigörelse på andra håll i världen.

Vid sidan om utrikeshandelsregleringen röra vi oss här med frågan om stabiliseringsöverenskommelsen, det s. k. lönestoppet. Vi ha vidare investeringskontrollen, vi ha priskontrollen och vi ha frågan om penningmarknadens reglering. Det är ju nu såvitt jag kan fatta en allmän mening, icke motsagd av någon, att vi för nästa år böra ge möjligheter för fria avtal på arbetsmarknaden. Staten skall alltså icke eftersträva att åstadkomma någon ny stabiliseringsöverenskommelse, utan organisationerna på ömse sidor böra ha sin frihet att utan påverkan från statens sida säga upp avtalen och föra lönerörelser.

Det är väl klart för var och en, att detta är kanske den allra viktigaste frågan i vår ekonomi för närvarande. Man kan luckra upp investeringskontrollen genom att släppa efter en bit här och en där. Man kan göra detsamma

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

med priskontrollen genom att släppa ett område efter ett annat fritt. Men när det gäller löneavtalen stå vi inför ett antingen — eller, antingen ha vi avtalsprolongering eller också ha vi det inte. Vi få också ha klart för oss, att när detta område blir fritt, blir det liten möjlighet för några krafter att göra diktat och säga: Så här skall det vara, så långt får det gå men icke vidare. Det är ju — och måste vara — många olika instanser som fatta ståndpunkt, det blir en brottning mellan olika intressen, och allt detta gör att man aldrig vid starten av en avtalsrörelse kan avgöra, hur utfallet kommer att bli. Från statens sida kunna vi tala om vad det finns för material för att bedöma det ekonomiska lägets möjligheter. Vi kunna rikta uppmaningar som grunda sig på dessa upplysningar, och vi kunna göra klart, vilka möjligheter till konsumtionsökning som föreligga. Detta kunna vi göra, och det skola vi naturligtvis också göra. En sådan upplysning kan ju inte någon finna vara oriktig. Men sedan är det icke lätt att säga, vad som kommer att ske. Jag är visserligen övertygad om att arbetsmarknadens organisationer äro väl medvetna om sitt ansvar och ha klart för sig, att nominella lönestegringar, som ta i anspråk mer än de tillgängliga tillgångarna, icke äro till nytta utan till skada, emedan de skapa en fortsatt penningvärdesförsämring. Men även med all ansvarskänsla på den sidan kunna vi icke komma ifrån, att här finnas vissa risker, och dessa få vi ta.

När vi nu vilja ta riskerna på detta mycket viktiga område, är det naturligt om man är försiktig med att släppa efter på de andra åtgärder, som vi ha vidtagit för att stabilisera vårt lands ekonomi, till dess vi ha sett, vilken utgången på avtalsområdet kommer att bli. Jag vill genast tillfoga, att man inte skall komma till mig med den invändningen, att eftersom det kan bli avtals-

rörelser vartenda år, skulle vi aldrig kunna tillåta lättnader. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det är skillnad att gå från en under två år upprepad stabiliseringsöverenskommelse utan några diskussioner om avtalens innehåll och att gå till en så att säga normal avtalsförhandling, när man redan tidigare har varit i tillfälle att justera avtalen och avtalsrörelsen blir ett led i den vanliga rutinen. Jag vill därför som min mening uttala, att det är klokast att ställa sig avvaktande när det gäller att avrusta inom övriga avsnitt.

Vad ha vi då för hjälpmedel som kunna bidra till penningvärdets upprätthållande? Här har från högerhåll med styrka förts fram den meningen, att vi skola söka vår tillflykt i någonting som kallas en aktiv penningpolitik. Jag vill för min del säga, att den penningpolitik, som för närvarande föres, i full utsträckning är aktiv. Den är mycket aktiv, även om den inte använder räntan såsom ett hjälpmedel. När man säger, att räntepolitiken i jämförelse med andra ingripanden är en automatisk politik, bör man ändå betänka, att åtgärder som medvetet vidtas av människor äro lika litet eller lika mycket automatiska. Man skall inte försöka göra gällande, att en rörlig räntepolitik är någonting som följer naturlagarna, under det att andra åtgärder äro människopåfund. Det går inte att göra en sådan skillnad.

Högern föreslår att vi skola gå över till en rörlig räntepolitik utan att uppställa några begränsningar. Avsikten säges tydligt vara, att en räntenivå som framkommer vid en länepolitik, där staten regelmässigt upplånar sitt penningbehov på marknaden, skall accepteras, och man säger i högerreservationen: »En fri räntebildning ger i ett läge med inflationsrisker möjlighet till sådan åtstramning på penningmarknaden, som är ägnad att hindra prisstegringar,

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

alltför stora investeringar och onödig lagerhållning.»

Det går nog inte för sig, herr Hjalmarson, om man ställer de anspråken på den rörliga räntan, att den i tider med inflationsrisker skall strama åt marknaden, hindra för stora investeringar och för stora lagerökningar, att säga att den kommer att röra sig inom mycket små marginaler. Det är i högsta grad osannolikt att så kommer att ske. Och det är ju — som alla veta och som framgår av det yttrande av herr Wigforss, som herr Hjalmarson citerade — så att det inte bara är ränteändringarnas materiella verkan som spelar roll, utan att också den förväntning, som dessa förändringar skapa hos människorna, är av betydelse.

Om man vill använda den rörliga räntan för det syfte, som högern här uttryckligen har förordat, är det omöjligt att tänka sig, att detta i tider med inflationsrisker får annan verkan än en åtstramning av marknaden, som i sin tur leder till minskad ekonomisk verksamhet och i samband därmed arbetslöshet. Om den inte verkar så, har den över huvud taget icke någon verkan i ett sådant läge. Man skall icke söka komma förbi detta absolut säkra faktum, att en rörlig räntepolitik av den typ som högern förordar icke låter sig förena med den fulla sysselsättnings politik. Den måste ha till förutsättning, att sysselsättningen skall kunna växla, ty om så icke sker, kan räntan icke utöva den verkan som man vill tillskriva den.

Men nu är det så, enligt vad vi här ha fått lära oss, att alla partier äro anhängare av den fulla sysselsättnings politik. Man har litet olika uttryck för saken, men om det betyder någonting vet jag inte. Jag har observerat, att det i högerns mun heter »en hög, jämn och givande sysselsättning», medan det i folkpartiets mun heter »en hög och jämn sysselsättning». Jag vet inte om

herr von Seth lät sin tunga löpa litet vid sidan om spåret, men han talade faktiskt om full sysselsättning. Man kanske får dra den slutsatsen, att när vi tala om full sysselsättning, mena vi detsamma som högern när den talar om hög, jämn och givande sysselsättning. Jag vet inte vilken innebörd frånvaron av ordet »givande» i folkpartiets lokution kan ha, men vi få väl i alla fall utgå från att alla vilja ha en full sysselsättning. För man den politiken, kan man emellertid icke inta den ställning till räntespörsmålet, som herr Hjalmarson och hans parti ha intagit. Dessa saker gå helt enkelt inte att förena.

Folkpartiet för fram en litet annan version av räntespörsmålet. Folkpartiet tänker sig såvitt jag kan förstå saken så, att man bör tillåta en viss rörlighet men att den rörligheten skall vara begränsad. Räntan skall röra sig inom ramen för en $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ procent. Jag anser att man överdriver betydelsen av en sådan ränterörlighet om man menar, att denna skall kunna påverka konjunkturerna. Det kan den inte såvitt jag förstår. Om det är en uttalad förutsättning för räntepolitiken, att rörligheten inte får gå över ett par relativt näraliggande punkter, då veta både affärsvärlden och allmänheten om detta. Det påstående, som folkpartiet gör i sin reservation, att det inte bara är ränteförändringens storlek utan fastmera rörelseriktningen som är avgörande, blir då icke riktigt. Ty om man visserligen känner till rörelseriktningen men vet, att rörelsen kommer att stanna vid en mycket näraliggande punkt, kan en sådan ränterörlighet icke påverka konjunkturerna.

Beträffande frågan om en ökad rörlighet av räntan inom en begränsad ram har jag icke någon annan mening än folkpartiet. Även jag kan säga, att en sådan mindre rörlighet av räntan är eftersträfvansvärd. Jag vill bara understryka, att en sådan rörlighet inte

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

kan ha någon egentlig inverkan på konjunkturerna och på konjunkturriktningen. Den kan dock vara eftersträvansvärd för att man skall få till stånd en viss reda på penningmarknaden. Den kan vara instrumentet för att uppnå en klarare skillnad mellan långa och korta pengar, en skillnad som ju för närvarande är utsuddad. Jag kan därför säga, att jag liksom folkpartiet eftersträvar att komma till en sådan begränsad rörlighet hos räntan, men jag anknuter till vad jag förut har sagt om att tiden enligt min mening icke är inne att göra detta. Vi ha som jag har sagt avtalsrörelserna framför oss, och vi kunna vara övertygade om att dessa avtalsrörelser komma att utlösa många funderingar hos människor som syssla med penningar och penningars placering. De komma att fråga sig, om man på nytt skall tillåta en prisstegring, om samhället börjar kapa förtöjningarna och låter det hela driva igen. Jag vill inte att man skall skapa ett sådant intryck. Jag vill att vi skola försöka komma över till en fri marknad beträffande arbetsavtalen, men intill dess vi ha gjort det skola vi vara försiktiga och icke göra några eftergifter som kunna verka eller tolkas som ett steg mot en lös-släppthet på det ekonomiska området. Den dagen kommer nog, när vi kunna med positivt resultat diskutera en begränsad rörlighet hos räntan. Det kunna vi kanske göra om ett år, men i det nuvarande läget bjuder försiktigheten att vi ställa oss avvaktande på detta område.

Innan jag slutar denna del av mitt anförande skulle jag vilja säga, att jag har den bestämda känslan, att man icke inom högerpartiet och kanske inte heller fullt ut hos folkpartiet har någon riktig föreställning om räckvidden och konsekvenserna av den fulla sysselsättningens politik.

Herr Hjalmarson talade om fyra punkter, som han ville ställa upp när

det gäller att bekämpa arbetslösheten. Ja, det var ju bra punkter allesamman, och jag har inte någonting att invända mot dem. Men de ha ett gemensamt, nämligen att ingendera av dem är ägnad att på något sätt inverka på konjunkturerna. På grund därav kunna de inte komma in såsom en regulator i ett samhälle, där man vill ha en full sysselsättning. Nej, i ett samhälle med full sysselsättning kommer det inte att gå för sig att sätta sin tro till räntans rörlighet som det förnämsta medlet att upprätthålla penningvärdet. Man blir nödsakad att tillgripa även andra åtgärder, som komma att vara av en väsentligt större betydelse. Därvidlag blir det t. ex. fråga om statsbudgetens över- och underbalansering. Där blir ett av de medel, som man inte kommer ifrån att använda. Jag skall inte gå in på den saken här; vi ha ju redan i år haft åtskilliga sådana budgetdiskussioner, och jag förutsätter, att vi kanske redan i morgon komma att få tala om samma sak. Under sådana förhållanden kan det ju vara onödigt att gå in på detta ämne nu.

Jag vet emellertid inte om jag skall anse de ord som jag läser på s. 23 i bankoutskottets utlåtande såsom ett tillfrisknande ifrån folkpartiets sida. I folkpartireservationen uppställer man frågan, huruvida ett statligt budgetöverskott bör eftersträvas under goda konjunkturer för att förhindra en överkonjunktur med bristfenomen, och säger därom: »Enligt vår mening tala starka skäl därför under en tid, då man kan säga, att överfull sysselsättning råder, vilket varit fallet under senare år. Att innan den samhällsekonomiska balansen med full säkerhet återställts tillgripa en finanspolitik, som innebär, att staten för löpande utgifter får låna hundratals milj. kr. under ett år, kan icke vara välbetänkt.» Ja, det skulle jag tycka vara ett mycket förståndigt uttalande, om jag inte misstänkte, att de hundratals miljonerna spelade en

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

alldeles särskild roll, så att det till äventyrs skulle vara så, att folkpartiet inte har något emot att låna pengar till löpande utgifter, bara det inte rör sig om hundratals miljoner. Men om folkpartiet skulle vilja bli litet mera restriktivt på den punkten, skulle jag tycka att det vore mycket bra, och då ha våra åsikter i det avseendet kommit varandra betydligt närmare.

Men vid sidan om budgeten komma väl ändå investeringarna att spela en avgörande roll för upprätthållande av penningvärdet i den fulla sysselsättningens samhälle. I nuvarande läge skulle det vara oriktigt att i någon nämnvärd omfattning släppa efter på investeringskontrollen och öka utrymmet för investeringar. Vi måste ju ändå ha klart för oss, att det utrymme för konsumtionsökning, som kan framkomma nästa år, inte bara tas i anspråk vid avtalsrörelserna utan också för en ökad investeringsverksamhet och för de statsutgifter och kommunala utgifter, som inte innebära lönehöjningar. Vi måste alltså ha klart för oss, att även en investeringsökning naggar på det utrymme, som kommer att finnas. Ju mer man tar det i anspråk för andra ändamål, desto mindre blir det kvar för lönejusteringar vid avtalsrörelserna, och desto större bli riskerna för att man vid slutande av avtal kommer att skjuta över målet och ta i anspråk mer än vad som finns. Desto större måste också risken bli för ökade tendenser till prisstegring. Jag skulle därför för min del vilja säga, att vi måste även på den punkten iakttä en stark återhållsamhet till dess vi se, vad avtalsrörelserna ha kommit att i sak innebära.

För övrigt är det klart — det har jag deklarerat många gånger — att vi även i fråga om investeringskontrollen böra försöka att komma ifrån detaljregleringarna. Och om herr Hjalmarson vill veta någon reglering, som vi ifrån vår sida vilja ha kvar, så är det likväl en

viss investeringskontroll, dock icke någon detaljregleringskontroll men en investeringskontroll, som gör det möjligt att använda investeringsområdet som ett av de regulativ vi måste ha för penningvärdets upprätthållande. Jag är mycket tillfredsställd med att man nu ifrån folkpartiets sida har anslagit ungefär samma toner i denna fråga som jag har gjort i de utredningsdirektiv, som jag för mer än ett år sedan utarbetade och som lades till grund för en undersökning som för närvarande pågår i syfte att på investeringsområdet försöka komma bort ifrån detaljerna och i stället kunna hålla sig till mera generella regler.

Det är ju givet, att ett ökat sparande å sin sida kommer att göra det möjligt för oss att lätta på investeringskontrollen och tillåta mera investeringar. Jag vill inte förneka, att det är gagneligt att göra vad man kan för att stimulera sparandet. Såvitt jag kan fatta och så långt min erfarenhet bär, är emellertid det väsentliga på detta område, att vi upprätthålla ett fast penningvärde. Den saken är av långt större betydelse än räntans höjd. Nu kommer man ifrån olika håll att säga, att man bör göra skattepolitiken sparsänkt. Ja, jag kan gärna säga, att om det finns några möjligheter att skapa former, varigenom man utan att andra viktiga intressen eftersättas kan göra beskattningen sparsänkt, är det inget ont i det. Men då skola vi för det första komma ihåg, att när det gäller utformningen av skattepolitiken ha vi från alla håll så många önskemål om dennas uppläggning, att det alltid måste bli fråga om kompromisser och att vi inte kunna ensidigt stirra på frågan: hur verkar beskattningen på sparandet? För det andra är det väl just nu, när vi icke se oss ha omedelbara möjligheter till långtgående skattesänkningar, inte mycket att göra på denna punkt. I det avseendet få vi väl skjuta frågan på framtiden. Om ett par

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

är kanske vi kunna komma fram till en diskussion på det området. I dag är en sådan mycket litet fruktbar.

Så kommer jag till frågan om priskontrollen. Därvidlag ha vi från regeringens sida deklarerat gång på gång, att allteftersom det blir tydligt, att man inom ett varuområde har en sådan tillgång till varor, att ett borttagande av priskontrollen icke kommer att leda till en prisstegring, äro vi villiga att vara med om ett borttagande av priskontrollen, något som väl redan har skett på åtskilliga områden. Men vi måste säga oss att det särskilt nu inför de avtalsrörelser, som kunna väntas under den närmaste tiden skulle vara högst olyckligt att gå för snabbt fram på detta område och nu företaga en uppluckring av priskontrollen, som kommer att leda till prisstegringar. Om det skall vara någon mening med priskontrollen få vi väl ändå avveckla den i takt med varumängdens tillväxt och möjligheterna att hålla prisnivån utan tillhjälp av priskontrollen.

Hyresregleringen, herr Hjalmarson, är ju en priskontroll. Men enligt mitt sätt att se är det den del av priskontrollen, som vi sist kunna släppa. Som en cynism betraktar jag högerens uttalande i reservationen, att de verkliga kostnaderna måste betalas. Det är ju inte så, att hyresregleringen leder till att de kostnader som läggas ned vid byggandet av bostadshus icke bli ersatta vid hyressättningen. Vi veta ju att vi ha en bostadsbrist, som är det samma som stor knapphet på bostäder, och hyresregleringen är ju till för att hindra den knappheten att medföra en uppskrivning av hyrorna, som icke på något sätt motsvarar kostnaderna. Jag skulle för min del bli förvånad, om den svenska riksdagen skulle vilja vara med om att åstadkomma en avveckling av priskontrollen, som medför att bostadsbristen driver fram mycket stora hyreshöjningar, såsom skedde efter det för-

sta världskriget, då man från de hyrande plockade stora summor, vilka såsom spekulationsvinster eller konjunkturvinster hamnade i fickorna på fastighetsägarna. Jag tror inte att det är en linje som vi för vår del kunna ansluta oss till. Vi skola därför inte börja diskutera frågan om hyresregleringens upphävande förrän vi ha kommit så långt, att bostadsbristen har upphört, så att vi få jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på bostadsmarknaden.

I inledningen till folkpartiets reservation delas samhällena upp i två grupper. Det är samhället med regleringsökonomi och samhället med marknadsushållning och prisbildning. Carl Jonas Love Almquist har satt som motto för en av sina romaner: två ting äro vita, oskuld — arsenik. Ärade kammarmedlemmar, jag tror att vi allesamman känna till, att det finns många andra vita ting än oskuld och arsenik. Jag skulle med anledning av folkpartiets beskrivning av de olika samhällstyperna i ekonomiskt avseende vilja säga, att det nog är mycket svårt att säga i vår tid, vilket som är ett samhälle med regleringsökonomi och vilket som är ett samhälle med marknadsushållning och prisbildning. Från socialdemokratisk sida äro vi anhängare av marknadsushållning och prisbildning. I det avseendet skulle det alltså inte vara någon skillnad mellan oss och folkpartiet. Men det är det kanske ändå. Samtidigt som vi ha den meningen, kunna vi inte underlåta att finna, att det moderna samhället är så pass komplicerat, att man även om man vill ha marknadsushållning och prisbildning, ändå får räkna med att samhället får ingripa på åtskilliga, ja på många områden. Det är detta som gör att samhället steg för steg ändrar skapnad. Det är därför som vårt samhälle i dag på intet sätt kan jämföras med det liberala samhälle, som skapades i vårt land under 1800-talets sista del.

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Men det är inte bara så, att det är en automatisk och kontinuerlig utveckling, som leder till en sådan förändring av samhället, utan det är också de politiska händelserna som åstadkomma dylika förändringar. Jag vill endast påminna om ett par sådana ting. Jag tror inte att någon kan förneka, att socialdemokratien under 1920- och 1930-talen drev en intensiv propaganda för en utveckling av socialpolitiken i den riktningen, att den sociala vården skulle vila på samhällssolidaritetsens grund. De som voro med på den tiden veta vilka strider vi fingo utkämpa, vilket motstånd vi mötte från hela den borgerliga sidan. Men vi veta också att den propaganda vi drev så småningom drog hela folket med sig och därmed också alla de andra politiska partierna. Vi ha nått fram till en väl utvecklad socialpolitik, som ingalunda är färdig och som säkert behöver jämkas på åtskilliga punkter innan vi få den att verka friktionsfritt. Är det någon som tror att inte denna omkastning av det svenska folkets liv har medfört ekonomiska förändringar i det svenska samhällets struktur? Eller låt mig påminna om hurusom vi från socialdemokratisk sida togo oss före att vid 1930-talets början lansera den aktiva konjunkturpolitiken. Under vilket motstånd skedde inte det? Ja, bondeförbundet anslöt sig ganska snart till samma synpunkter, men för övrigt fingo vi mest höra, att vi skulle komma att ruinera hela det svenska samhället. Det dröjde dock bara ett årtionde innan man hade accepterat den tanke vi då företrädde, vilket herr Hjalmarson här nyligen manifesterade. Och vi äro nu ense om att tillämpa en aktiv konjunkturpolitik. Är det någon som tror att den politiken inte har förändrat det svenska samhällets ekonomiska struktur? Vi behöva bara titta på arbetsmarknadsorganisationerna och statens arbetsmarknadsstyrelse med

dess länsarbetsnämnder och den verksamhet som där bedrivs för att vi skola inse, att samhällets roll har blivit en helt annan än vad den var tidigare.

Vi tala i dag om den fulla sysselsättningens samhälle. Det är också en tanke, som vi från vår sida ha lanserat och propagerat för och som nu alla ha anslutit sig till. Upprätthållandet av ett sådant samhälle innebär en omgestaltning av våra ekonomiska förhållanden i ytterst betydelsefull omfattning. Det kommer att leda till förskjutningar i vårt ekonomiska liv, vilka vi kanske inte riktigt ana i dag och vilka — det är jag övertygad om — åtminstone högern icke har tänkt sig in i. Allt detta får till följd, att i vår tid de stora kollektiva avgörandena bli mycket mera framträdande än tidigare. Det måste bli överläggningar, inte bara mellan arbetsmarknadens parter utan även mellan dessa parter och representanter för statsmakterna. Det måste bli överläggningar från statens sida med näringslivets olika organ. Man måste eftersträva att skapa överenskommelser, och sådana hoppas vi att vi i allt större utsträckning skola kunna åstadkomma.

Men det kommer också utan varje tvekan att vid sidan om detta demokratiska arbete till trygghand av det svenska samhällets ekonomi bli nödvändigt med åtskilliga statliga ingripanden, såsom vi redan se och märka. Jag fäster uppmärksamheten på det jag förut här har sagt om att åtgärderna för penningvärdets bevarande härefter icke enbart kunna läggas i riksbankens händer med uppgift för riksbanken att föra den rörliga räntans politik och att samhället för övrigt kan lägga händerna i kors. Det måste bli en samverkan, där frågan om investeringarnas omfattning och frågan om statsbudgetens balansering komma att bli betydelsefulla faktorer.

På detta sätt dragas de breda lagren i vårt land alltmera in i de stora eko-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

nomiska avgörandena, till medinflytande och till medansvar. Det socialdemokratiska partiet med sin evolutionistiska läggning betraktar denna kontinuerliga samhällsutveckling, där folket på olika sätt och framför allt i kollektiva former samarbetar till det helas väl, som den demokratiska socialismens huvudlinje.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HJALMARSON (kort genmäle):
Herr talman! Innan jag glömmer bort det skall jag be att få påminna herr finansministern om att jag framställde en fråga, som jag gärna ville ha svar på och som jag skall be att få upprepa. Det är frågan: Vad är det för spörsmål av partiskiljande natur, som regeringen med hänsyn till stabiliseringspolitiken har skjutit på framtiden? Jag har frågat om detta tidigare i annat offentligt sammanhang utan att kunna få något svar. Jag skulle sätta värde på om herr statsrådet här ville lyfta på förslåten en smula.

Finansministern började med att framhålla, att det ingen större principiell motsättning var mellan dem som vore anhängare av hans meningsriktning och oss inom oppositionen när det gäller regleringspolitikens vara eller icke vara. Den från vårt håll framställda frågan måste väl ändå anses vara ganska befogad med hänsyn till de uttalanden, som ha gjorts ifrån socialdemokratiens sida i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Finansministern deklarerade i början sin allmänna villighet att medverka till avskaffande av regleringarna, men allteftersom framställningen fortskred visade det sig, att vi skulle ha kvar regleringar på mycket väsentliga områden. Herr Sköld framhöll, att han ville vara med om att taga bort import- och exportregleringarna, men underströk, att detta skulle

bli beroende av den internationella utvecklingen.

Jag skulle vilja sammanfatta vår uppfattning om dessa frågor genom att återge ett uttalande, som nyligen gjorts i den belgiska nationalbankens publikation. F. statsrådet Janzen, som är expert på dessa frågor, har där mycket starkt understrukt, att utsikterna att få gynnsammare förhållanden i handels- och valutapolitiken framför allt äro beroende på vad de enskilda staterna själva göra. Han har sammanfattat sitt program i fyra punkter, som jag skall be att få instämma i. Han säger: För det första måste man balansera budgeten på en rimlig nivå, för det andra hejda inflationstendenser, vare sig de bero på statliga eller privata åtgärder, för det tredje konsolidera alltför vidlyftiga och svävande inrikes och utrikes skulder och för det fjärde återställa centralbankernas internationella likviditet. Jag tror att detta är ett program, som håller ganska långt.

De statliga regleringarna ha tidigare motiverats med att de skulle utgöra ett stöd för lönestabiliseringen. När nu denna inte längre skall upprätthållas, har därmed efter vårt förmenande huvudmotivet för regleringspolitikens bibehållande bortfallit.

Herr Sköld är mycket angelägen om att framhålla, när vi hänvisa till den aktiva penningpolitiken — och inte bara till den, herr Sköld! — att räntan skulle komma att röra sig inom mycket vida marginaler. Men om nu herr Skölds uppfattning att vi för närvarande ha en bättre balans i vår ekonomi, kännetecknad av en god tillgång på varor och alltså inte av någon nämnvärd brist på vare sig konsumtionsvaror eller råvaror, är riktig — och det tror jag den är — då kan ju i gengäld herr Skölds uppfattning om räntemarginalerna inte vara riktig.

Herr Sköld menar, att vår inställning till penningpolitiken inte låter sig för-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ena med kravet på en politik för en hög och jämn sysselsättning. Jag vill bara konstatera, att den uppfattningen inte, såvitt jag kan erinra mig, står i överensstämmelse med vad efterkrigskommissionen har uttalat. Denna har tvärtom ansett, att aktiv penningpolitik kan vara ett led i strävandena att dämpa överkonjunktur, hålla konjunkturen nere på en lämplig nivå och hindra överfull sysselsättning men likväl möjliggöra bibehållandet av en hög och jämn sysselsättning.

Men vi ha inte talat enbart om penningpolitiken, herr finansminister! Vi ha talat om en samverkan mellan skatte-, finans- och penningpolitiken. Och då herr Sköld påpekar statsbudgetens betydelse för möjliggörande av en politik för full sysselsättning, vill jag bara fästa uppmärksamheten på att även den saken har understrukits i högers reservation. Jag kan inte underlåta att säga, att jag har en känsla av att om herr finansministern verkligen hade läst igenom vår reservation, skulle en del missförstånd ha kunnat undvikas. Med anförande av de fyra punkter till försvar mot arbetslösheten, som jag fäste uppmärksamheten på, avsåg jag att erinra om de åtgärder vi kunna genomföra, om det skulle uppkomma en kris, beroende på utvecklingen på världsmarknaden.

Vad slutligen hyresregleringen beträffar skulle jag vilja påminna om följande fakta. Under fyraårsperioden 1945—1948 ha vi haft en större bostadsproduktion än någonsin. Den har varit större än i något annat land i världen under samma tidsperiod. Befolkningstillväxten har under dessa fyra år inte varit snabbare än bostadstillväxten. Bostadsutrymmet per individ i Sverige är i närvarande stund större än någonsin tidigare. Och ändå ha vi en bostadsbrist som är större än den varit i mannaminne. Då måste man väl förstå, att

det måste vara något fel på den statliga bostadspolitik.

Vi ha inte talat om en omedelbar avveckling av hyresregleringen utan om en successiv avveckling. Vi ha i första hand fäst uppmärksamheten på de stora lägenheterna och på tvåfamiljvillorna, och vi tro, att de åtgärder vi ha rekommenderat skulle bidra till en sådan ökad rörlighet på bostadsmarknaden, att den bostadssökande allmänheten får fler bostäder till sitt förfogande.

Jag skulle till sist, herr talman, bara vilja säga, att skillnaden mellan finansministern och oss kanske också är en mentalitetsskillnad. Herr Sköld utmålade här ett framtida samhälle, där de stora avgörandena komma att ske i kollektiva former. Jag skulle vilja sluta med frågan: Vart tar den enskilda människan vägen i dessa kollektiva avgöranden? Det är henne vi vilja slå vakt om i vårt framtida samhälle.

Herr von SETH (kort genmäle): Herr talman! Finansministern konstaterade i sitt anförande, att det i högers reservation fanns en klar linje, så att man kunde uttyda, vad vi ville, men jag måste i likhet med herr Hjalmarson säga, att herr Sköld antingen inte har läst vårt uttalande ordentligt eller också med avsikt inte tolkat det enligt dess klara lydelse.

Under de korta minuter, som stå mig till buds, skall jag endast behandla två saker. Den första är penningvärdet. Vi ha inte ett ögonblick uttalat oss om i vilken utsträckning man bör använda sig av den rörliga räntan. Men jag vill erinra om att diskussionen om den fria och rörliga räntan pågår inte bara i vårt land utan i hela världen. Jag vill särskilt peka på att man i England, där det dock är en socialistisk regim, har gjort avsteg från den spikade räntan. Vi säga inte, som herr Sköldin sade i

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

sitt valdemagogiska anförande, att det skulle röra sig om hela procentsatser. Det kan röra sig om tiondels procent och över huvud taget om mycket små variationer, som dock kunna vara av mycket stor penningpolitisk betydelse. Dessa variationer kunna resultera i att slutresultatet blir en något lägre ränta än den nu gällande. Vi ha inte yttrat oss om detta. Jag vill emellertid alldeles särskilt understryka, att dessa variationer gälla kanske tiondels procent.

Herr Sköld sade i sitt utomordentligt skickliga anförande, att han delar den uppfattning om en sparvänlig skattepolitik, som högern har gjort sig till tolk för, men om jag inte missuppfattade herr Sköld, skulle vi i dag inte ha utrymme för denna sparvänliga skattepolitik. För min del skulle jag vilja säga: Detta är kanske det förnämsta medel vi ha för att kunna öka våra tillgångar och vår produktion och för att kunna bibehålla vår sociala välfärdsstat. Den sparvänliga skattepolitik, som vi yrka på, för automatiskt med sig en revidering av herr Wigforss' olyckliga skattediktat från år 1947 och en revidering av 1947 års skattebeslut. Sker inte detta, hämmas sparverksamheten. Då bindes produktionen, och då får finansministern inte de pengar, som han talade om i går kväll och som fattas för att få en balanserad budget.

Vi åsyfta båda ett stabilt penningvärde, men det är om vägarna att nå det vi tvista. På högerhåll äro vi fullt övertygade om att det måste ske en ändring från den nuvarande regeringens sida, om vi skola kunna bibehålla ett stabilt penningvärde.

Herr NILSON i Spånstad: Herr talman! Jag skall inte taga kammarens tid i anspråk någon längre stund. Jag skall bara helt kort framhålla, att när vi inte ha velat ansluta oss till utskottets skrivsätt beror det på att vi ha önskat större

frihet, när det gäller avskaffande av detaljregleringarna, än vad utskottet åsyftar. Vi mena, att detaljregleringarna böra kunna avskaffas delvis redan under detta år, även om förhållandena för närvarande äro mycket ovissa, och att man inte som utskottet har tänkt sig bör vänta med allt som i detta fall avses ända till dess året är slut.

När vi här tala om detaljregleringarna, är det ganska naturligt, att vi i främsta rummet tänka på en del av de bestämmelser, som kringgårdade byggnadsverksamheten, inom vilken det redan i dag finns utrymme för en större frihet, en frihet som jag hoppas för varje dag skall bli mer uppenbar för dem som ha med dessa saker att göra. Vi äro mycket glada för att den lilla skillnad i skrivsättet, som an knyter till vår uppfattning, har stöd hos finansministern, och vi våga därför tro, att ett avskaffande av detaljregleringarna skall kunna komma till stånd i något snabbare takt än vad utskottets skrivsätt skulle kunna ge vid handen.

När det gäller räntepolitiken har det sagts från statsrådets sida, att en räntepolitik, som medger vissa smärre svängningar, skulle kunna vara tänkbar. Jag har inte någonting att erinra däremot, men jag vill framhålla, att det svenska jordbruket inte har något intresse av en räntesats, som tillåtes mycket stora svängningar. Vi ha tidigare många och dystra erfarenheter av hur det har gått, när man har sökt reglera det svenska samhället med ett mer eller mindre hårt tryck på ränteskruven, och vi mena, att innan man går in för att använda räntan som en faktor för att befrämja eller bromsa konjunkturerna, böra alla andra medel ha prövats och befunnits mindre lämpliga.

Herr talman! Jag skall sluta med detta. Jag tror, att kammaren mera uppskattar, om man inte besvärar den alltför länge i de sista dagarnas intensiva kapploppningsskede.

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Jag ber att med detta få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Näsghård och mig.

Herr **OHLIN**: Herr talman! De frågor, som vi i dag diskutera, ha ju en sådan betydelse och räckvidd, att det är nödvändigt att taga upp dem till belysning, och till en inte alltför knapphändig sådan, även om kammarens tid av kända skäl är starkt begränsad. Jag skall av sistnämnda skäl inte försöka göra någon sammanfattning av de väsentliga punkterna i den reservation, som har avgivits av herr Schmidt m. fl., utan jag skall begränsa mig till några punkter, som ha närmare berörts i diskussionen tidigare i dag.

Jag vill börja med att slå fast, att vi väl alla äro överens om att bevarandet av ett fast penningvärde är en av de viktigaste uppgifterna för det svenska samhället i fråga om ekonomisk och social politik. Finansministern själv betonade det alldeles nyss. Jag tillåter mig då i överensstämmelse med reservationen hemställa, att finansministern söjer för att vi få en utredning om förutsättningarna för bevarandet av penningvärdet i de nya förhållanden, som vi ha kommit in i genom organisationernas tillväxt och genom den fulla sysselsättning, som vi väl alla sträva efter att behålla. Det är klart att en utredning om detta problem skulle kunna bli en del av uppgifterna för den nya analys av riktlinjerna för vår ekonomiska politik, som finansministern lär komma att sätta i gång, men jag undrar, om inte det problemkomplex, som gäller bevarandet av det fasta penningvärdet i en tid av full sysselsättning, har en sådan räckvidd, att det vore lämpligt att det diskuterades i en särskild utredning, som hade en mera mångsidig representation just för Organisationsverige.

Både utskottet och reservanterna an-

se det angeläget att en alltför stor likviditet på penning- och kapitalmarknaden undvikas. Man kan fråga sig varför detta är så betydelsefullt. Jo, det har naturligtvis betydelse därför att en stor likviditet gör kreditinstituten villiga att ge kredit för allehanda investerings- och importändamål och kan även på andra punkter skapa en köpvillighet, som det i många lägen är angeläget att hålla tillbaka. Frågan är bara, hur man skall kunna ordna så, att vi i skiftande lägen uppehålla en lämplig stramhet på penning- och kapitalmarknaden.

Herr Sköldin hade många värdefulla synpunkter i sitt anförande, men han föreföll mig personligt lyckligt och oskuldsfullt omedveten om vikten av att hålla en viss stramhet på penning- och kapitalmarknaden, när han uttalade sig om att riksgäldskontoret kunde låna i riksbanken utan några vidare reservationer. Det bleve billigare på det sättet. Jag tror inte, att finansministern på den punkten var så glad över det stöd, som hans partivän menade sig ge honom.

Skall man kunna hålla stramheten på penningmarknaden, måste riksbanken då och då tillgripa operationer i öppna marknaden genom köp och försäljning av värdepapper. Nu anse vi inom den riktning jag företräder — och det framgår även klart i reservationen — att riksbanken i många lägen inte kan bedriva tillräckliga operationer i marknaden utan att den också har möjlighet till och är villig att medgiva en viss variation av räntenivån. Det är alltså den önskade stramheten på penningmarknaden och dess påverkan på kreditinstitutens villighet att låna ut medel till näringslivet som är det primära, och räntevariationerna äro ur denna synpunkt sett det sekundära. Om riksbanken sköter penningpolitiken med skicklighet, kan den uppnå stora variationer i atmosfären på kapitalmarknaden och

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

kan kraftigt påverka kreditgivningarnas omfattning även med rätt begränsade variationer i räntenivån. Som jag ser saken, är det ett led i riksbankens skickliga handhavande av en sådan rörlig räntepolitik att man gör klart för sig, att det inte är fråga om att släppa räntan fri och variera den alltför våldsamt. Man måste så att säga ha ett program. Man har förut sagt, att det ligger inom lågräntepolitikens ram, och jag ser inte något fel i den terminologien; om man bara inte pressar ordet lågräntepolitik alltför hårt, tycker jag, att det är ett ganska adekvat uttryck.

Jag håller alldeles med Dagens Nyheter — det vill jag säga till herr Hjalmarson — om att man inte a priori skall fixera gränserna för dessa marginaler utöver vad jag för ett ögonblick sedan sade om förutsättningarna. Men jag tror, att man skall klart ange, att politiken inte till sin karaktär är en hög- och lågräntepolitik, som syftar till att göra räntevariationerna såsom sådana till det viktigaste. Det förefaller mig, som om det på den punkten vore en icke oväsentlig skillnad mellan högerens ståndpunkt och vår. Högern lutar åt att rent principiellt deklarerat, att man skall låna i marknaden och sedan se vad räntan blir. Jag är övertygad om att ifall man har bundit sig för detta, kommer man i vissa lägen att få våldsamma fluktuationer i räntenivån. Det svenska samhället och dess kapitalmarknad är inte större än att ett begränsat antal människor, som enligt högerens terminologi utgöra automatismens tjänare, i själva verket kunna komma att fungera på ett sätt, som inte alls är helautomatiskt. Jag tror man måste göra klart för sig att ledningen när det gäller dessa ting måste ligga hos riksbanken och inte på något annat håll. Till förekommande av kritik vill jag säga, att detta har ingått i det liberala samhällets inställning under många årtionden. Det är alltså inte alls något

nytt påfund från det senaste decenniet. Om man binder riksbanken på det sätt, som högerdeklarationen förefaller mig göra, så kan man få våldsamma räntefluktuationer och därmed oro i näringslivet och svårigheter att bevara den höga och jämna sysselsättning, som högern förutsätter som given. Detta förefaller mig vara så självklart, att vi inte behöva närmare diskutera terminologien på den punkten.

Att även begränsade räntevariationer kunna få betydelse sammanhänger därmed, att det i många fall är räntans rörelseriktning som är betydelsefull för människornas handlingssätt. Väntar man att räntan skall komma att sjunka t. ex. en kvarts procent, så betyder det detsamma som en stegring av de långa obligationskurserna med ganska många procent, och det påverkar handlingssättet i hög grad. Det är delvis genom att påverka, i någon mån också styra, marknaden förväntningar beträffande räntan, som riksbanken med skicklig politik kan påverka utvecklingen.

Jag har diskuterat detta problem med många bankmän av olika slag inte bara i Sverige utan i många länder, och jag kanske kan få nämna, att för ett eller två år sedan diskuterade jag det med en av de bankmän, som på grund av sin position anses åtnjuta en särskilt hög grad av förtroende i den internationella finansvärlden, en av de ledande amerikanare, som spela en mycket stor roll i den verksamhet för internationellt bank- och penningväsende, som nu pågår. Han förklarade, att man i Amerika har kommit därtill, att även en ränteförändring på en kvarts eller t. o. m. en åttondels procent har stor verkan på kapitalmarknaden. Han sade bl. a.: »Jag hoppas att få uppleva den dag, då också en ränteförändring på en sextondels procent skall vara ett effektivt instrument för att ändra kapitalmarknadens läge.»

Nu behöva vi kanske inte precis ac-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ceptera dessa åsikter, ty förhållandena ligga annorlunda till i Amerika än här. Jag nämner detta bara för att visa, att det är oriktigt, herr talman, att påstå, att det skall till några väldiga — eller mycket väsentliga — räntevariationer för att räntepolitiken skall bli ett viktigt instrument i riksbankens hand.

På grund av frågans tekniska natur skall jag avstå från att närmare utveckla densamma, men jag vill säga till finansministern, att när han ändå ville liksom bagatellisera de måttliga räntevariationernas betydelse, så skiljer sig hans uppfattning från min. Även en måttlig ränteförändring verkar bl. a. på två sätt. För det första verkar den som en varningssignal, om det är en höjning, och på motsatt sätt, om det är en sänkning, vilket psykologiskt kan få ganska stort inflytande. För det andra äro de förändringar i penning- och kapitalmarknadens stramhet och villighet att ge krediter, som ju gå hand i hand med en begränsad räntehöjning, av mycket stor betydelse.

Det är klart att man också måste eftersträva en ordnad samverkan mellan riksbanken och affärsbankerna och näringslivets organisationer över huvud. Det glädde mig att höra, att herr Hjalmarson ganska starkt underströk den saken, som från vårt håll ofta har betonats. Men vad vi kanske något mera än högerreservationen understryka är, att det är samordningen mellan penningpolitiken å ena sidan och den ekonomiska och sociala politiken å andra sidan, som är av så stor betydelse.

När det gäller samordningen med finanspolitiken måste jag konstatera, att när man — som det gjordes från högerhåll — förordade en viss räntehöjning under budgetåret 1949/50, så ligger det naturligtvis en viss inkonsekvens i högerpartiets och bondeförbundets ställningstagande till statsfinanserna för budgetåret 1949/50, eftersom detta, enligt vad som nu visat sig, skulle

ha kommit att innebära, om riksdagen hade handlat efter dessa linjer, att man nödgats göra en upplåning för löpande utgifter på någonting av storleksordningen 300 miljoner kronor. Jag tror inte detta kan kallas samordning av den statliga finanspolitiken och penningpolitiken. Den ena handen bör veta vad den andra gör.

Till finansministern vill jag säga, att den deklaration rörande budgetbalanseringen, som finns i reservationen, är den ståndpunkt vi hela tiden intagit. När finansministern i en budget på 5 000 miljoner kronor vill göra en stor affär av vad han anser vara ett minus på 10 eller 20 miljoner kronor, men som vi bestrida vara ett minus, så är det en sak. En annan sak är att förordade en politik, som förutsätter en upplåning på exempelvis 300 miljoner kronor. Jag konstaterar med tillfredsställelse att finansministern nästa gång det gäller dessa budgetbalanseringsproblem kanske kommer att ta upp diskussion särskilt med bondeförbundet och högern, vilka härvidlag ha intagit en annan ställning än vad vi ha gjort, som ha tagit på oss bördan att för finansåret 1949/50 rekommendera en politik, som skulle onödiggöra en sådan upplåning.

Beträffande finanspolitiken skall jag här endast i förbigående säga, att finansministerns intresse för en sparvänlig skattepolitik förefaller mig vara allt för ljumt. Det är en fråga som brådskar!

Beträffande den rörliga räntan gjorde finansministern ett värdefullt och intressant uttalande, då han för sin del sade sig vara principiellt intresserad av den men samtidigt förklarade, att tiden ännu inte är inne för att införa densamma. Kanske den kan bli det om ett år, sade han. Jag förstår, att man inte kan pressa en finansminister på alltför klara besked på en sådan punkt, men det är klart att en antydning om i vilket läge finansministern menar att en va-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

riation av räntenivån kan företas är av betydelse. Det är ju alltid klargörande, och det är kanske lättare att tala om det än att precisera tidpunkter. Det förefaller mig svårt att göra i förväg.

Herr talman! Tillåt mig att i anslutning till dessa onekligen ganska principiellt upplagda reservationer göra ett par principiella påpekanden. Även finansministern kom ju in på sådana synpunkter. Det kan inte förnekas, även om det är för mycket sagt att vi stå vid ett vägskaal, att det under det närmaste året eller de närmaste åren kommer att fattas beslut, som komma att ange i vilken riktning den svenska samhällsekonomin och vårt ekonomiska system skola utvecklas. Det är väl ändå så, trots att finansministern försöker att släta över litet, att det dels finns en socialistisk inställning till dessa problem och dels en annan, som vi på vårt håll brukar beteckna som liberal och social, och att det här gäller att träffa ett val — även om man kan säga att det inte bara finns två extrema ståndpunkter utan naturligtvis även vissa mellanformer.

Jag tror det har sitt intresse att jag med anledning av finansministerns uttalande läser upp några rader i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som ju statsministern ofta har angivit fortfarande vara något slags handlingsprogram — låt vara att vissa frågor tills vidare ha skjutits undan, som herr Hjalmarson påpekade. Det står där på s. 186 följande:

»Att förena arbetaren med hans produktionsmedel, eller med egendomen, hör till de gamla parollerna i den socialistiska förkunnelsen. Detta kan naturligtvis ske genom att enskilda äger sina egna arbetsverktyg, sin jord, sin verkstad. Enskild äganderätt är då ett medel att tillförsäkra arbetaren produkt av hans arbete. Men eftersom den socialistiska kritiken i första hand tar sikte på kapitalistiska produktionsfor-

mer med mängder av anställda i gemensamt arbete, där vars och ens andel icke kan utskiljas, blir huvudintresset knutet vid äganderätten till gemensamt utnyttjade produktionsmedel, och den socialistiska lösningen blir samäganderätt, socialisering.

Socialisering betyder alltså inte bara att lägga äganderätten i händerna på 'hela samhället' i betydelse av en statlig tvångsorganisation. Det framgår för övrigt redan av det samägande som förekommer i kommunerna och kallas kommunalsocialism. Varje överföring av egendom i händerna på grupper av olika slag, på organisationer avgränsade till enheter av gemensamt arbetande medborgare, innebär en socialisering.»

Som angivande av skillnaden mellan liberalism och socialism står det på s. 180, att vad liberalism vill främja är »individuell äganderätt, inte gemensam äganderätt, sådan den eftersträvas av socialister».

Om man nu utvecklar detta resonemang vidare med användande av den socialdemokratiska kritiken mot den s. k. privatkapitalistiska produktionsordningen och mot vinstintresset, d. v. s. att den enskilde strävar efter att få vinst genom ekonomisk verksamhet, så är det klart, att man på ett oemotsägligt sätt kan dokumentera vad socialistisk inställning har varit och vad den i en principiell diskussion alljämt är. Man vill skjuta åt sidan det på enskilt vinstintresse uppbyggda systemet, som är ett prisbildnings- och marknadshushållningssystem, och i större eller mindre grad ersätta det med något annat.

Mot detta sätta vi ett system, som likasom det nuvarande bygger på prisbildning, marknadshushållning och näringsfrihet. Vi vilja alltså inte ha den steg för steg ökade samäganderätten. Vi vilja ha enskild äganderätt, och vi säga att man bör ordna så, att så många människor som möjligt bli ägare av ur de-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ras synpunkt väsentliga kapitalbelopp. Det är klart, att ~~men~~ sociala liberalismen alltid på vissa punkter med växlande styrka har gjort vad man kan kalla modifikationer — men i så fall mycket gamla — till detta resonemang. För det första framhålla vi — som det också står i 27-punktsprogrammet — att inkomstfördelningen inte kan accepteras utan vidare, sådan den blir genom krafternas fria spel. Vi vilja ha sociala reformer, som skapa ett bättre läge för de sämst lottade och medföra ökad trygghet mot inkomstbortfall. Det är oriktigt när finansministern här säger, som så ofta i den socialdemokratiska propagandan, att socialisterna ha kämpat för detta mot borgerligt motstånd. Liberalismen har under detta århundrade varit en banbrytare även för många av de sociala reformerna, och den har hela tiden intagit en principiellt positiv hållning till ett steg för steg utvidgat socialt reformarbete. Sedan ha vi kunnat ha delade meningar på den ena eller andra punkten. Det är inte bara vi, som på någon punkt ha tagit miste. Socialdemokraterna gjorde det, när det gällde arbetsdomstolen. Men ingen kan bestrida att liberalismen härvidlag har haft en positiv inställning och att vi bibehålla den.

Vår andra reservation är, att en prisbildning, som lämnas åt sig själv, under vissa förutsättningar kan leda till uppkomsten av enskilda monopol. På den punkten ha vi sannerligen inte underlåtit att klargöra vår hållning, men med anledning av att detta ofta bestrides skall jag be att få hänvisa till vår skrift. Efterkrigstidens samhälle, som utkom några månader före 27-punktsprogrammet. Den är mycket upplysande på denna punkt. Av hänsyn till kammarens tid skall jag inte läsa upp de sidor det här gäller, nämligen sidorna 33—35, utan jag skall bara läsa själva slutsatsen:

»För att trygga förbrukarnas berätti-

gade intressen och skydda näringsfriheten är det av vikt, att samhället ordnar erforderliga kontrollmöjligheter i fråga om monopolistisk pris- och försäljningspolitik. Ett permanent organ för övervakning av enskilda monopolistiska företag och sammanslutningar torde alltså böra skapas. Men detta får under inga omständigheter erhålla sådana befogenheter, att det kan lägga sig i företagens skötsel. Dess uppgift torde böra i första hand begränsas till att undersöka när helst inom en bransch för höga priser förekomma eller näringsfriheten på ett icke rimligt sätt inskränkts. Genom att i förekommande fall rapportera till regeringen, sätts denna i stånd att vidta erforderliga åtgärder. Man torde kunna räkna med att redan själva existensen av en dylik övervakande myndighet skulle stärka de krafter, som vilja främja moderation i de enskilda monopolsammanslutningarnas ekonomiska politik. I stort sett skulle ett organ av detta slag komma att utgöra ett försvar för näringsfriheten i landet och alltså ingalunda innebära ett statligt ingrepp som minskar denna.»

Vi röstade också på folkpartihåll för en förstärkning av anslaget till kommerskollegii byrå för registreringen av kartellavtalen. Jag hänvisar i övrigt till bankoutskottets reservation.

Eftersom man nu på socialdemokratiskt håll har tagit upp denna fråga, skall jag tillägga några ord. Det är klart att utvecklingen under senare år inte i allo har varit tillfredsställande. Det har blivit för mycket av dylika, ofta mindre lämpliga former för monopolistiska överenskommelser. Men orsaken är, som förut framhållits, bl. a. den statliga regleringsekonomien. Nu är det en rörelse i gång inom näringslivet, som är mycket glädjande, där man reagerar mot detta. Industriförbundet har skapat ett särskilt organ, som skall befämja en riktig utveckling. Vidare

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

har kartellregistreringen utan tvivel haft en avsevärd nytta. Som jag angivit har samhället här en mycket viktig uppgift att fylla, men vi ställa oss skeptiska till tanken att skapa några nya ämbetsverk för att reglera eller dirigera. Vi äro motståndare både till enskilda och offentliga monopol, därför att vi tro på konkurrenssamhällets effektivitet.

Jag vill tillägga, att offentliga regleringar ofta äro mycket mera permanenta än enskilda, vilket generaldirektör Örne, som är socialdemokrat, ofta har framhållit. Jag skulle vilja rekommendera herr Sköldin att något litet repetera vad som står i hans skrifter. Det skulle vara en mycket nyttig läsning, kanske inte bara för herr Sköldin utan för litet till mans. När herr Sköldin sedan citerade direktör Anér, vars mycket intressanta artikel är mycket värdefull, skulle herr Sköldin kanske också ha nämnt att herr Anér beklagar sig över att han tvingas sälja Kooperativa förbundets skodon tre procent dyrare än Konsums affärer.

Man kan också, som herr Hjalmarson gjorde, erinra om den statliga nyetableringskontrollen när man diskuterar den enskilda. Såvitt jag kan se måste man slå fast, att det från det allmännas sida tarvas en ökad verksamhet, men man kan icke påstå att alla överenskommelser inom näringslivet äro skadliga för det allmänna.

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i dessa problem, men jag vill ställa en fråga till ledamöterna på regeringsbanken och till de socialdemokratiska medlemmarna i övrigt. Vi äro överens om att de fackliga organisationerna på arbetsmarknaden samt jordbrukets organ bedriva en legitim verksamhet för att skapa trygghet för sina medlemmar. Nu frågar jag: Finns det några trygghetsskapande åtgärder av liknande natur, som kunna anses legitima, när det t. ex. gäller handelns intresse av att uppnå en viss trygghet?

Det skulle vara värdefullt att veta om damerna och herrarna här mäta med olika mått och säga, att när det gäller arbetsmarknaden och jordbruket är sådant mycket bra, men när det gäller handeln är ingenting bra. Jag tror att det för att få den rätta balansen i denna diskussion är nödvändigt, att man reparerar den försummelse man hittills gjort sig skyldig till och just här ställer frågan: Finns det inte vissa legitima överenskommelser även när det gäller näringslivet? Det är klart att man hela tiden får hålla i minnet, att man skall bevara konkurrenssamhällets väsentliga drag, och det är mot den bakgrunden jag ställer denna fråga. Jag vill tillägga, att jag förmodar, att det inte är någon som bestrider, att de offentliga regleringarna äro de enskilda konkurrensbegränsande överenskommelsernas moder och att en mera liberal ekonomisk politik ökar utsikterna till att konkurrensen inom näringslivet återställas. Man kan, herr Sköldin, inte samtidigt slå sig till riddare för näringsfriheten och vara anhängare av en socialistisk politik. Om man däremot tar avstånd från socialistisk politik, är det klart, att man har lättare att konsekvent företräda näringsfriheten.

Den tredje punkt, där vi ha gjort en komplettering till det allmänna förordet för marknadshushållning, är den punkt, där vi ha framhållit, att man måste sörja för att det inte blir depressioner och arbetslöshetskriser och inte heller inflatoriska överkonjunktioner. Även här hade finansministern åter ett utslag av den olyckliga kärlek socialdemokratien har till en historieskrivning, som historiens musa inte tycks besvara, en skildring som jag inte kan acceptera. Under 1930-talet var det ju ingalunda så, att man på liberalt håll ställde sig som motståndare till en sådan politik. Det väsentliga i 1933 års diskussion var de offentliga arbetena, och statsrådet Sköld kanske kan läsa

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

vad dåvarande statsministern Per Albin Hansson i det sammanhanget sade i riksdagen: »Här skilja oss en miljon kronor i anslag till offentliga arbeten. Det kan ju inte spela någon större roll.» Men det är klart att det fanns vissa riktningar inom de dåvarande liberala och frisinnade partierna som stodo avvaktande, det vill jag inte bestrida. Jag kan möjligen få lov att tillägga, att jag i varje fall tillhörde dem, som gjorde det lilla jag kunde genom en rätt omfattande journalistisk verksamhet för att verka för den s. k. aktiva konjunkturpolitiken.

Sedan kommer jag till en fjärde punkt. Jag har aldrig dolt, att i speciella krislägen med bristsituationer o. d. tvingas samhället stundom att tillfälligt tillgripa regleringar. När finansministern nu säger, att vi släppa lönestoppet och böra därför vara försiktiga med att släppa efter på alla andra regleringar just vid nyår, så intar finansministern en extrem hållning, som är raka motsatsen till herr Hjalmarsons. Han säger nämligen, att eftersom vi släppa lönestoppet vid nyår och det finns ett inte närmare angivet, av honom som oupplösligt betecknat samband mellan lönestoppet och alla andra regleringar, så måste alltsammans avskaffas just då. Finansministern säger: Lönestoppet, men ingenting annat just då. Herr Hjalmarson säger: Allt annat också just då.

Det förefaller mig som om det vore klokt att här behålla en viss handlingsfrihet men samtidigt fasthålla vid riktlinjerna att det skall ske en snabb avveckling av regleringarna. Jag tror att med finansministerns inställning är förenad en betydande risk för att organisationerna på arbetsmarknaden vid förhandlingarna i november och december komma att säga: Vi skola vara moderata, men då vilja vi ha garantier av regeringen för att man bibehåller den och den regleringen under hela nästa

år. Om inte regeringen på förhand intagit en annan ställning än den finansministern gör i dag, kan regeringen bli fångad och tvingad att bevara regleringarna mycket längre än regeringen själv önskar. Jag för min del skall inte dölja, att jag, ehuru jag vet att det inte är populärt på alla håll inom näringslivet, föredrager, att man går in för en relativt snabb avveckling av regleringarna, även om detta skulle framtinga en uppgörelse på arbetsmarknaden med något slags indexlönearrangemang, eftersom parterna annars komme att känna sig otrygga. Jag tror att man inom näringslivet får göra klart för sig, att man har att välja mellan något slags mycket begränsat indexlönearrangemang å ena sidan eller att å andra sidan finna sig påtvingad vissa fortsatta regleringar.

Jag skall här inte på tal om regleringarna diskutera hyresregleringen. Det är en alltför stor fråga. Jag vill bara säga, att det förefaller mig som om man måste hålla i minnet, att den nuvarande bostadsbristen till mycket väsentlig del beror på inflyttningen till samhällena och hushållsbildningen och att studier enbart av befolkningstalet för landet i sin helhet kunna vara ganska vilseledande. Om man ställer sig positiv till strävandena att under denna övergångsperiod övergå från ett rum och kök till två rum och kök som en normalbostad för att inte på längre sikt säga minimibostad för en svensk familj, så kommer man naturligtvis att se detta problem på ett mindre ensidigt sätt än som understundom sker. Men å andra sidan är det klart, att även här finns det möjligheter till uppmjukning. Såsom i reservationen har påpekats, ligger det säkert i hyresgästernas eget intresse, att man åstadkommer större möjligheter än som finnas i dag till reparationer och bevarande av fastighetsbeståndets kvalitet, varvid man naturligtvis måste ge fastighetsägarna ersätt-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ning för kostnaderna härför, icke alltför snålt utmätta.

Jag återgår nu, herr talman, till sist till mina principiella anmärkningar. Jag har alltså angivit fyra tillägg till det allmänna förordet för prisbildnings- och marknadshushållning. Jag har med ett kort citat visat, att den socialistiska inställningen är en annan. Skördetiden, som det talades om för några år sedan, var tänkt, det veta vi och det kunna vi se i 27-punktsprogrammet, som en period, då man äntligen, efter att ha fått socialistisk majoritet, skulle börja att genomföra en samhällsordning efter de riktlinjer, som finnas angivna i programmet sedan 50 år. Vad var det man skulle börja med? Jo, enligt 27-punktsprogrammet skulle man börja med olje- och bensinhandeln — det fick man avskrika — och med försäkringsväsendets förstatligande, vilket står på s. 22 i programmet. Det skulle kunna bli tillfälle för oss, herr talman, att under en kommande punkt på dagordningen uttrycka vår stora tillfredsställelse över att socialdemokraterna, som propositionen och utskottsutlåtandet om försäkringsväsendet visa, ha avstått att i detta avseende förverkliga 27-punktsprogrammet. Jag gör detta konstaterande av vår tillfredsställelse i detta sammanhang i stället.

Vad sedan beträffar utrikeshandeln har jag förut här i riksdagen nämnt, att statsrådet Ericssons tal långt mera överensstämmer med vårt program än med 27-punktsprogrammets anda och att vi naturligtvis äro glada över det, även om handelsministern inte är lika glad över vårt beröm.

På dessa punkter kan man alltså konstatera, att den socialistiska offensiven har upphört och att man har slagit till reträtt. Men när vi nu i dag diskutera förutsättningarna för en utredning av den svenska ekonomiska politiken på längre sikt, är det rimligt och betydelsefullt, att kammaren och svenska

folket får veta, om detta från regeringspartiets sida är en taktisk reträtt eller om det fortfarande är så, att man strävar efter att väsentligt utöka det kollektiva ägandet steg för steg som det står här. Har man avfört detta förstatligande från praktisk politik under de närmaste åren eller inte?

Därmed kommer jag in på en fråga som är närbesläktad med den herr Hjalmarson reste, med anledning av att statsministern sagt, att han avfört vissa frågor för tillfället, därför att de äro partiskiljande. Vad menas med detta? Kommer man kanske plötsligt att ta upp hela den socialistiska politiken igen och säga: Nu ta vi fram dessa partiskiljande frågor? Det kan inte nekas till att även om det här inte finns skillnader mellan 0 och 100 procent utan snarare en gradskillnad, så ha vissa riktningar sympati för att samhället skall dirigera, andra ha mera sympati för prisbildning, en del ha sympati för tvångslagsbestämmelser, andra ha mera sympati för uppmuntran åt människorna, en del ha mera sympati för att samhällets inflytande skall ökas, d. v. s. centralisering, andra för det liberala systemet, decentralisering, en del tycka, att samhället kan ingripa litet hur som helst, andra säga, att inte bara social trygghet utan även näringslivets trygghet är en förutsättning för en gynnsam utveckling.

Nu säger finansministern, att han är anhängare av marknadshushållning. Men, herr finansminister, vad betyder detta? Betyder det, att finansministern, när det gäller de principiella delarna av arbetarrörelsens efterkrigsprogram, vill förklara, att dessa saker inte ha någon praktisk betydelse i svensk politik under de år fram över, som vi nu kunna överblicka? Enligt min mening kan man inte komma ifrån att det nog här finns, som handlingarna visa, en gradskillnad, som är så stor, att den närmar sig en artskillnad och att rikt-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

linjerna för den ekonomiska politiken få bedömas efter om man strävar mot att öka den kollektiva äganderätten och inskränka på det fria systemet eller om man inte gör det.

Vi hänvisa från vårt håll till att erfarenheterna hittills tala för det friare systemet. Vi tro att det på den vägen är möjligt att genomföra en omdaning av det svenska samhället, som ger mera likhet i chanser, höjer standarden och fördjupar friheten, medan det inte går på den socialistiska vägen. Det är därför vi se det som en så väsentlig uppgift att fortsätta det arbete, som bedrivits under senare år med att slå tillbaka varje försök till en socialistisk offensiv.

Som jag sade för en stund sedan, skola vi under de närmaste åren få ta ställning på ett avgörande sätt till riktlinjerna i vår politik, och därför är det av betydelse, att vi klargöra var vi stå. När direktiven skola ges för den utredning, som såvitt jag vet finansministern ställt i utsikt, är det av betydelse att man här klarlägger dessa frågeställningar, inte bara för att ge direktiv åt utredningen utan även för att klarlägga mer än som kan ske i dag, var de olika politiska riktningarna stå.

Jag yrkar bifall till den reservation, som avgivits av herr Schmidt m. fl.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag har fått åtskilliga frågor under debattens senare del, och jag finner mig pliktig att ge vissa svar på dem.

Det är först ett par frågor, som hänföra sig till det rent aktuella läget. Sålunda frågade herr Ohlin, i vilket läge jag skulle anse, att det vore möjligt att genomföra en viss ränterörlighet. Jag vill för min del på den frågan svara, att om jag efter höstens avtalsuppgörelse finner, att vårt ekonomiska läge fortfarande ter sig stabilt utan tenden-

ser i inflationistisk riktning, anser jag att tiden då är inne att diskutera frågan om en sådan rörlighet.

Den andra fråga, som här ställdes, var, om vi från socialdemokratisk sida inte kunde medge, att det t. ex. inom handeln skulle finnas utrymme för vissa, som herr Ohlin sade, legitima överenskommelser. Jo, visst kan det finnas sådana. Huvudsaken är, att överenskommelserna inte äro så beskaffade, att de hindra människor att välja yrke fritt och att de inte på ett mot konsumenterna orättvist sätt förhindra konkurrensen. Men annars är det klart, att även handelsfolk inom vissa gränser ha rätt att tänka på sina trygghetsfrågor.

Jag skulle också vilja säga ett ord om historieskrivningen. Det är väl ändå litet för mycket, herr Ohlin, att försöka mästra mig i fråga om vad som skedde i svensk politik på 1930-talet. Jag var ju dock trots allt betydligt närmare knuten till det skeendet än herr Ohlin. När det gällde frågan om den aktiva konjunkturpolitiken ha vi aldrig för vår del förnekat, att herr Ohlin dristigt stod på vår sida. Men när det gällde arbetet för den aktiva konjunkturpolitiken var det en oerhörd principiell skillnad mellan å ena sidan högern och folkpartiet och å andra sidan socialdemokraterna och bondeförbundet, en principskillnad, som tog sig uttryck i mycket klara ordalag. Att sedan komma och hänvisa till ett yttrande av dåvarande statsministern, att det bara skilde på en miljon kronor, är missvisande. Årade kammarledamöter, vi som arbeta här på denna verkstad veta väl, att hur starka motsättningarna än må vara mellan oss, sträva vi i vårt praktiska handlande att komma varandra så nära, att vi kunna nå ett praktiskt resultat, och vi tvingas ofta att göra en kompromiss. Är det så märkvärdigt, att man då hade pressat sig så nära varandra, att det

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

bara skilde på en miljon kronor? Det kan på intet sätt tagas som belägg för att det icke fanns mycket djupgående skiljaktigheter i åskådningarna.

Härefter skall jag komma in på den allmänna politiken. Jag vill säga, att det kanske inte är min sak att svara på de frågor, som i detta sammanhang ha framställts. Det borde egentligen statsministern göra, men han arbetar på sitt håll i dag, han är i första kammaren och deltar i debatten där, och därför kanske jag skall göra ett försök, så långt jag nu kan. Här har ställts en fråga, som jag inte vill karakterisera men som väl skall vara underfundig, nämligen vilka spörsmål det var som statsministern och dåvarande finansministern avsågo, när de deklarerade, att vi tills vidare sköto de partiskiljande frågorna i bakgrunden. Strävan var ju för vår del att försöka komma fram till en gemensam ansträngning att bemästra krisen. Det gick till en början inte, utan det var först det lyckliga utfallet av vår politik, som ledde till en större enighet. Men det är ju en annan sak. Jag skulle för min del tro, utan att vara direkt initierad, att varken Erlander eller Wigforss hade några i och för sig speciella frågor i tankarna utan bara hyste den rent allmänna meningen, att det ju alltid uppkommer till behandling frågor som äro partiskiljande. Det kan vara än den ena, än den andra frågan, och dessa frågor skjuta vi tillfälligtvis i bakgrunden. Jag kan t. ex. peka på en fråga, som kommer nästa riksdag och om vilken jag antar att det kommer att bli rätt mycket partiskiljande meningar, nämligen frågan om treveckorssemestern. Det finns säkert andra saker, som jag inte i detta nu har i huvudet. Men jag tror inte att man i detta uttalande kan inlägga något så märkvärdigt, som att det skulle vara vissa speciella s. k. socialistiska frågor, som vi tänkte på, utan det var snarast sådana ting, som alltid komma upp och

där vi på grund av partiernas olika ursprung komma att ha olika meningar.

Sedan kommer jag över till frågan om skillnaden mellan liberalismen och socialismen. Jag skall inte uppehålla mig vid vad liberalismen är, ty det är ju en ännu svårare nebulosa att fånga in än socialismen. Men herr Ohlin ställde frågan, vad vi på vårt håll mena med att socialismens strävan är att förena arbetarna med deras verktyg. Jag tycker faktiskt att det ur vissa synpunkter var en god inkörspport till denna fråga. Om vi se ut över vårt samhälle, så finna vi t. ex. en rad stora bolag. Dessa bolag ägas av aktieägare, och vilka äro aktieägare? Ja, det är en i viss mån månghövdad hop, i vilken åtskilliga aldrig ha sett den fabrik, där bolaget bedriver sin verksamhet. Det är dessa kapitalägare, som äga industrien, som äga företagen. Det är de, som välja styrelse, det är de som tillsätta den verkställande direktören, det är de som ombesörja hela företaget. Vid sidan av dessa kapitalägare finns det tjänstemän och arbetare, som varje dag ha sin verksamhet i fabriken, som känna den innan och utan, som äro på helt annat sätt för sitt livsuppehälle och sin framtid beroende av denna fabrik, men de ha ingenting att säga till om. Äganderätten är kapitalets, och arbetet har den tjänande rollen.

Jag skulle vilja fråga kammarens ärade ledamöter, om de tro, att det vid en fortsatt demokratisk utveckling är möjligt att stänga in människorna inom de nuvarande stängslen. Här ha människorna medborgarrätt, tillfälle att ta del i mångahanda ting i samhället, men när man kommer till det arbetsställe, av vilket deras livsuppehälle och framtid är beroende, då är det stopp. Tror någon att det stängslet kommer att stå? Ack, det har redan brutits ut många spjälor i det staketet — genom fackföreningsrörelsen och på sista tiden genom företagsnämnderna — och

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

det kommer att plockas bort fler och fler, vilket leder till att en vacker dag kommer arbetet först att vara likabehandlat med kapitalet och sedermera att vara den härskande, under det att kapitalet kommer att få den tjänande rollen.

Det finns ingen möjlighet för mig att i dag tala om hur det i praktiken kommer att tillgå. Det kommer att ske på många olika sätt. Det kommer att ske därigenom, att det blir arbetarna som få inflytande i en viss industri. Det kommer att gå dithän kanske, att fackförbunden komma att få inflytande över en industrigren. Det kommer att ske därigenom, att vi här i riksdagen, oavsett vilket parti vi tillhöra, komma att bestämma oss för att staten skall äga en industri, liksom vi ha gjort det med järnvägar och åtskilligt annat i den gångna tiden. Jag kan inte och skall inte försöka att tala om i vilka faktiska former det kommer att ske, att arbetet och dess utövare komma att steg för steg tillkämpa sig inflytandet över det ekonomiska livet och inta den ställning, som kapitalet förut hade oinskränkt. Makten i dag är kan man säga delad till kapitalets fördel, men det kommer att ske en fortsatt förskjutning. Jag tror, att det är detta som kommer att ske i praktiken, och liberalismens idé, att den enskilda människan bör ha så mycket egendom som möjligt, är en utopi. Det är klart, att vi kunna äga litet var för sig — den ene äger en symaskin, den andre en bil, den tredje ett bostadshus och den fjärde en jordbruksegendom. Men vi kunna inte allesammans enskilt äga det svenska näringslivet. På detta område kommer det att finnas former för ett kollektivt ägande.

Vart tar då människan vägen?, frågar herr Hjalmarson i ett mindre långt gående sammanhang. Ja, människan finns, och jag vill bara säga till herr Hjalmarson, att det inte är tal om an-

nat än att dagens industriarbetare, som äro medlemmar i sin fackförening, och dagens jordbrukare, som äro samman slutna i sina organisationer och kollektivt, inte enskilt, äga mejerier och slakterier och dylikt, ha en större personlig integritet än deras förfäder hade i ett samhälle, som var mera liberalt och där var och en mera fick sköta sig själv.

Det föreligger ingen risk för människan i det kollektiva samhället; tvärtom betyder samarbetet, sammanhållningen och solidariteten, att nya värden, som inte förut existerade, tillföras personligheten.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Finansministern svarade, att när statsministern hade uttalat att han hade skjutit på vissa mera partiskiljande frågor med hänsyn till stabiliseringspolitiken, hade han möjligen syftat på frågan om treveckorssemestern. Självfallet är finansministern mycket mera införstådd med statsministerns tankegångar än jag, men nog förefaller det mig vara ganska osannolikt, att statsministern hade äsyftat frågan om treveckorssemestern, eftersom den för närvarande är föremål för utredning.

Finansministern framhöll sedan, att statsministern kanske i själva verket inte hade syftat på någon speciell fråga utan hade helt allmänt talat om att han skjutit på vissa mera partiskiljande frågor. Ett sådant uttalande av statsministern förefaller mig vara lika blottat på reellt innehåll som finansministerns mystiska uttalande om den socialistiska kollektiva äganderätten.

Vidare skulle jag vilja säga, herr talman, några få ord om räntepolitiken. Jag tror att denna diskussion har haft ett värde ur den synpunkten, att den visar att skiljaktigheterna på denna punkt uppenbarligen icke äro så stora mellan de olika partierna.

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Vad först och främst högern och folkpartiet beträffar tror jag att skiljaktigheterna väsentligen ligga på det tekniska planet. Jag delar helt herr Ohlins uppfattning om att även små variationer kunna få den avsedda effekten. Vi ha för vår del sagt, att det är viktigt att inte i förväg fixera gränserna för ränterörligheten, ty då kan man inte genom de små variationerna få den avsedda effekten. Jag har fattat herr Ohlins uttalande så, att han inte heller anser att det är nödvändigt att så att säga procentuellt fixera gränserna för ränterörligheten, utan att det räcker med en mera allmän målsättning. I så fall bekräftas min uppfattning att skiljaktigheterna mellan oss huvudsakligen äro att hänföra till tekniska problem.

Vidare tar jag fasta på finansministerns uttalande, att ur hans synpunkt är det fråga om vid vilken tidpunkt den restriktiva penningpolitiken kunde upphöra. Finansministern sade, att en övergång till en friare penningpolitik kunde tänkas inträda om ett år. På denna punkt har jag en mera optimistisk uppfattning än herr Sköld, men i övrigt förefaller det åtminstone mig icke vara i varje fall någon principiell skiljaktighet mellan oss, utan vi röra oss uppenbarligen åt samma håll, och jag betraktar detta, herr talman, som en behållning av debatten här i dag.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Till herr Hjalmarsen skall jag endast säga, att jag tror, att hans senaste uttalande inte helt och hållet överensstämmer med den högerreservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Till finansministern skulle jag vilja uttrycka ett tack för att han var så frispråkig. Finansministern säger att det är en utopi att tro, att de enskilda kunna komma att äga så mycket, att de på den vägen kunna komma att enskilt

äga det svenska näringslivet. Jag förstår inte denna ståndpunkt. Jag tyckte, att finansministern själv, när han talade om aktieägarna, beskrev dem på ett sådant sätt, att de väl skulle kunna stiga i antal från 10 000 till 100 000 och att större delen av folket kunde bli ägare av aktier i olika företag. Det är ju ändå så, att därför att man utför den nyttiga funktionen att spara, är det inte säkert att man också kan fylla funktionen att vara företagsledare.

Jag tror att finansministerns åskådning vittnar om en underskattning av själva företagsledningens funktion och dess betydelse för vårt näringsliv. Finansministern faller tillbaka på att tala om den ekonomiska demokratiseringen. Jag måste säga att vi från folkpartiets sida flera gånger ha utan större framgång försökt få i gång en livligare diskussion på denna punkt. Vi tro också på en fortsatt utveckling, där företagsnämnderna komma att få ett ökat inflytande, men, såsom förut här påpekats, ha företagsnämnderna i de statliga företagen sannerligen inte varit några pionjärer.

Hur tänker man då att staten, som enligt programmet och enligt socialistiskt tänkande skall spela en stor roll, skall göra sina insatser? Jo, säger finansministern, staten skall främja en utveckling, där de, som arbeta, skola vara bestämmande. Men det torde vara uppenbart, att de, som spara det kapital, som behövs för företagen, och som bära en viss risk, aldrig kunna överlåta det huvudsakliga bestämmandet på andra, utan det blir då från finansministerns egen utgångspunkt nödvändigt att i enlighet med det socialdemokratiska programmet förena ägandet med bestämmandet, och ansvaret och riskbärandet med bestämmandet. Då har man också framlagt ett mycket radikalt program för samägande, och man kommer alltså fram till den kollektiva äganderätten såsom det kortas-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

te uttrycket för riktlinjen för en svensk socialistisk politik.

Att vi i dag ha fått besked på denna punkt, anser jag vara en stor vinning. Vi ha också därigenom fått besked om att reträtten när det gäller försäkringsväsendets förstatligande och förstatligandet på andra områden har varit en taktisk reträtt. Svenska folket är nu åtskilligt mera upplyst om det socialdemokratiska partiets åsikter än vad det var, innan denna dag randades, och det ber jag få tacka för.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Varken herr Ohlins eller herr Hjalmarsons anförande ha givit mig någon anledning till replik. Det enda jag vill säga är, att jag vill få fastslaget, att vi, när vi för vår del anse att utvecklingen kommer att fortskrida i riktning mot en kollektiv äganderätt, därmed inte på något sätt ha velat säga, att den kollektiva äganderätten skall utövas i form av en statens äganderätt, utan den äganderätten kan komma att utövas i många olika slags former.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag skall bara göra några kommentarer.

De fyra partier, som äro representerade i bankoutsrottet, ha utnyttjat detta tillfälle att deklarerat sina åsikter om den ekonomiska politiken. När jag läst igenom både utskottsutlåtandet och reservationerna, har jag frågat mig, vilken skillnad det egentligen råder mellan utskottets och reservanternas uppfattning. Några sådana skillnader, som här mot slutet av debatten en smula teoretiskt och smålustigt ha diskuterats och som skulle föreligga mellan en röd åskådning och låt mig säga en svart åskådning, finnas absolut inte, utan det kan på sin höjd talas om mycket snäva nyansskillnader, där själva grundåskådningen är mycket grå.

Huvudanledning till att man från hö-

gers sida väckt de motioner, det här är fråga om, är den, vilket också uttalas i reservation nr 1), att man genom riksdagen vill binda fackföreningarna så mycket som möjligt inför höstens avtalsrörelser. Detta är ju också mycket uppriktigt utsagt av motionärerna, och det övriga resonemanget om regleringar, om räntan och om den statsfinansiella politiken betraktar jag mera som dimbildning omkring själva huvudfrågan.

Beträffande huvudfrågan ha vi genom utskottets utlåtande och inte minst genom de förklaringar, som avgivits av finansministern under debatten, erhållit så pass stor klarhet, att vi utan överdrift kunna säga, att skillnaden mellan högers ståndpunkt och den ståndpunkt, som utskottets majoritet respektive regeringen här ha deklarerat, är minimal. Finansministern har här talat om att han har förståelse för »nödvändigheten» av att mjuka upp priskontrollen *men*, tillägger han, man kan inte göra detta förrän höstens avtalsrörelser äro avslutade. Då är, enligt finansministerns förklaring, tiden inne att tillmötesgå de mera otåliga kritikerna på högerkanten.

Finansministern har t. o. m. i det näst sista anförandet talat om möjligheten av att genomföra vissa räntehöjningar men sagt, att före höstens avtalsrörelser kan man inte fastställa tidpunkten, när den av de borgerliga begärda större »ekonomiska friheten» skall träda i funktion.

Jag kan därför inte fatta denna debatt på något annat sätt än att de partier, som representera bankoutsrottet, äro ense om det, som här är det väsentliga och som högermotionärerna ha understrukit i sin motion och som var anledningen till att motionen blev väckt, nämligen att redan i förväg på detta stadium försöka binda fackföreningarnas rörelsefrihet så mycket som möjligt.

Det talas i utskottsutlåtandet också om nödvändigheten att i lönekraven

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

visa återhållsamhet och moderation. Detta talesätt skiljer sig inte ens från dem, som användas i reservationerna. Vi anse på denna punkt, att fackföreningarna skola ha rätt att ta vara på de möjligheter, som den nuvarande högkonjunkturen ger dem, utan att statsmakterna skola försöka hindra dem därifrån. Vi anse, att det reses så många hinder i vägen för fackföreningarna och för fackföreningsrörelsen när det gäller att ta vara på de möjligheter, som högkonjunkturen ger dem, att det inte finns några skäl varför även riksdagen skulle verka såsom en broms. En sådan restriktiv politik rekommenderar ändå utskottet och för övrigt, ännu klarare, reservanterna.

I både utskottsutlåtande och reservationer talas om att en prisstegring är förestående, precis som om det vore någonting alldeles självklart och ofrånkomligt. Finansministern säger att man får vänta till årsskiftet, innan man kan överblicka det ekonomiska läget, men sedan säger han att den nuvarande politiken då inte kan fullföljas utan att man måste låta priserna stiga, och då återstår endast en from förhoppning att denna prisstegring inte skall bli alltför långtgående, allvarlig eller kännbar.

I sitt anförande för en stund sedan förklarade finansministern — och det har också understrukits i utlåtandet och reservationerna — att det väsentliga är att bibehålla ett fast penningvärde. Detta sade man också, när kriget började, och samma uttalande har återkommit varje år i både regeringens deklARATIONER och bankoutskottets utlåtanden från år 1939 och även tidigare. Det är en ständigt upprepad fras, men faktum komma vi ju inte ifrån, och faktum är att man under dessa tio år eller ännu mer, som man talat om nödvändigheten av att bibehålla ett fast penningvärde, har låtit penningvärdet undergå en sådan försämring, att en familj, som före kriget hade 5 000 kronor i inkomst, nu

behöver ha en inkomst på 8 000 eller närmare 9 000 kronor för att kunna köpa detsamma som förut fanns att få för 5 000 kronor.

Tidigare har man motiverat den oavbrutna prisstegring, som har ägt rum, med att det råder knapphet på varor, men denna motivering håller ju inte alls längre, ty man kan inte längre anföra varuknapphet såsom anledning till att man låter priserna stiga. Då har man genom devalveringen skapat nya garantier för en ytterligare försämring av detta »fasta» penningvärde, som man påstår måste vara det väsentliga och bärande i penningpolitiken. Sådana förklaringar samtidigt med sådana handlingar måste ju karakteriseras som humbug.

Vi för vår del anse inte, att det är någonting självklart att priserna skola stiga. Vi anse icke att staten bör avstå från de möjligheter, som föreligga när det gäller att hindra prisstegringar och som äro mycket större än de, som nu ha utnyttjats, bara för att tillmötesgå de svenska kapitalisternas intressen. Vi kunna alltså inte heller på denna punkt följa bankoutskottets rekommendationer.

Herr talman! När man här talar om nödvändigheten av att föra en stram finanspolitik, kan jag inte neka mig att erinra om hur dessa deklARATIONER motsvarats av handling. I går talade finansministern här och lyckades övertyga kammaren om att den icke borde genomföra en höjning av barnbidragen med 10 kronor per år, fastän han själv medgav att det nya systemet med slopandet av barnavdragen för många barnfamiljer innebär, att de förlora på reformen. Det skulle kosta, tror jag, 17 miljoner kronor, om riksdagen hade beslutat att höja barnbidragen med 10 kronor. 17 miljoner kronor är inte småpengar. Men när riksdagen några veckor tidigare utan någon egentlig debatt beslutade att sätta in en miljard kronor i en internationell bank, förelågo aldrig

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

några statsfinansiella betänkligheter mot en sådan åtgärd.

Det har här även anförts »socialistiska» synpunkter på den ekonomiska politik, som man skall föra. Det var mycket nöjsamt att höra knivkastningen mellan herr Ohlin och statsrådet Sköld härom. Jag har också hört det där om att man skall taga steg för steg för att så småningom komma fram till en ordning, där inte ett fåtal kapitalister äga alla de avgörande produktionsmedlen. Hittills har detta »steg för steg» i verkligheten inneburit en oavbruten koncentration av egendomen. Det är tillräckligt att erinra om den statistik, som regeringen själv levererade för några år sedan. Den visade, att 1 procent av folket äger 50 procent av de taxerade förmögenheterna och att $\frac{1}{4}$ av folket äger den andra hälften. $\frac{3}{4}$ av folket saknar däremot taxerad förmögenhet. Detta är den faktiska utvecklingen av detta »steg för steg».

Jag kan ju hålla med herr finansministern om att man förr eller senare kommer fram till en situation, då det är fullständigt orimligt att enskilda skola äga de avgörande produktionsmedlen. Utnyttjandet av atomenergien uppvisar ett exempel, där detta inte är tänkbart. Men med tanke på den kurs, som hålles av socialdemokratien i vårt land och i övriga västeuropeiska länder, måste jag fråga mig, hur många världskrig kapitalisterna komma att sätta i gång, innan denna förändring »fredligt» genomförs.

Herr talman! Jag kan för min del icke se någon större skillnad mellan utskottets utlåtande och reservationerna; de ha samtliga det gemensamt att de yrka avslag på motionen. Om det till slut skulle bli en borgerlig samling mot utskottet, så skulle vi nog i den sista omgången också rösta mot denna borgerliga samling. Även om vi skulle nödgas göra detta för att förhindra en borgerlig seger i denna fråga, där skiljaktig-

heterna ändå inte äro så stora, så betyder det inte alls att vi äro ense om den målsättning, som här angivits av bankoutskottet.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är ju aldrig någon idé att föra någon diskussion med kommunisterna nu för tiden, eftersom de alltid ställa fakta på huvudet och inte intressera sig för vad som är sant eller inte. Jag skall därför inte fördjupa mig i herr Hagbergs i Luleå utläggningar. Jag vill emellertid göra två påpekanden.

När jag sade att priskontrollen skall lättas allteftersom varutillgången blir så stor, att priserna icke riskera att stiga, och när jag sade att den rörliga räntan inte får komma till stånd förrän efter avtalen, gjorde jag icke dessa yttranden från den utgångspunkt, som herr Hagberg i Luleå ville pådyvla mig, nämligen att jag först ville låta fackorganisationerna sluta sina avtal i lugn och ro och sedan passa på att lägga extra bördor på deras medlemmar. Min utgångspunkt har i stället varit den, att eftersom avtalsrörelsen kan komma att medföra vissa påfrestningar för vår samhällsekonomi, får man avgöra de åtgärder man kan vidtaga sedan man sett verkningarna av avtalsrörelsen. Utgångspunkten är således raka motsatsen mot den, som herr Hagberg ville göra gällande.

Herr Hagberg har vidare alldeles fel när han påstår, att vi försöka att låsa fackföreningsrörelsen så, att den icke skall kunna taga ut vad som går att tagas ut. Det har från min sida icke lagts några hinder för någon organisation att vid de kommande avtalsförhandlingarna taga ut vad som finns att taga. Vad jag emellertid anser mig skyldig att säga är, att det som finns att

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

taga ut är vad som är materiellt tillgängligt. Tar jag ut mer än vad som finns i realia så kan jag visserligen få mer papperspengar, men jag kan inte få mera nyttigheter, jag kan inte höja min reallön utan riskerar i stället att sänka den. Det är väl ett faktum och en sanning, som man inte bör undanhålla folket, att man måste skilja på nominella löneinkomster och reell levnadsstandard.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Vilka fakta har jag ställt på huvudet, herr finansminister? Jag skall be att få citera ur utskottsutlåtandet på s. 10, där det på tal om prisutvecklingen heter: »Slopandet av subventionerna torde leda till en stegring av levnadskostnadsindex, som dock med utgångspunkt från nuvarande priser beräknats bli jämförelsevis obetydliga.» Detta är det första faktum, som jag påpekade att utlåtandet innehöll.

Om lönepolitiken sägs det sedan på samma sida: »... då utrymmet för en höjning av den reala inkomststandarden är begränsat, får det förutsättas, att arbetsmarknadens parter vid löneuppgörelsen iakttaga den återhållsamhet, som läget kräver.» Vad är detta annat än ett försök till påtryckning på fackföreningarna? Man kanske vill säga att detta även riktar sig till kapitalisterna? Det är väl dock ingen som inbillar sig, att riksdagen behöver rikta en uppmaning till kapitalisterna att vara försiktiga med att gå med på lönehöjningar till arbetarna! Detta är en indirekt påtryckning på fackföreningsrörelsen, den saken är fullständigt klar.

Sedan vill jag säga, att vad finansministern sade om priskontrollen för örat låter acceptabelt. Om det produceras mycket varor, så att icke knappheten på varor möjliggör en prisstegring, kan man lätta på priskontrollen.

Detta vore normalt ingenting att säga om. Nu är det emellertid fråga om fakta. Devalveringen visar att sådana ekonomiska krafter inte få komma till sin rätt, utan man undergräver penningvärdet på annat sätt. Denna under tidigare förhållanden ganska naturliga utveckling — det blir gott om varor, efterfrågan sjunker och priserna sänkas — får numera inte framträda, såsom klart påvisats av den nuvarande prisutvecklingen.

Jag tror, herr talman, att det inte skulle skada, om finansministern allvarligare försökte diskutera dessa frågor. Det går inte att komma ifrån dem med enbart snorkigheter.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Eftersom herr Hagberg i Luleå vill ha ett exempel på fakta, som han ställer på huvudet, så skall jag gärna stå till tjänst.

Herr Hagberg talar om att vi alla räkna med en prisstegring vid årsskiftet, fast vi hoppas att den inte skall bli för stor. Självt sade herr Hagberg, att det är aldeles onödigt med en sådan prisstegring. Detta kan staten ordna, menade han. Ja, alla veta hur det är. Vi hålla priserna nere på en rad importerade varor med hjälp av subventioner. Det är klart att priserna inte stiga om vi låta subventionerna vara kvar, men taga vi bort dessa subventioner lära vi inte kunna hindra priserna att stiga, eftersom vi alltid måste betala det pris, som gäller i utlandet, för de varor vi köpa därifrån.

Vidare sade herr Hagberg, att det beslut, som fattades här i går kväll, medförde att vissa barnfamiljer komma att förlora. Det är fullkomligt fel! Alla barnfamiljer vinna på reformen, förhållandet är endast det, att vissa barnfamiljer vinna mindre än andra.

Till sist jämför herr Hagberg en stats-

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

utgift på 17 miljoner kronor med insättning av kapital i en bank. Jag är övertygad om, att ifall herr Hagberg skulle sköta affärer efter den principen — att jämställa utgifter med bankinsättningar — så kommer resultatet att bli mycket lustigt.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av det första, som finansministern nu sade, vill jag bara konstatera, att han upprepade att en prisstegring efter årsskiftet blir ofrånkomlig. Varför är det då så? Jo, enligt finansministerns eget resonemang på grund av de åtgärder regeringen vidtog föregående höst, alltså på grund av statliga åtgärder, som man genomförde i klart medvetande om att de skulle leda till prisstegringar. Jag tycker emellertid inte att det finns något försvar för att man låter konsekvenserna av de åtgärder, som vidtogos föregående år, gå ut över konsumenterna.

Finansministern säger vidare, att alla barnfamiljer vinna på den skattereform, som vi antagit. Åja, låtsas inte som om finansministern inte förstod vad frågan gällde! Kärnfrågan är inte den, om det i och för sig blir lindrigare skatter för alla barnfamiljer, utan kärnfrågan är, om den ökning av barnbidragen med 30 kronor, som i går beslöts, täcker förlusten på att barnavdragen slopas.

Vad till sist angår den tredje frågan om de i den internationella banken insatta pengarna, vill jag erinra om att ingen, inte heller finansministern, vågat ställa några garantier för att dessa pengar endast kunna betraktas som en vanlig kapitalplacering, som man när som helst kan hämta igen. Det är i stället fråga om mycket riskabla engagemang.

Herr SEVERIN: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Ohlin, som gav mig

anledning att säga ett par ord. När han talade om monopolistiska sammanslutningar ställde han i samband därmed några frågor rörande fackföreningsrörelsen. Dessa frågor ställdes i en sådan form, att man lätt kunde få den uppfattningen, att fackföreningsrörelsen enligt herr Ohlin var att betrakta såsom en monopolistisk sammanslutning.

Nu är det klart att man på sätt och vis kan säga, att fackföreningsrörelsen är en monopolistisk sammanslutning, en priskartell. Den fattar beslut om att lönerna skola vara så och så höga, d. v. s. att man skall försöka få dem så och så höga. Det föreligger dock en mycket väsentlig skillnad mellan fackföreningsrörelsen och en monopolistisk sammanslutning inom produktionen eller inom handeln. Om fackföreningsrörelsen driver igenom löner, som överstiga den jämviktslön, som lämnar så många som möjligt sysselsättning, får rörelsen alltid själv bära kostnaderna i arbetslöshet. Arbetslösheten är i och för sig en faktor, som oupphörligen pressar fackföreningsrörelsen att hålla sina lönekrav inom sådana gränser, att den reaktionen inte uppträder att en stor del av arbetskraften inte får sysselsättning.

En monopolistisk sammanslutning inom produktionen kan handla på ett annat sätt. Efter hand som efterfrågan sjunker på grund av de monopolistiska priserna kunna monopolistiska sammanslutningar sänka produktionen och ändå göra stora vinster, ja, t. o. m. högre vinster än man skulle ha gjort, om priserna hade satts så att hela produktionskapaciteten hade utnyttjats. Denna skillnad är mycket väsentlig. Jag är ganska säker på att herr Ohlin, som inte är ovan att umgås med ekonomiska problem, mycket väl inser detta. Denna tanke att fackföreningsrörelsen är en monopolistisk sammanslutning har emellertid framkommit i så många andra sammanhang, att jag i alla fall

Motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

ansåg att det kunde vara skäligen att påpeka denna skillnad.

Det finns monopolistiska tendenser på vissa håll inom fackföreningsrörelsen. Dessa äro emellertid av så ringa omfattning och ha så liten betydelse samt äro föremål för ett så enhälligt klander från fackföreningsrörelsen i stort, att dessa företeelser inte äro någonting att tala om.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag skall inte taga upp någon diskussion med herr Severin om fackföreningsrörelsens karaktär. Jag vill emellertid påpeka att han kanske inte uppfattade mig alldeles så, som jag menade. Jag använde inte uttrycket »monopolistisk sammanslutning» när jag talade om de fackliga organisationerna och jordbruksorganisationerna, och jag antydde inte heller att de skulle vara några monopolistiska organisationer. Jag sade i stället att det var fråga om trygghetskapande organisationer. Jag frågade sedan om det inte kanske även inom handeln finns ett legitimt behov att ha organisationer med ett liknande trygghets syfte. Jag reste denna fråga eftersom det funnits en tendens att fullständigt bryta staven över alla organisationer inom handels område. Jag tror att detta är orätt, och därför drog jag denna lilla parallell, dock utan varje hänsyftning på monopolism. Den lilla parallellen kan kanske vara ganska nyttig.

Jag är en bestämd anhängare av fackliga organisationer och jordbruksorganisationer, och jag tror att det även inom handels område finns uppgifter för organisationsväsendet. Jag tror att man på det sättet också skulle kunna undvika vissa kostnader, som det är ett samhällsintresse att undvika. För att till sist konkretisera vad jag menar kan jag som exempel taga uppställandet av

vissa kvalifikationskrav, vissa regler i fråga om minimikompetens vid nyetablering — jag vill inte uttala mig om inom vilka branscher detta skulle gälla. Detta skulle jag inte alls uppfatta såsom en monopolistisk tendens. Om det skötes väl, så vore det en ur samhällets synpunkt nyttig form av organisation. Huvudsaken för mig är, att man löser problemerna om organisationernas vara eller icke vara på ett någorlunda rättvist sätt med tanke på de olika näringarnas och folkgruppernas problem.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna, vid utlåtet fogade reservationen; 3:o bifall till utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr De Geer m. fl. avgivna reservationen; samt 4:o bifall till den av herrar Näsgård och Nilson i Spånstad avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o anmärkta hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen åskade herr Hjalmarson votering, vadan herr talmannen för bestämmande av kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen ännu en gång upptog de båda övriga propositionerna; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 4:o anmärkta propositionen. Även denna herr talmannens åsikt bestreds av herr Hjalmarson medelst begäran om votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 20 antager den av herrar Näsgård och Nilson i Spånstad avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 49 nej, varjämte 48 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herrar Näsgård och Nilson i Spånstad avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 20 antager utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr De Geer m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herrar Näsgård och Nilson i Spånstad avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herrar Näsgård och Nilson i Spånstad avgivna reservationen.

I överensstämmelse härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Näsgård och Nilson i Spånstad avgivna reservationen.

Efter det kammarens ledamöter på nytt intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

§ 7.

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

Uti en inom första kammaren väckt motion, nr 2, av herr *Elon Andersson m. fl.* ävensom uti en likalydande inom andra kammaren väckt motion, nr 2, av herr *Ohlin m. fl.*, vilka motioner hänvisats till utrikesutskottet, hade hemställts »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förhandlingar snarast möjligt upptagas med Sovjet-Ryssland om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal i syfte att åstadkomma en begränsning av den svenska kreditgivningen».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 2 och II: 2 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Domö, Bergvall, Ohlin, Svensson* i Ljungskile och *Hjalmarson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 2 av herr *Elon Andersson m. fl.* och II: 2 av herr *Ohlin m. fl.* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förhandlingar snarast möjligt upptoges med Sovjet-Ryssland om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal i syfte att åstadkomma en begränsning av den svenska kreditgivningen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **OHLIN**: Herr talman! När riksdagen för två år sedan hade att behandla frågan om det svensk-ryska kreditavtalet, fanns det ju en allmän känsla av att det var ett uppenbart svenskt intresse att vår kreditgivning till utlandet icke skulle växa. Inom utrikesutskottet lämnades också från regeringens sida sådana upplysningar, att utskottet ansåg sig kunna utgå ifrån att den kreditgivning, som skulle bli följden av redan träffade kontrakt mellan svenska företag och ryska köpare, skulle komma att uppgå till ungefär 300 miljoner kronor och att någon nämnvärd ökning därutöver **icke** skulle komma att in-

träffa. Man var på alla sidor överens om att gjorda kontrakt naturligtvis skulle respekteras, och när det inte fanns några utsikter till någon väsentlig ökning av kontrakten och därmed av kreditgivningen, så tyckte man att det var lika bra att låta sig nöja.

Men utrikesutskottet uttalade dock — i ordalag som jag skall be att få ordagrant citera — en mycket klar uppfattning om hur regeringen i visst läge borde handla. Det heter i utskottsutlåtandet: »Slutligen finner utskottet det uppenbart, att den långsamma återhämtningen i världen och vårt eget lands nuvarande ekonomiska läge gör det utomordentligt angeläget att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning.» När detta utlåtande diskuterades i kammaren, tillät jag mig framhålla att om det mot förmodan skulle gå så, att tendenser till en mera väsentlig ökning av kontrakt, som innebure svenska kreditleveranser till Ryssland, skulle framträda, så vore det utslutet att den svenska regeringen skulle visa passivitet, utan det naturliga vore att regeringen då toge upp förhandlingar med Sovjetryssland i frågan.

Detta uttalande från min sida föranledde icke någon motsägelse från regeringsbanken och inte heller av utskottets socialdemokratiska talesman herr *Fast*, som ju tvärtom framhöll, att om han inte hade begärt ordet innan jag yttrat mig, så hade han inte behövt yttra sig. Men om det hos regeringen funnits någon annan åsikt om innebörden av utskottets utlåtande, så hade väl det rimliga varit — det är jag angelägen att betona — att regeringen hade klargjort detta.

Det har nu visat sig att man har på ett radikalt sätt felbedömt läget beträffande svensk-ryska kreditavtalet. Kreditsumman kommer inte att stanna vid ungefär 300 miljoner kronor. Det har redan slutits kontrakt till ett belopp överstigande 400 miljoner kronor, och

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

enligt de upplysningar som föreligga kunna krediterna komma att stiga ett bra stycke över 500 miljoner kronor.

Det är ju beklagligt ur det svenska samhällets synpunkt, men det är också — det vill jag inte fördölja — litet genant för regeringen, att man alltså år 1948, säkerligen i god tro, lämnade upplysningar, som tydligen voro mycket illa grundade och som bl. a. stödde sig på förhastade uppgifter från en del företag.

Från denna utgångspunkt kommer man enligt min mening till den slutsatsen, att regeringen borde ha upptagit förhandlingar med Sovjetryssland om en begränsning av kreditgivningen. Det hade ju inträtt ett annat läge än man år 1946 hade räknat med. År 1946 voro vi alla optimistiska beträffande Sveriges ekonomiska läge, även om regeringen tydligen var något mera optimistisk än oppositionen, som ju ville att avtalet skulle få mindre omfattning. När det sedermera konstaterades, att Sveriges ekonomiska läge var sämre än vi hade trott, så dröjde regeringen icke med att upptaga förhandlingar med Förenta staterna om en revision av vårt handelsavtal med detta land. Varför kunde då inte regeringen också upptaga förhandlingar med Ryssland? Finns det någonting som sätter Ryssland i en särställning?

Jag ställer denna fråga också till bondeförbundet, vars talesman ofta har framhållit, att man måste respektera ingångna avtal. Ja, visst skall man göra det. Men det förekommer ju mycket ofta att man, såsom skedde beträffande Förenta staterna, upptar förhandlingar om en revision av ett avtal. Varför skulle man inte kunna göra detta när det gäller Sovjetryssland? Tarvas det gentemot Sovjetryssland någon alldeles särskild hänsynsfullhet, som inte är nödvändig i förhållande till exempelvis Förenta staterna eller andra länder?

I själva verket hade vi år 1948 en mycket starkare förhandlingsståndpunkt än i dag — det medger jag — när det gäller sådana förhandlingar med Sovjetryssland. Först och främst var ju, till skillnad från kreditleveranserna, det varuutbyte med Ryssland, som hade kommit till stånd, vida mindre än som ställts i utsikt vid förhandlingarna om avtalet. Jag kan nämna att Sverige t. ex. år 1948 importerade för 45 miljoner kronor och exporterade för 25 miljoner kronor; år 1949 importerade vi för 19 miljoner kronor och exporterade för 35 miljoner kronor. När avtalsförslagen föredrogos här i kammaren, framhöll dåvarande handelsministern Myrdal att man till att börja med skulle ha ett varuutbyte i båda riktningarna till ett värde av 100 miljoner kronor, men att detta varuutbyte successivt skulle växa; meningen med kreditavtalet var ju att det skulle ligga till grund för en utvidgning av själva varuutbytet.

Varuutbytet har ju emellertid nu kommit att bli endast $\frac{1}{4}$ å $\frac{1}{3}$ av vad man sålunda hoppades på. Finns det någon bättre motivering för att anhålla även om en begränsning av kreditavtalet? Och därutöver kan ju anföras, att förändringen av det ekonomiska läget tvingar Sverige att göra en hemställan av denna art till Sovjetryssland, i likhet med vad som skett t. ex. beträffande Förenta staterna.

Jag vill också nämna en annan sak beträffande det vanliga varubytesavtalet med Ryssland. Sverige importerade ju till en början för väsentligt mycket större belopp än man exporterade till Ryssland, och vi satte oss därigenom i skuld till Ryssland. Denna skuld försågs med en sådan klausul, att när den svenska kronan deprecierades, kom skuldens nominella belopp i kronor att stiga. Vi exporterade sålunda under 1949 en hel del varor till Ryssland en-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

dast för att täcka den stegring som vår skuld ernått genom devalveringen av den svenska kronan.

Man måste ju fråga sig, om det verkligen inte vid något tillfälle i anslutning härtill skulle ha varit möjligt för regeringen att öppna en diskussion med ryssarna om båda avtalen, så att vi inte hade kommit i det läget, att när det gäller vår skuld till Ryssland få vi betala enligt en guldklausul — en del av denna skuld betalades år 1947 med guld och dollars — medan när det gäller vår fordran allting står kvar vid det gamla, d. v. s. det icke blott saknas guldklausul utan det finnes även dessa möjligheter till ökning av krediten som ha visat sig bli en realitet. Nog måste den som läser båda dessa avtal komma till den slutsatsen, att en sammankoppling av dem skulle vara ytterst naturligt.

Nu säger ju det högvördiga utrikesutskottet att man har »tagit kännedom om utvecklingen», men därvid icke funnit anledning att hemställa om upptagande av förhandlingar. Utskottets vice ordförande herr Hedlund kanske kan förklara den omständigheten, att utskottet sålunda har tagit kännedom om en utveckling av helt annat slag än man räknade med år 1948, men dock har kommit till samma slutsats som man gjorde 1948. Det hade väl annars varit att vänta, att uppkomsten av ett helt annat läge än år 1948 skulle ha föranlett utskottet att draga en annan konsekvens av vad utskottet då uttalade.

Nu har jag ju hört, att när denna fråga debatterades i första kammaren, försökte man på regeringssidan tillgripa det försvaret att man sade: Ja, men utskottets utlåtande får fattas på det sättet, att vad man skulle undvika var en ökning av vår totala kreditgivning till utlandet, så att om andra länder återbetalade sina krediter till Sverige, skulle vi därigenom förmå öka vår kredit till Ryssland.

Herr talman! Om man hyste denna

uppfattning, varför hemlighöll man då detta? Varför fördes inte denna synpunkt fram inom utskottet eller i kamrarna? När jag hävdade en motsatt ståndpunkt, tryckte utrikesministern och finansministern i bänkarna och sade ingenting. Det hade ju varit mycket bra, om man i den debatten gjort ett uttalande. Jag tror att finansministern senare i ett offentligt uttalande någonstans försökte begagna den tolkning, som nu användes i brist på bättre argument.

Men jag måste fråga mig, herr talman, hur det skulle sett ut, om det svenska utrikesutskottet 1948 hade sagt: Ja, vi äro nu i det läget att vi inte kunna öka vår kreditgivning till utlandet, men skulle andra länder återbetala sina krediter till Sverige, kunna vi ungefär i proportion härtill öka vår kredit till Ryssland. Sker ingen återbetalning från andra länder, få vi emellertid lov att försöka sörja för att vår kredit till Ryssland inte växer.

Mina damer och herrar! Sådan är tydligen ståndpunkten i dag. Men man behöver bara överväga, vilken reaktion ett dylikt ståndpunktstagande skulle ha framkallat 1948 för att inse, hur utomordentligt svag en sådan ställning är.

Jag erinrar mig, att herr Gjöres som talesman för regeringspartiet framhållit, att Sveriges samlade kreditgivning till utlandet nedgått under den period det här är fråga om. Men det är att observera, att till denna nedgång i den samlade kreditgivningen kommer herr Gjöres genom att, jag vill säga använda ett konstgrepp. Vi hade tidigare vissa bundna pundfordringar, som uppgingo till rätt betydande belopp — några hundra miljoner kronor. Dessa ha nu blivit disponibla, vilket man hela tiden förutsåg att de skulle bli, men det har skett snabbare än man trodde till följd av Marshallplanen, som haft inflytande på Storbritanniens och Västeuropas ekonomi. Vi ha dock fortfarande kvar

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

pund till ett belopp, som överstiger de tidigare bundna pundfordringarna, men trots detta säger man, att då de bundna pundfordringarna nu blivit disponibla, har vår kredit till England minskat med hela det belopp dessa fordringar representerade, och tack vare detta har vår samlade kreditgivning till utlandet nedgått. Tydligt är det alltså denna förstärkning av Västeuropas och särskilt Storbritanniens ekonomi, varigenom dessa pundfordringar blivit disponibla, som man menar vara den minskning av Sveriges samlade kreditgivning till utlandet, på vilken man stöder sig när man säger: Ja, men vi ha ju inte på något sätt handlat i strid med utskottets direktiv.

Jag måste säga, att jag tycker det skulle varit naturligt, om man hållit dessa pund utanför vid beräkningen, i vilket fall man kommit fram till, inte såsom herr Gjöres angav en betydande minskning av kreditgivningen, utan till att denna ungefärligen åtminstone är i stort sett oförändrad i dag. Men observera en sak: Om kreditgivningen är oförändrad i dag, beror detta på att den kredit till Sovjetryssland, som nu är effektiv, utgör endast något över 200 miljoner kronor. Om emellertid avtalet får löpa ut och det går som man räknat med, blir den samlade kreditgivningen här gott och väl 500 miljoner kronor. Man får alltså en ökning av kreditgivningen till Ryssland med åtminstone ett par hundra miljoner kronor.

Om man, när man kalkylerar vår samlade kreditgivning håller de tidigare bundna punderna utanför, vilket jag betraktar som tämligen självklart att regeringen blir tvungen att göra, får man det resultatet, att den totala kreditgivningen till utlandet kommer att stiga, såvida inte regeringen under de närmaste två åren kan ordna en snabb återbetalning från våra andra gäldenärer. Även med regeringens egen nöd-

fallsargumentering förefaller det alltså omöjligt att upprätthålla den ståndpunkt regeringen intar, men jag vill ytterligare erinra om, att dess tolkning av utskottets utlåtande av angivna skäl är ohållbar.

Man måste därför, herr talman, komma till den slutsatsen att regeringen, när den såg vartåt det pekade, i överensstämmelse med utskottets direktiv borde upptagit förhandlingar. Att den inte gjort detta är ett allvarligt misstag, och enligt min mening bör man nu, hellre sent än aldrig, upptaga sådana förhandlingar. Här hotar dock en ökning av kreditgivningen med omkring 100 miljoner kronor utöver vad som redan är bundet genom kontrakt mellan företagen och Ryssland.

100 miljoner kronor äro ju dock en ganska stor summa. Den som hörde finansministern tala för en stund sedan och i går men som erinrar sig, att regeringspartiet sagt nej till folkpartiförslaget om en ökning av byggnadskvoterna med 100 miljoner, måste väl säga sig, att detta är en summa, som verkligen förtjänar allt beaktande.

Det återstår nu ett och ett halvt respektive två års leveranstid, alltså längre tid än den totala löptiden för många avtal, som man inte dragit sig för att försöka få modifierade. Jag kan därför inte förstå, varför man inte i detta läge skulle kunna försöka förhandla om en modifikation, som begränsade kreditgivningen.

Det väsentliga, herr talman, är väl att man fastslår, att om någon 1948 hade sagt, att kreditgivningen kunde tänkas komma att stiga utöver de angivna 300 miljonerna med åtminstone 200 miljoner, skulle vi, om jag tolkat innebörden av herr Fastss uttalande rätt — jag kan i varje fall tala för den riktning jag företräder — mycket bestämt ha påyrkat förhandlingar om en begränsning med hänsyn till det ändrade läget. Ingen skulle då ha varit tillfreds med

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

att bara sitta med händerna i kors och låta kreditgivningen stiga på detta sätt.

Nu kan det sägas, att det inte är någon god förhandlingsposition som erbjuder sig i dag utan att den skulle varit betydligt bättre för något år sedan. Ja, regeringen har här försummat sig, men enligt min mening, herr talman, bör man även i detta läge försöka göra vad som göras kan. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr FAST: Herr talman! Visst förekommer det ibland att en stat begär förhandlingar rörande modifikationer av ett ingånget handelsavtal, när omständigheterna blivit annorlunda än som kunnat förutses. Men då är det i regel fråga om tillämpningen av avtalet, utjämnning av byteshandeln och liknande ting. Det avtal, som vi här syssla med, är ju emellertid till övervägande del ett kreditavtal och således ett avtal av annan karaktär än de vanliga handelsavtalen.

Det måste enligt mitt förmenande finnas mycket starka skäl för att man i dag skulle besluta sig för att gå till den andra avtalsparten och begära förhandlingar, syftande till en begränsning av vår kreditgivning och vår export till Ryssland. Om man tar ett sådant steg, måste man vara övertygad om att man därmed kan uppnå några mera väsentliga resultat, något som jag för min del knappast tror vara möjligt. Uppriktigt sagt undrar jag, om ens herr Ohlin tror att det i dagens läge är möjligt att nå några sådana resultat.

Inom utrikesutskottet har man sökt skaffa sig en bild av kreditavtalets utveckling fram till avtalstidens slut. Jag erinrar om att vid avtalets ingående hade svenska firmor offererat leveranser för cirka 800 miljoner kronor. Under den första delen av avtalstiden visade man sig på ryskt håll ganska ointresserad av de svenska offerterna, för-

modligen beroende på att priserna inte voro tillräckligt lockande. Fram till maj månad 1948 hade kontrakt slutits endast i sådan omfattning, att utrikesutskottet efter företagna undersökningar kom till den uppfattningen, att kreditavtalets samlade effektiva summa icke skulle uppgå till mera än 300 å 350 miljoner kronor. Jag vill, när herr Ohlin nu gör anmärkning mot regeringen och säger, att regeringen har lämnat upplysningar som voro illa grundade, erinra om att vid denna tidpunkt väl samma upplysningar stodo till utrikesutskottets förfogande som de vilka stodo till regeringens förfogande, och eftersom vi inom utrikesutskottet tydligen bedömt experternas beräkningar på samma sätt som regeringen, så bör det i varje fall inte uteslutande läggas regeringen till last att läget felbedömts.

De undersökningar, som nu företagits av experter, ge vid handen att det finns redan placerade beställningar, vilka jämte beräknade prisökningar och betalningar för vissa svenska ekonomiska anspråk uppgå till sammanlagt cirka 453 miljoner kronor. De ytterligare beställningar, som kunna väntas ske under avtalsperioden, beräknas uppgå till lägst 45 miljoner och högst 85 miljoner kronor. Om man här tar ett medeltal, så skulle beloppet uppgå till cirka 60 miljoner kronor.

Det är detta senare belopp som vi i dagens läge framför allt ha att diskutera, ty vad man skulle kunna tänka sig vinna vid en förhandling vore ju en minskning av det ännu icke kontrakterade beloppet. Enligt min mening finns det emellertid inte någon sannolikhet för att ens ett sådant resultat skulle kunna uppnås. Tiden för ytterligare kontraktsavslut är, såsom herr Ohlin själv framhöll, mycket kort. Skulle förhandlingarna, såsom vanligt är när det gäller underhandlingar med Ryssland, draga ut på tiden, är det väl mycket

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

möjligt att dessa ytterligare beställningar komma att göras under det förhandlingarna pågå. Om man från näringslivets sida är angelägen om att få dessa beställningar till stånd, skulle man naturligtvis inte, samtidigt som man satt och förhandlade, uraktlåta att vidtaga de åtgärder som man ansåg lämpligt.

Nu kanske någon säger: Ja, men regeringen skulle väl då kunna sätta stopp för en sådan utveckling. Jag erinrar om att i det svensk-ryska kreditavtalet står, att den svenska regeringen skall inom ramen för sin kompetens sörja för att avtalet fullföljes på svensk sida. Jag tror inte att det i denna kammare finns någon som skulle vilja tillråda regeringen att i detta avseende göra sig skyldig till något som på goda grunder kan betecknas som ett avtalsbrott.

Men även om det sålunda skulle lämnas ytterligare krediter på 60 miljoner kronor, så skulle ju det samlade beloppet väsentligt understiga både den kreditgivning, som riksdagen så gott som enhälligt har beslutat, och den kreditgivning som herr Ohlin ansåg, att man borde ha stannat vid därest man haft fullt fria händer — om jag inte missminner mig, rörde det sig om ungefär 800 miljoner kronor.

Och hur vi än tvista om omfattningen av Sveriges kreditgivning till Ryssland och hur man skall tolka utrikesutskottets skrivning år 1948, så går det väl inte att komma ifrån den rent sakliga synpunkten, att i detta sammanhang måste Sveriges totala kreditbelastning uppmärksammas. Den omständigheten, att det är fråga om en kredit till Ryssland kan väl inte göra kreditgivningen mera betungande än en annan kreditgivning i samma läge skulle vara.

Det tjänar ingenting till att ta upp en lång diskussion med herr Ohlin om vad som kan läggas in i utrikesutskottets uttalande år 1948, men när herr Ohlin gör gällande, att det inte gjordes några

invändningar mot hans tolkning, så vill jag erinra om den lilla kontrovers som jag själv hade med herr Ohlin vid justeringen av protokollet från debatten här i kammaren. Jag erinrar vidare om ett uttalande, som, om jag inte missminner mig, hans excellens herr utrikesministern gjorde efter herr Ohlins anförande.

Det är två skäl som anförts för att vi borde upptaga förhandlingar rörande kvarstående beställningar inom det ryska kreditavtalets ram. Det ena skälet är, att vårt ekonomiska läge nu skulle vara mera ansträngt än vi tidigare kunde räkna med. Detta kunde visserligen vara sant vid en tidpunkt, då man ännu inte visste vad krigets efterverkningar skulle komma att betyda, men i förhållande till läget under de båda senaste åren kan man väl nu på goda grunder påstå, att vårt ekonomiska läge icke företer någon bild av försämring. Tvärtom är det väl så, att vi med glädje kunna konstatera, att Sverige uppnått både inre och yttre ekonomisk balans, även om vi ännu få lov att stödja denna balans genom vissa regleringsåtgärder och en fortsatt försiktig ekonomisk politik.

Det andra skälet — herr Ohlin var också inne på den saken — skulle vara att det s. k. varubytesavtalet icke har ur svensk synpunkt givit ett tillfredsställande resultat. Jag är, herr talman, den förste att erkänna, att jag är besviken på utvecklingen av detta varubytesavtal. Men låt oss då också i ärlighetens namn konstatera, att vi icke kunna klaga på ryssarnas villighet att sälja varor till oss, varor som ha varit ytterst betydelsefulla för vår försörjning och som vi annars i stor utsträckning skulle ha varit tvungna att betala i dollars. Klagan gäller att vi icke kunnat exportera mera varor till Ryssland och att det sålunda uppstått en bristande balans mellan vår export och import enligt varubytesavtalet.

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

Emellertid få vi i detta sammanhang inte bortse från ett par omständigheter. Såsom jag nämnde ha de varor som vi importerat varit för vår försörjning mycket betydelsefulla. Vidare ha vi inte, åtminstone så vitt jag känner till, trots den bristande balansen i varu-bytesavtalet ännu behövt betala någon import i dollars. Det torde också finnas utsikter till att den differens mellan export och import på ungefär 22 miljoner kronor som nu finns skall kunna väsentligt minskas under den närmaste tiden.

En av anledningarna till att vi inte ha fått exportera mera varor till Ryssland kanske också beror på det svenska näringslivet och inte på ryssarna själva. Det är mycket sannolikt, att de svenska företagen i viss utsträckning icke ha framlagt tillräckligt lockande, varierande varulistor, och man på ryskt håll därför icke har funnit varorna vara åtråvärda.

Jag antydde redan i remissdebatten att den ytterligare belastning i fråga om det ryska kreditavtalet, som under senaste året ägt rum, sannolikt torde bero på att de svenska firmorna, i synnerhet en del mindre båtvarv, varit mycket angelägna om att sälja varor till Ryssland enligt detta kreditavtal. Vid en närmare undersökning visade det sig också att detta var sant. Hela den ytterligare belastningen på det ryska kreditavtalet vilar i väsentlig grad på dessa mindre båtvarv.

Jag fäster uppmärksamheten vid att det ju visserligen är ryska staten som är beställare av våra varor men att det är de enskilda svenska firmorna som äro säljare. När de nämnda mindre båtvarven varit angelägna om beställningar, ha de kanske gjort felaktiga kalkyler, så att de inte kunnat undgå förlust på sina leveranser. I det sammanhanget uttalar jag en förhoppning om att det skall visa sig möjligt att åstadkomma vissa pristillägg där sådana fel-

kalkyleringar föreligga och att det inte skall föranleda något klander, om en smärre ökning av kreditsumman skulle uppkomma på detta sätt.

Ja, herr talman, i likhet med utskottets majoritet anser jag, att tillräckliga skäl inte föreligga, framför allt inte i dagens läge, för att regeringen skulle ge sig in på så vanskliga saker som att begära förhandlingar med ryssarna för att åstadkomma en minskning av det belopp på högst 60 miljoner kronor, som det enligt de flestas mening nu kan bli tal om i detta sammanhang. Man måste här gå fram med stor försiktighet, och jag är inte övertygad om, herr talman, att man ifrån det borgerliga lägret, där man nu framfört reservation, i ansvarig ställning verkligen skulle upptaga förhandlingar med ryssarna eller ge rekommendationer i sådant syfte. Jag rekommenderar för min del ett antagande av utrikesutskottets hemställan.

Herr HJALMARSON: Herr talman! När 1948 års högermotion i föreliggande fråga avslogs av riksdagsmajoriteten, var det tvenne motiv som voro utslagsgivande för majoritetens ståndpunkts-tagande. För det första ansåg man, att kreditavtalet reviderat sig självt. Kreditutfästelserna hade i praktiken kommit att stanna på en väsentligt lägre nivå än vad man från början räknat med. För det andra menade man, att ingen större risk förelåg för någon väsentlig ökning av det då aktuella kreditbeloppet, cirka 300 miljoner kronor. Trots att vårt ekonomiska läge var ansträngt, vilket från olika håll underströks, stannade man därför vid att avslå motionärernas framställning.

Antagandet att krediterna inte skulle undergå någon väsentligare ökning har inte visat sig hålla streck — det kunde vi konstatera redan i början av detta år. Hans excellens herr utrikesminis-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

tern sade sig emellertid då — det var i remissdebatten — ha svårt att tro på sannolikheten av ytterligare avsevärda nybeställningar. För min del räknade jag i remissdebatten med nybeställningar till ett belopp av mellan 50 och 150 miljoner kronor, ett belopp som efter våra förhållanden måste betecknas som ganska avsevärt. Riktigheten av denna uppskattning har till fullo bekräftats under frågans behandling i utrikesutskottet. Det är inte möjligt att kreditsumman kommer att sluta vid ett belopp, som är inemot dubbelt så stort som det vi räknade med 1948.

I anledning av att herr Fast nyss yttrade att vi kunde utgå från att ökningen skulle bli högst 60 miljoner kronor, vill jag framhålla, att vi inte ha någon som helst säkerhet för att det skulle stanna härvid.

Vad angår utvecklingen av det svensk-ryska varuutbytesavtalet funno vi ju vid senaste årsskiftet, att det tyvärr inte alls hade motsvarat förväntningarna, och herr Ohlin har nyss också erinrat om detta. Utrikesministern hoppades dock vid denna tidpunkt livligt, att det skulle lyckas oss att komma upp litet högre i detta avtal än vad vi hade lyckats med under det sist förflutna året. Jag nöjer mig här med att bara konstatera, att det tyvärr hittills inte funnits några tecken som tyda på att denna förhoppning i väsentligare mån skulle bli infriad.

Jag såg, herr talman, att den som kommer efter mig i debatten är herr Hedlund i Rådomb, och jag skall be att få fråga honom, om inte just utvecklingen av det ömsesidiga varuutbytesavtalet ändå skulle ge honom anledning till att något modifiera sin ståndpunkt i denna fråga. I remissdebatten framhöll herr Hedlund följande:

»Vid något tillfälle har det sagts, att en förutsättning för kreditavtalet skulle vara att en väsentlig utvidgning kom till stånd av den handel, som icke sker

på kredit. Om en sådan förutsättning verkligen skulle ha förelegat är naturligtvis det praktiskt taget helt uteblivna handelsutbytet vid sidan av kreditavtalet en anledning att påyrka revision av detta avtal; emellertid lär en sådan förutsättning icke ha förelegat.»

Jag kan inte säga annat än att detta sista uttalande om att en förutsättning som den nämnda inte varit för handen måste böttna i ett misstag. I artikel 3 av själva kreditavtalet heter det bl. a., att de jämlikt artikel 5 av överenskommelsen rörande varubyte och betalningar av den 7 september 1940 utsedda ombuden skola vid sina sammanträden pröva resultaten och utvecklingen i avseende å genomförandet av förevarande avtal — alltså kreditavtalet — under beaktande av det ömsesidiga varubytets gestaltning samt utarbete erforderliga rekommendationer.

Där har man alltså i själva kreditavtalet klart diskuterat sammanhanget mellan det ömsesidiga varuutbytets utveckling och genomförandet av avtalet, och jag vill bara ta fasta på att detta från herr Hedlunds egna utgångspunkter, sådana han redovisade dem i remissdebatten, borde ge anledning till en revision av avtalet.

De förutsättningar, på vilka man byggt sina tidigare ställningstaganden till det svensk-ryska kreditavtalet, ha således inte visat sig hållbara. Det har då anförts, att många av de företag, som på senare tid fått beställningar, satt stort värde på detta, därför att de velat upprätthålla en jämn och god sysselsättning. Nu förhåller det sig ju likväl obestriddligen så, att vi ha en mycket hög och jämn sysselsättningsnivå inom näringslivet i dess helhet. Inom viktiga områden råder brist på arbetskraft, och sparandet räcker inte på långt när till för att tillgodose trängande investeringsbehov. Den omständigheten, att vissa företag varit angelägna om att få beställningar från Ryssland visar där-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

för inte alls att våra resurser härigenom ha använts på det mest effektiva sättet.

Det återstår en synpunkt att diskutera. Man säger — och det var herr Fast också inne på — att vårt ekonomiska läge blivit så väsentligt förbättrat sedan 1948 att det ryska avtalet med hänsyn därtill inte behöver ge anledning till någon större oro. Detta är emellertid, herr talman, detsamma som att säga att avtalet varit en felspekulation. Vid avtalets ingående tänkte vi oss ju inte precis att detsamma skulle bli en belastning för folklushållet. Jag vill visst inte här lägga lök på laxen genom att gentemot herr Fast citera vad herr Myrdal sade 1946 om det svensk-ryska kreditavtalet. Jag läste hans uttalande häromdagen, och jag kanske får säga, att det var en hädisk tanke, som därvid för genom mitt huvud, den tanken nämligen att det var en smula synd att inte herr Myrdal tog ryssavtalet med sig, när han flyttade till Europakommisionen.

Nu kan man ju säga, att felbedömningar kunna vi alla göra oss skyldiga till, men den felbedömning det här är fråga om kan måhända dock stämma oss till ödmjukhet vid värderingen av våra möjligheter att driva s. k. planushållning.

Om man gjort en felbedömning brukar man emellertid sträva efter att mildra verkningarna. Böra vi inte göra det även i detta fall? Nej, har man sagt, verkningarna äro överdimensionerade. Härtill skulle jag vilja anföra följande. Antag att kreditavtalet kommer att belastas med ytterligare 100 miljoner, ett belopp som inte behöver anses osannolikt. Antag vidare att från vårt håll skulle föreslås en utvidgning av den i nationalbudgeten kalkylerade investeringsvolymen med 100 miljoner kronor. Inom vilket område skulle en sådan utvidgning kunna sättas in utan att komma att möta den kraftigaste kritik från regeringens sida? Att däremot öka

den ryska krediten med ifrågavarande belopp skulle kunna anses acceptabelt. Detta resonemang går inte riktigt ihop.

Man har slutligen anfört att hänsynen till vår egen prestige borde hindra oss från att vända oss till Ryssland med en begäran om att få kreditavtalet reviderat. Jag skulle bättre förstå denna synpunkt, om det kunde sägas, att vi icke från början hade bjudit till att fullgöra våra åtaganden. Det ha vi dock alldeles otvivelaktigt gjort. Redan under avtalets första halvår lämnade det svenska näringslivet offerter på praktiskt taget hela avtalssumman, nämligen på över 800 miljoner kronor, men större delen av dessa offerter avböjdes då av ryssarna. Nu har intresset ökat men samtidigt har situationen för vår del väsentligt förändrats. Det förefaller mig därför som om vi i denna fråga skulle kunna bortse från prestigesympunkter. Så ha vi också gjort tidigare i förhållande till andra stater. Herr Fast nämnde nyss, att när vi tidigare begärt revision av ingångna handelsavtal, har det främst gällt tolknings- och tillämpningsfrågor. Jag vill gent emot herr Fast erinra om att detta ingalunda alltid varit fallet. I fråga om revisionen av det amerikanska handelsavtalet — som speciellt diskuterats i detta sammanhang — gällde det alls inte en sådan formell revision, som herr Fast tänkte sig, utan en betydande revision i sak.

Jag kan därför, herr talman, inte låta bli att framställa den fråga, som man måste göra sig när man hör dessa herr Fasts synpunkter: vad är det som gör att vi i förhållande till Ryssland inte böra tillvarataga våra intressen på samma sätt som i förhållande till andra stater.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Jag ber att få begära ordet i egen-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

skap av ledamot i »högvördiga utrikesutskottet» — herr Ohlin behagade ju upphöja utrikesutskottet till ett högvördigt utskott. Eftersom jag tillhör majoriteten bör jag väl redogöra för vad majoriteten fotat sitt ställningstagande på. Det lär emellertid inte kunna undgås att jag i det sammanhanget även kommer in på den ståndpunkt, som förfäktats av reservanterna. Jag tror att en liten återblick på detta avtals tillkomst skulle kunna vara vägledande också för kammaren vid bedömandet av den fråga, som nu är föremål för behandling. Dessförinnan skall jag med ett par ord friska upp minnet på de kammarledamöter, som till även tyrs kunna ha glömt vad avtalet går ut på.

Avtalet innebär som bekant skyldighet för svenska staten att ställa krediter för varor från vårt land på ett belopp av en miljard kronor. Leveranserna skola göras under loppet av fem år. En viss kvantitet kan emellertid levereras även under det sjätte året. På kreditbeloppet utfärdar ryska staten skuldförbindelser varje kvartal. Under de tre första åren äro dessa skuldförbindelser räntefria men komma därefter att löpa med 3 procents ränta. Den effektiva räntan lär då bli $2\frac{3}{8}$ procent. Det är naturligtvis en tämligen låg förräntning.

Detta avtal började förberedas redan under samlingsregeringens tid, och såvitt jag har kunnat se av protokollen från 1946 — när man första gången här i riksdagen debatterade avtalet — var det redan från början fråga om ett kreditbelopp av just denna storleksordning. Men det var en skillnad, en betydelsefull skillnad i förhållande till det avtal, som riksdagen kom att antaga. Ursprungligen var det meningen, att man vid sidan av denna kredithandel skulle ha en kontanthandel på ungefär samma belopp.

Emellertid, under förhandlingarnas

gång och medan herr Ohlin var handelsminister släppte man på denna automatiska sammankoppling mellan kredithandel och kontanthandel. Detta allt enligt vad som står att läsa i protokollet från debatten 1946. Några mer interna källor har jag inte haft att ösa ur i detta sammanhang och kan därför inte annat än åberopa vad som där står.

Därmed anser jag mig ha svarat herr Hjalmarson i fråga om förutsättningarna för det avtal, som slutligen kom att godkännas av svenska staten. Man hade alltså släppt den automatiska sammankopplingen. Man kan därför inte längre säga, att en förutsättning för kreditavtalet var en viss volym kontanthandel. Man hade inte ställt något villkor, uttryckt eller underförstått, i det sammanhanget, såvitt jag har kunnat inhämta.

När avtalet kom upp i riksdagen 1946 var det åtskilliga som voro synnerligen kritiskt inställda, särskilt med hänsyn till kreditens stora volym. En hel miljard kronor ansågs vid den tidpunkten vara en alltför stor belastning på det svenska näringslivet. Det menade herr Pehrsson-Bramstorp, det menade herr Ohlin. Herr Ohlin fixerade närmare sin ståndpunkt genom att förklara att han tyckte, att avtalet borde reduceras med så där en fjärdedel. I så fall trodde han nog, sade han, att det svenska näringslivet rätt bra skulle klara upp det hela.

Avtalet var alltnog förberett till en volym av en miljard kronor. Det var inte så mycket annat att göra för riksdagen än att ta det i det skick, vari det hade framlagts på riksdagens bord. 1948 kom så högern med en motion och hemställde — som det så vackert heter — att vi skulle begära en revision av avtalet. Vi skola väl ta och översätta det där på en gång. Att begära en revision av detta avtal var helt enkelt detsamma som att vi skulle be ryssarna att få slippa ifrån det avtal vi skrivit under, slippa undan med ett mindre belopp.

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

Ett enhälligt utrikesutskott avstyrkte vid detta tillfälle motionerna. Av riksdagsprotokollet och utrikesutskottets utlåtande att döma berodde det förnämligast just därpå, att man hyste den uppfattningen, att avtalet — som man sade — skulle komma att revidera sig självt. Det svenska näringslivet hade inte visat ett alltför stort intresse för dessa leveranser. Avtal ingångna vid den tiden belöpte sig inte till mer än omkring 300 miljoner kronor, och det såg faktiskt ut som om man inte hade anledning räkna med någon mer avsevärd utvidgning av den kreditvolymen.

Utvecklingen har inte gått precis så som man trodde den gången. Det är väl förändringar inom det svenska näringslivet som gjort företagarna mera benägna att upprätta kontrakt om leveranser — för närvarande lär man vara uppe i något över 400 miljoner kronor. Det är givet att man i denna situation måste fråga sig: Hur långt kan man egentligen behöva räkna med att det hela kommer att sträcka sig? Kan hela miljarden komma att tagas ut eller behöver man inte tänka sig att volymen skall öka så mycket härnäst? För utrikesutskottet har det presenterats vissa uppgifter från sakkunnigt håll, gående ut på att om hela leveranskapaciteten under avtalstiden tages i anspråk för de varor, som här kunna komma i fråga, blir ökningen inte mer än ungefär 100 miljoner kronor. Samtidigt har det sagts ifrån en exportorganisation, att den sannolika utvidgningen kommer att röra sig mellan 45 och 85 miljoner.

Det är klart att det var ett rätt tråkigt felbedömande som gjordes 1948. Herr Ohlin menade att det där var ytterligt genant för regeringen; det var dess uppgifter som närmast legat till grund för ställningstagandet i utrikesutskottet. Emellertid må det, som jag sade, vara regeringens sak att klara ut huruvida den kan anses ha haft fog

för sin uppfattning om kreditvolymen. Men om det var genant den gången var det väl också genant 1946, när man som herr Ohlin trodde att det svenska näringslivet ganska bra skulle kunna gå i land med detta avtal, försåvitt man fick en prutning med omkring en fjärdedel av volymen.

Jag är den förste att medge att detta avtal har inneburit en mycket tung belastning på det svenska näringslivet. Man kan väl knappast tänka sig att kreditleveranserna skulle ha kunnat företas vid en för det svenska folkhushållet olyckligare tidpunkt än just nu, när det varit så angeläget för oss att sysselsätta hela vår produktion för att exportera sådana varor, som omedelbart kunde ge oss andra i stället, eller sysselsätta vår produktion i investeringsverksamhet eller för varor för en omedelbar konsumtion.

Om man ser saken på det sättet är man i varje fall i dag böjd för att säga, att avtalets ingående innebär en mycket stor dumhet. Det påståendet gör jag, även om jag är på det klara med att man kanske bör låta det anstå med slutomdömet till den dag, då vi ha sett återbetalningen av krediterna. Omdömet kan komma att mildras, beroende på i vilken situation vårt land befinner sig vid den tidpunkt, då vi få leveranser tillbaka för detta belopp. Men trots detta är jag beredd att säga, att jag tycker det hade varit åtskilligt lättare för oss att komma igenom den ekonomiska krisen, om inte denna dumhet hade blivit begången.

Det finns emellertid ett gammalt ordspråk som säger, att om man har gjort en dumhet skall man inte göra en till. Jag tycker det skulle vara en stor dumhet av oss att i den situation, vari vi i dag befinna oss, hemställa till ryssarna att de skulle delvis friskriva oss ifrån det av Sveriges myndigheter under tecknade kreditavtalet. Jag tror inte att man i detta sammanhang skall

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

komma med en jämförelse med det amerikanska handelsavtalet, som ju reviderades 1947, om jag minns rätt. Då var situationen den, att vi voro i ett nödläge. Vi ha kunnat läsa i ett utskottsullåtande i dag om storleken av vår dollarbehållning vid denna tidpunkt. Den uppgick till 3 miljoner dollar, om jag inte missminner mig alldeles. Vad hade vi att göra? Var det möjligt att köpa umbärliga dollarvaror, när vi inte hade dollar att köpa för? Var det då inte i sin ordning att vi talade om hurdant läget var och klarlade vår oförmåga? Hade vi befunnit oss i den situationen i dag, att det varit omöjligt att fullgöra det ryska kreditavtalet, så hade vi naturligtvis måst finna oss i — hur tråkigt det än må ha varit — att tala om att detta mäktas vi inte. Men är det någon som med bibehållet anseende vill stiga upp här och säga, att i dag förmå vi inte detta? Hade det varit för ett par år sedan, så hade ett sådant uttalande varit mer förklarligt och det kunde också hända, att vi då blivit trodda om vi i Moskva argumenterat på det sättet.

När man begär att få slippa ifrån ett ingånget avtal och inte har ett nödläge att åberopa sig på, får man väl utgå ifrån att den motpart, som till äventyrs släpper på avtalet, i stället fordrar en motprestation. Han vill ha en kompensation för att han släpper på ett avtal som han fått i sin hand. Vilken kompensation äro damerna och herrarna i så fall beredda att presteras?

Jag gör mig inga illusioner om någon möjlighet att få detta avtal ändrat, att få en eftergift här, med mindre vi kunna lämna någon sådan kompensation. Och jag vill tillägga, att nog är det en vacker egenskap herr Hjalmarson talade om, när han använde ordet ödmjukhet. Men jag undrar om svenska folket kommer att uppskatta herr Hjalmarson, när han är så ödmjuk att han i den situation, vari vi i dag befinna oss, vill be Ryssland att låta oss slippa

ifrån ett avtal, som svenska regeringen och svenska riksdagen skrivit under.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Det finns mycket liten anledning för mig att gå in på denna debatt eftersom läget är det, att de motioner som väckts ha avstyrkts av en avsevärd majoritet i utrikesutskottet — och regeringen för sin del inte har någon annan ståndpunkt än den, som utrikesutskottet har intagit i sitt utlåtande. Men eftersom herr Ohlin varit så sträng emot regeringen i detta sammanhang, så kanske det skulle missförstås om det inte svarades något.

Den första synpunkt som föranlett detta revisionskrav utvecklades av herr Ohlin så, att även om endast en relativt begränsad del kunde ytterligare komma till som kreditbelastning var avtalet i alla fall så betungande och så besvärligt, att vi inte borde underlåta att göra ett försök att komma ifrån risken, att det skulle bli dessa 50 eller 60 eller 75 miljoner kronor i kreditbelastning utöver det som vi redan engagerat oss för.

I det sammanhanget gjordes en fråga: Varav kommer det sig att regeringen inte vill ingå på resonemang om revision av ett avtal med Ryssland, när vi kunna göra det med andra länder? Intar Ryssland någon särställning? Och herr Hjalmarson har i ännu mer allvarstygda ordalag frågat: Vad är det som föranleder att man inte kan från regeringens sida överväga upptagande av förhandlingar om revision av ett avtal med Ryssland? Jag skall på detta svara, att Ryssland intar visst icke någon särställning härvidlag. Vi kunna naturligtvis ta upp förhandlingar om revision av avtal, om det finns tillräckligt starka skäl för en sådan aktion. Både herr Ohlin och herr Hjalmarson anförde exemplet med ett handelsavtal med Förenta staterna såsom ett föredö-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

me, där vi genom förhandlingar åstadkommit en revision. Herr Hedlund i Rådombudskapet har redan i förbigående berört denna analogi. Jag skall ytterligare lägga till att avtalet med Amerikas förenta stater träffades 1935, före det senaste världskriget. Avtalet innebar bl. a. att om Sverige införde några importrestriktioner, skulle de anordnas så, att Amerika fick sin proportionella andel av importen till Sverige. Detta avtal hade helt naturligt inte kunnat tillämpas under krigsåren, men det ansågs åter gälla när fredstillstånd inträdde.

När sedermera vår valutaställning försämrades på grund av den starka importen, kommo vi i det läget, att vi omöjligt kunde fortsätta att ge åt Amerika den proportionella andel i importen av olika varor, som avtalet föreskrev. Förhållandena voro så uppenbart förändrade. Det var som sagt ett helt världskrig som kommit emellan och ändrat förutsättningarna för tillämpningen av detta avtal. Och då fingo vi genom överenskommelse en viss revision av detsamma.

Kan man verkligen jämföra detta med vårt kreditengagemang med Sovjetunionen? Det är sant att kreditsumman var mycket stor, och vi kunna kanske nu mot bakgrunden av den utveckling som följt åren närmast efter avtalets slutande säga, att det var överdimensionerat. Å andra sidan har från regeringens sida, när denna fråga diskuterats, alltid understrukits att avtalet har reviderat sig självt. Alltså, även om man nu på grund av vissa ändringar i konjunkturen här hemma skulle kunna antaga att det skulle bli litet mera beställningar, får man väl ändå gå ut ifrån att slutbalansen blir sådan, att ungefär hälften av det ursprungliga beloppet faller bort. Det har alltså redan skett en ganska avsevärd reduktion av de från början beräknade krediterna, och nog kan man alltjämt säga att avtalet på den grunden reviderat sig självt.

Herr Hjalmarson gick tillbaka till tiden för avtalets tillkomst och förklarade generöst, att han icke ville lägga lök på laxen när det gällde herr Myrdals uttalanden. Jag vill råda honom, om han har smak för lök, att lägga lök på sin egen laxportion. Herr Hjalmarson var ju ändå med och röstade för avtalet 1946 — om jag inte tar fel — i varje fall var hela högerpartiet med om beslutet. Herr Hjalmarson behöver alltså inte särskilt uppehålla sig vid herr Myrdals andel i den här saken.

Herr Ohlin har i en god del av sitt anförande uppehållit sig vid vad man kan kalla en exegetisk sida av problemet. Han behandlade några ord i 1948 års utskottsutlåtande som en bibeltext. Sedermera begagnade han sig mycket lättfärdigt av den frihet som en viss potentat brukar ta sig när han tolkar bibeln — han tolkar den på sitt eget sätt. Herr Ohlin söker framställa saken för kammaren så, som om det från regeringens sida vore en förfärligt orimlig tolkning, att man i 1948 års utrikesutskottsutlåtande avsåg kreditbelastning över huvud taget och att utskottet uttalade önskvärdheten av att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning. Enligt herr Ohlins förmenande skulle utskottets uttalande syfta uteslutande på det ryska avtalet, och han kallar regeringens argumentering för en nödfallsargumentering osv.

Jag beklagar att herr Ohlin kommer i en dålig ställning, men jag måste citera vad utrikesutskottet skrev 1948, detta för att kunna visa upp att uttalandet där icke bara åsyftar det ryska avtalet. Utrikesutskottet skriver: »Utskottet har därvid uppmärksammat, att gällande överenskommelser innebära, att återbetalningar förutses under de närmaste åren, varigenom betydande lättnad i nu utestående kreditbelastning föranledes» — det gäller alltså icke bara den ryska kreditbelastningen. »Utskottet vill i detta sammanhang uttala

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

sin tillfredsställelse med att förhandlingar om fastställande av återbetalningsvillkoren — där sådana ännu ej fastställts — planeras» — detta gäller alltså alla sådana avtal — »ävensom betona vikten av att sådana förhandlingar så snart som möjligt komma till stånd. Slutligen finner utskottet det uppenbart, att den långsamma återhämtningen i världen och vårt eget lands nuvarande ekonomiska läge gör det utomordentligt angeläget att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning». Skulle alltså utrikesutskottet ha ett par rader tidigare talat om kreditbelastning i avseende å alla länder men i den sista raden avsett kreditbelastning endast i förhållande till Sovjetunionen? Det går icke att hävda en sådan tolkning, om man vill tillämpa en objektiv tolkningsmetod.

Emellertid, fränsett detta hänvisar herr Ohlin till sina egna uttalanden vid 1948 års riksdagsdebatt, där han slog fast vad han hävdar i dag, att utskottet icke har givit direktiv om att kreditbelastningen gent emot Sovjetunionen icke fick gå ut över nuvarande nivå, utan att regeringen då skulle ingripa och kräva revision. Jag vill i förbigående säga att utrikesutskottets utlåtande 1948 icke någonstans talar om revision av bestående avtal. I det som jag läste upp förekom icke något om att vi skola gå till revision av gällande avtal, utan där talas helt allmänt om en ökning av kreditbelastningen. När herr Ohlin gjorde sina uttalanden i den debatten och förmenade, att hans uttalande, när han icke blev emotsagd, innebar en autentisk tolkning av utskottets uttalande, vill jag säga, att den omständigheten, att en motionär, låt vara en mycket framskjuten motionär, gör ett uttalande om en tolkning av ett utskottsutlåtande, inte nödvändigt behöver framkalla en förklaring från regeringens sida, huruvida man är med om en sådan tolkning eller icke eller hur man över huvud ta-

get ser på frågan. Vad herr Ohlin härutinnan anfört, innebär alltså icke något särskilt bärkraftigt argument.

Vid föregående debatt förekom ju också ett mycket kärvt uttalande av dåvarande finansminister Wigforss. Då herr Wigforss på en direkt fråga av herr Ljungqvist — sedan herr Ohlin haft ordet och lanserat sin tolkning — huruvida regeringen skulle följa utvecklingen och, om det visade sig tendenser till ökning, omedelbart ta upp förhandlingar om revision, yttrade herr Wigforss: »Eftersom herr Ljungqvist ställde en direkt fråga till regeringen om regeringen har för avsikt att i överensstämmelse med motionens önskemål ta upp förhandlingar om revision av olika avtal, så kan jag bara på den frågan svara, att inte minst efter det utskottsutlåtande, som här föreligger, har regeringen ingen sådan avsikt.» Jag tyckte för min del redan då, att detta var ett kärvt uttalande av herr Wigforss. Han avvisade direkt varje tanke på att göra en aktion för en revision av de här avtalen. Men i varje fall — det svarades så, och det föreföll oss litet var som ett ganska tydligt besked.

Det fanns icke mycken anledning för talarna i den debatten att gå upp och analysera herr Ohlins tolkning. Debatten hade egentligen i andra delar en mycket fascinerande karaktär, som i mycket högre grad intresserade kamraren än den här frågan. Det förekom nämligen en dialog mellan herr Ohlin och herr Ljungqvist om olika frågor i sammanhang med revisionskraven, och det hade varit mycket ogrannlaga, om man från regeringens sida hade dragit uppmärksamheten från den mycket intressanta debatt som försiggick. Men även om utskottet faktiskt skulle ha uttalat sig så som herr Ohlin vill lägga in i sitt uttalande, dvs. att utskottet skulle ha sagt, att det var utomordentligt angeläget att icke en ökning av kreditbelastningen när det gäller det ryska

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

avtalet kom till stånd på grund av det besvärliga ekonomiska läget, hade väl regeringen haft anledning att självständigt bedöma den saken och kunnat säga sig efteråt, att allteftersom det kunde visa sig en tendens till ökning borde den saken naturligtvis bedömas i relation till vår kreditbelastning över huvud taget. Det är självklart att regeringen känt sig oförhindrad att göra så, även om utskottet av någon anledning hade ensidigt koncentrerat sig på det ryska avtalet.

Det är alltså, herr talman, två motiv som herr Ohlin och hans medmotionärer ha. Det ena är hänsynen till vårt besvärliga läge även i nuvarande skede, fastän vi måste säga oss, att skillnaden mellan läget nu och vid förra debatten 1948 är ganska betydande. Det andra argumentet är det rent exegetiska, om jag får kalla det så. Men vi få väl säga, att det fanns ett tredje motiv också, även om man inte dragit fram det i den här debatten. Jag vill anknyta här till meningsskiftet i slutet av 1948 års debatt mellan herr Ohlin och herr Ljungqvist. Herr Ljungqvist sade följande: »Herr Ohlin förebrädde mig för att jag från min sida skulle lägga upp denna debatt uteslutande med tanke på en annan debatt. Han menade då valdebatten i höst. Jag tycker nog, att herr Ohlins argumentering på den punkten är litet väl opåkallad med tanke på den tidiga valdebatt, som han själv börjat med, bl. a. i den av mig citerade tidskriften *Det Bästa*.» Är det icke så, att de båda meningsriktningar, som kommo fram den gången, ha enat sig om att avsluta sitt inbördes lilla käbbel men i alla fall ha kvar den gemensamma synpunkten, att det här kan finnas ett ämne av visst intresse för en kommande debatt i höst?

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Hans excellens utrikesministern

lämnade den utan tvivel riktiga men överraskande upplysningen, att det amerikanska avtalet var av år 1935. Av någon anledning underlät han nämna, att det gjordes en uppgörelse 1946, visserligen inom ramen för det nu gällande avtalet, om jag icke missminner mig, där vi bundo oss gent emot Förenta staterna i åtskilliga avseenden. Detta avtal innebar närmast ett fastläggande och en tillämpning av gällande avtal. Det var egentligen denna uppgörelse i främsta rummet som vi fick reviderad med hänsyn till vårt ändrade läge. Detta skedde under loppet av ett år. Parallellen med avtalet med Förenta staterna och det ryska avtalet ligger, tror jag, mycket nära. Jag tror att utrikesministern försökte sig på en formalistisk undanflykt som icke låter sig upp-rätthålla.

Herr utrikesministern förklarade, att jag försökt mig på en exegetisk tolkning. Frågan är väl om kammaren skall fästa någon vikt vid vad utrikesutskottet skriver. Dess utlåtanden utmärka sig ju för en sådan fåordighet. Det är klart att regeringen kan tycka, att det icke är värt att bry sig om vad utskottet säger. Det hela är litet förargligt, om man i riksdagen insisterar på en tolkning av vad utskottet säger. Bättre hade dock varit, om regeringen intagit den ståndpunkt, som skyttade i utrikesministerns anförande. Regeringen har utan tvivel fri prövningsrätt.

Utrikesministern säger, att det icke fanns anledning att i debatten korrigera min tolkning av utskottets utlåtande. Tänk vilken utomordentlig fin-känslighet! För det första har i utrikesutskottets utlåtande icke lämnats någon upplysning alls om att detta var tankegången bakom utlåtandet. Vi diskuterade dock ganska utförligt detta avtal. Sedan diskuterades saken i kammaren. Statsråden voro närvarande, och man gjorde alls ingenting för att lägga saken till rätta. Jag slog fast att utskottets ut-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

låtande måste tolkas på visst sätt. Varför inte då säga, att herr Ohlin har fel-tolkat utskottets uttalande? Jag tror att utrikesministern är fullt på det klara med att ingen av denna kammares ledamöter tror att denna tystlåtenhet kan motiveras så som han här gjorde.

Utrikesministern ville söka sin räddning bakom finansminister Wigforss. Finansminister Wigforss svarade ju, att regeringen icke har anledning att taga upp förhandlingar om revision, allra minst efter detta utlåtande. Nej, naturligtvis icke, när hela utskottet och alla partierna stodo bakom utskottet i detta läge. Men det läget var ett annat än som senare visade sig uppkomma och ett annat än det som råde, när jag sade, att om det mot förmodan skulle visa sig att ett annat läge skulle uppkomma, då bör man tolka saken så och så. Utrikesministerns försök att göra finansministerns uttalande till ett besked till mig faller alltså platt till marken.

Till herr Hedlund i Rådombill jag säga att när han förklarade, att vi 1948 kanske hade kunnat bli trodda i Moskva, därför att vi då voro så fattiga, så låg i själva verket däri, att även han menade, att om krediterna hade blivit större än man räknade med, skulle man taga upp förhandlingar om avtalet. För detta indirekta medgivande från hans sida ber jag att få tacka.

Herr Hedlund lämnade emellertid ett icke fullt riktigt meddelande, när han sade, att jag som handelsminister icke ställt några villkor. Jo, herr Hedlund, det gjorde jag, ty man deklarerade uttryckligen, att det förelåg ett samband mellan kreditavtalet och leveranstiderna, och vid en konferens mellan handelsdepartementet och en rysk representant gjordes det klart, att om man inte band ihop avtalet på det sättet, skulle man på andra vägar tillgodose de svenska intressena. Det läge som uppkommit i dag med relationen mel-

lan kreditleveranserna och småleveranserna i varuutbytet uppfyller ingalunda det villkor som då antyddes.

Regeringens ståndpunkt är tydligen denna. När, tack vare Marshallhjälpen och en del andra omständigheter, Väst-europas ekonomiska läge förbättrats — bland annat ha ju vissa tillgångar blivit frigjorda — ha vi kunnat öka vår kreditgivning. I dagens läge ha ju de 237 miljoner kronorna ökat till 300 miljoner kronor utan att det inneburit en ökning av den totala kreditgivningen. Det som möjliggjort detta är ju att vi fått medel frigjorda genom förut bundna pundtillgångar. Skulle vi inte kunna tillägga att detta innebär en ökning av den totala kreditgivningen? Jag tror för min del att den ståndpunkten man intagit och som lett till att vi under dessa år ökat kreditgivningen till Ryssland i samma mån vi fått återbetalning från andra håll är en ståndpunkt som är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Herr Hedlund i Rådombill framhöll, att om man gjort en dumhet bör man icke begå en dumhet till, och det är naturligtvis riktigt. Men, herr Hedlund, om man gjort en dumhet är det väl dumt att icke söka undanröja verkningarna av en redan begången dumhet.

De motionärer från högerhåll, som 1948 begärde en revision av detta avtal, hade från början varit mot det och hade röstat mot det år 1946. Det var alltså inte något uttryck för efterklokhet.

För min del hade jag inte äran tillhöra denna kammare 1946, men jag vet, att inom högerpartiet meningarna voro delade. Om jag inte missminner mig var det inemot hälften av partiets medlemmar som röstade emot avtalet. Bland dem som röstade för detsamma yttrade

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

sig ingen ens i närheten av de linjer, som herr Myrdal drog upp. Jag kan bara erinra om att t. ex. herr Domö i debatten framhöll bl. a., att om han suttit i regeringen, skulle han inte ha velat vara med om ett sådant avtal och att, då han ändå röstade för detsamma, detta berodde uteslutande därpå att det redan var underskrivet. Slutligen betonade herr Domö, att han med största allvar och bekymmer såg på vårt näringslivs möjligheter att klara avtalet. Så såg man då från högerhåll på denna uppgörelse.

Nu har det sagts här — det var herr Hedlund i Rådombeslut som yttrade detta — att det skulle vara förödmjukande att begära förhandlingar om en revision av avtalet — förödmjukande fastän samtliga förutsättningar för avtalets ingående bortfallit! Det är bara ett enda argument som står kvar, nämligen att vi nog ändå orka med att fullfölja avtalet. När man hör detta måste man ju säga, att ett sådant uttalande kontrasterar emot andra uttalanden. I går förklarade sålunda herr Sköld, att vårt läge är så svårt att man måste vända och vrida på varje femöring, men då det gäller ryssavtalet anse både utrikesministern och herr Hedlund i Rådombeslut, att vi kunna ge ut ytterligare 50 miljoner kronor eller mera.

Jag kan, herr talman, inte se att det ligger något förödmjukande i den tanke, som presenteras i reservationen, utan att den är ett uttryck för en klok politik med hänsyn till våra egna väl förstädda nationella intressen.

Herr HEDLUND i Rådombeslut: Herr talman! Jag ansåg mig inte ha någon närmare anledning att ingå på innebörden av det utlåtande, som 1948 års utrikesutskott avgivit, ty även om herr Ohlins tolkning i det avseendet skulle vara den riktiga menar jag, att utrikesutskottet i dag och även riksdagen varit

oförhindrade att ta ställning till detta avtal utifrån just de förhållanden som nu föreligger. Emellertid vill jag kort och gott säga, att jag inte kan läsa detta utlåtande på det sätt herr Ohlin gör, när han utlägger innebörden av 1948 års utlåtande för oss.

Herr Ohlin framhåller som enda stöd för sin tolkning att han hävdar denna vid riksdagsbehandlingen utan att någon haft något att erinra mot tolkningen. Men jag undrar om det inte är att tilldela sig själv en alltför väsentlig betydelse, om man utgår ifrån att alla ens uttalanden, som inte gillas, komma att bli bemötta.

Herr Hjalmarson talade om att samtliga förutsättningar för avtalet hade bortfallit. Ja, den förutsättning som fallit bort är väl, att avtalet inte är lika förmånligt för oss nu som man trodde när man började resonera om det. Jag tror inte att svenska folket i allmänhet har den uppfattningen, att detta är en tillräcklig förutsättning för att man skall springa ifrån vad man skrivit under. Jag tror tvärtom, att man har en ganska klar uppfattning om att man bör respektera inångna avtal och att det skall vara alldeles utomordentliga skäl till, ett nödläge eller sådant, för att man skall gå och be att få slippa ifrån vad man en gång varit med om.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN: Herr talman! Herr Ohlin försöker fortfarande hänvisa till vad han sagt om innebörden av utskottsutlåtandet 1948 och talar om vad som varit tankegången i utskottet. Jag kan naturligtvis inte uttala mig om vilken tankegång som funnits i utskottet utan får hålla mig till vad utskottet skrivit. Är då verkligen utrikesutskottet så oförmöget att uttrycka herr Ohlins tankegångar? Jag citerade ju långa stycken, som otvetydigt visa att det handlar om kreditbelastning i

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

allmänhet, och det har herr Ohlin inte på något sätt kunnat motargumentera.

Vidare resonerar herr Ohlin precis som om det här vore fråga om en ensidig möjlighet, som den svenska regeringen skulle ha. Han säger, att vi ha fått så och så mycket bättre ekonomi tack vare Marshallånet o. s. v., men att regeringen ändå står och säger att vi likväl kunna öka krediterna till Ryssland. Ja, men vi ha ju ett avtal, och frågan är om vi skola vidtaga den extraordinära åtgärden att begära revision av detta en gång ingångna avtal; det är något som man inte får glömma bort.

Herr Hjalmarson talade också om såsom någonting orimligt, att regeringen inte gått till förhandlingar. Herr Hjalmarson måste emellertid vara medveten om att vid en sådan förhandling skulle den svenska regeringen ha en ogynnsam position, hur mycket vi än tycka att vår ekonomi förändrats sedan 1946. Vi ha ju ändå under dessa år kunnat fullgöra avtalet. Det har reviderat sig självt till halva kreditbeloppet, och det återstår nu möjligen en ökning av kreditarrangemanget med 50, 60 eller 70 miljoner kronor eller vad det nu kan bli. Om vi nu komma och säga, att avtalet på ursprungligen 1 000 miljoner kronor kunna vi inte nu det sista året uppfylla, därför att det kan bli ytterligare 50 å 60 miljoner i tilllägg till vad vi redan ha engagerat oss för, måste väl var och en inse, att det är en svag förhandlingsposition och att vi i så fall måste vara beredda på att andra punkter tagas upp från den andra partens sida. Jag tror sålunda att hela tankegången att förhandling är detsamma som att vi uppnå revision bara genom att ange vår önskan är en fullständig illusion.

Jag kanske får tillägga, att jag inte vet hur herrarna från högern och folkpartiet se på utgången av en sådan förhandling, men från regeringens syn-

punkt måste det naturligtvis anses vara mycket olämpligt att inleda förhandlingar i en fråga, där vi från början måste inse, att vi ha ganska dåliga utsikter.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Till hans excellens utrikesministern och herr Hedlund i Rådomb vill jag säga, att det spelar väl ändå någon roll när det gäller tolkningen av ett utskottsutlåtande, om det förhåller sig så, att under den rätt långvariga debatten om skrivningen, varvid man strök vissa meningar som funnos i det första korrektivet, man inte från något håll hävdade den uppfattningen, att avtalet skulle tolkas på sådant sätt, att om vi fingo återbetalning från annat håll så kunde vi öka kreditgivningen till Ryssland. Det vi diskuterade var risken för en ökad kreditgivning åt Ryssland; det var det vi uttalade oss om. Tänk då, att det kunde vara så märkvärdigt att ingen sade det som utrikesministern nu säger vara själva kvintessensen i utskottsutlåtandet! Härtill kommer att jag som ledamot av utskottet tillät mig säga, att jag tolkade utskottets skrivning så och så och att det var det enda tolkningsförsök som gjordes här i kammaren. Herr Fast tog ju inte på något sätt avstånd därifrån. Om regeringen verkligen ansåg denna tolkning så orimlig som utrikesministern nu finner den vara, varför steg han då inte upp och sade: Nej, herr Ohlin, så får avtalet inte tolkas.

Herr Hedlund i Rådomb säger, att man inte får springa ifrån ingångna avtal. Hans uttalande i det avseendet måste bero på missförstånd. Det är inte fråga om något sådant, utan det har här hela tiden varit fråga om att förhandla om en revision av avtalet.

Nu uttala sig både utrikesministern och herr Hedlund i Rådomb om det läge vi hade då denna fråga behandlades

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

1948 på sådant sätt, att man får intrycket av att utrikesministern inte befinner sig så särskilt långt från herr Hedlund i Rådombeslutet i antydan om att 1948 var det ett annat läge. Man kan nästan tolka detta som ett halvt erkännande av att om man då hade tagit upp förhandlingar, hade det måhända funnits utsikt till framgång. Nu medger jag gärna, att utsikterna i dag äro sämre, men det är knappast något försvar för regeringens politik och ej heller något försvar för regeringens ställning i dag, att den hållning man intagit lett till en försämring av utsikterna i detta avseende.

Herr HEDLUND i Rådombeslutet (kort genmäle): Herr talman! När jag nyss fällde yttrandet, att man inte får sätta sig själv i en så central punkt att man menar att allt vad man säger men som inte gillas skall bemötas, utgick jag ifrån att uttalandet med utskottets och riksdagens dåvarande uppfattning om själva revisionen av avtalet inte var relevant. Om man i en sådan situation underlåter att ingå i ett bemötande, hoppas jag att detta förhållande inte av herr Ohlin kommer att betraktas såsom en ringaktning vare sig från min eller andras sida.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag finner anledning att säga ett par ord i anslutning till den uppläggning som man här har åstadkommit. Herr Ohlin gör nämligen gällande, att en uppgift, som lämnades i förstakammardebatten i detta ärende, var missvisande: om man tog bort de s. k. spärrade punderna skulle våra samlade kreditengagemang ha ökat eller i varje fall icke ha minskats nämnvärt. Det är här fråga om vad som är väsentligt: är det väsentligt med en minskning av 100 miljoner kronor i fråga om den totala kreditbelastningen, eller är det väsentligt med en ökning

av 60 miljoner kronor i kreditavtalet? Hur skall man bedöma denna sak? Alltså, äro 60 miljoner kronor en väsentlig sak, när det gäller ytterligare beställningar på kreditavtalet, måste 100 miljoner kronor i minskade åtaganden av kredit till utlandet också vara en väsentlig sak. Jag har velat säga detta därför att det förefaller, som om man skulle utan vidare utgå från att detta avtal vore en belastning, totalt sett, på vår ekonomi.

Jag tror närmast att folk i sitt resonemang bedömer krediterna så, att det är något som går ifrån oss, något som försvinner från landet och som vi ej kunna disponera över i ett givet läge. Vi skulle ju exempelvis, säger herr Ohlin, kunna använda pengarna för att bygga för 100 miljoner kronor bostäder. Jag tror för det första inte, att det rent praktiskt är möjligt att ställa om varvsarbetare till byggnadsarbetare o. s. v. Men även oavsett detta förvänar mig herr Ohlins inställning. När han talar om en oförändrad kreditgivning till utlandet och säger, att denna vid visst tillfälle uppgick till en miljard kronor, kan jag icke förstå resonemanget om belastningen på annat sätt än att herr Ohlin menar, att i den mån vi få amorteringar på dessa krediter skola vi ställa dessa pengar till förfogande för löpande konsumtion och investeringar. Det måste vara på detta sätt. Ur denna synpunkt blir varje kreditgivning en belastning. Vi skulle, om vi förfara på detta sätt, kunna taga i anspråk hela produktionsresultatet jämte de besparingar vi tidigare gjort i form av krediter till utlandet och ställa det till konsumtionens och investeringarnas förfogande här hemma.

Men då är det också, herr Ohlin, en avsevärd belastning på vår ekonomi. Varje gång vi göra ett kreditavtal är det en belastning, upprepar herr Ohlin. Men jag frågar verkligen kammaren: Varför är det så givet? Varför gå olika stater in för att ställa krediter till för-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

fogande för andra länder? Det kan ha handelspolitiska sammanhang, och det kan också vara fråga om andra syften. Jag är i alla fall ej beredd att utan vidare säga, att det är en belastning. Är det en belastning, om vi ställa pengar till förfogande för svenska firmor, som vilja investera pengar i andra länder? Man undandraget då den svenska konsumtionen varor för tillfället, men man räknar med att få ersättning framöver.

Herr Ohlins resonemang är ett alltför kortsiktigt betraktelsesätt, som nog icke kommer till användning i annat sammanhang än i denna debatt om ryssavtalet. När det gäller just detta avtal, är det angeläget att betona, att ingen sagt något annat än att man skall betrakta detta avtal ur rent kommersiella synpunkter. Bland annat sade högerns ledare i första kammaren, att man skall icke lägga andra synpunkter på avtalet. Det är konstruerat så att vi få ränta på krediterna. Ingen har sagt, att vi ej få pengarna tillbaka. Därför menar jag att det är icke rimligt att säga, att det är en belastning på det svenska folkhushållet.

På tal om att det var genant för regeringen att lämna upplysningar av det slag som förekommit — något som bland annat herr Ohlin ville göra gällande — så tror jag att det är angeläget att erinra om debatten vid detta avtals tillkomst. Det var en debatt, som i långa stycken gick ut på att man borde ha något slag av garanti för att det ej på något sätt från myndigheternas sida övades påtryckning på det enskilda näringslivet. Man sade, att om de enskilda företagarna fått bestämma detta, så skulle det ha gått på ett annat sätt. Jag skall icke riva upp denna debatt nu. Men jag tycker att det är egendomligt att herr Ohlin tror, att en regering har andra möjligheter till sitt förfogande än de mer eller mindre officiella organen för näringslivet, d. v. s. företagarna själva. Det är alltså företagarna som lämnat

dessa uppgifter vid ett visst tillfälle. Sedan har det blivit en annan situation, och de ha lagt upp beställningar. Kan det vara genant för en regering att taga för gott de uppgifter, som den fått från officiella organisationer inom näringslivet och som den sedermera har prövat? Jag förstår icke att det är genant för regeringen att bygga sina meddelanden till riksdagen på sådana källor. Om det vore genant, skulle vi aldrig fråga dessa organisationer om vad de ha för uppfattning om saker och ting.

Herr HANSSON i Skediga: Herr talman! Det är kanske opassande av mig att begära ordet i en sådan storpolitisk fråga som denna. Men när jag läste motionen av herrar Ohlin och Elon Andersson gjorde jag mig frågan: Vad ligger bakom denna motion om att vi skola begära en revision av handelsavtalet? Att detta avtal är illa övertänt förstår jag. Men det var herr Ohlin som i egen skap av handelsminister i början handlade den frågan, och det är kanske orsaken till att han nu vill bättra på vad som gjordes då.

Vad skulle det leda till för resultat för Sveriges anseende utåt, om vi varje gång det gällde ett avtal först skulle göra upp det och sedan be att få det ändrat? Det kan ändå icke vara riktigt att göra på det sättet. Vi måste väl i alla fall vara litet grand karlar för vad vi göra.

Sedan är det en annan sak: pengarna gå ju icke till utlandet, utan de stanna inom landet. De gå till arbeten och ersättningar åt de industrier, som fullfölja beställningarna. Det var väl ändå, herr Ohlin, någon mening när ni började diskutera detta. Ni väntade kanske på en depression och trodde att det vore bra att ha dessa arbetstillfällen. Vi ha ännu icke ridit ut stormen, så att det kanske icke är så illa att vi ha av-

Motioner angående upptagande av förhandlingar om en revision av 1946 års svensk-ryska kreditavtal.

talet. Jag hörde av herr Fast och av utrikesministern vid det förra tillfället, då vi diskuterade detta, att det fanns företag, som redan voro mycket ivriga att få de arbetstillfällen som ryssavtalet ger.

Det viktigaste är att riksdagen icke bifaller motionen. Vi skola väl ändå icke skämma ut oss. Om vi skämma ut oss i kammaren må vara hänt, men vi skola icke skämma ut oss i andra länder utan stå för vad vi göra. Det tycker jag är alldeles nödvändigt.

Jag förstår icke herr Ohlin. Är det kanske någonting som han vill dölja med sin motion? Är det så att han skäms för sina handlingar? Menar han att valmännen ute i bygderna skola tro att herr Ohlin är fri från delaktighet i detta? Men vi skola nog tala om hur det är med den saken.

Herr **OHLIN**: Bara ett par ord till handelsministern! Om jag fattade honom rätt, upplyste han, att om man frånser de bundna punden hade det inträffat en total minskning av vår kreditgivning på ett hundratal miljoner kronor. Jag får då erinra om att av den ryska krediten är ju någonting på 230 eller 240 miljoner i dag effektivt, men man väntar ju på grund av ingångna avtal en ytterligare ökning med cirka 200 miljoner kronor, och det kan mycket väl bli en ökning på 250 eller 275 miljoner kronor utöver den kredit som är effektiv. Om vi genom återbetalning från andra håll fått en minskning, som i dag är netto 100 miljoner kronor, men ha att räkna med en ökning på 275 miljoner kronor, då förstår väl envar att det blir en icke oväsentlig ökning av kreditbelastningen, såvida ej regeringen under mellantiden kan åstadkomma att vi få någon återbetalning av större betydelse från våra andra gäldenärer. Det är av rätt stort intresse att ha denna situation klarlagd.

Sedan frågade handelsministern: Varför ge vi krediter till utlandet t. ex. i samband med våra handelsavtal? Jo, det göra vi för att stimulera varuutbytet och få en marknad för våra varor. Vi kunna nog vara överens om att det är rätt andra förhållanden än de som varit gällande, när vi gjorde detta avtal. I detta fall, när det gäller avtalet med Sovjet-Ryssland, har det visat sig, att det icke är vanligt varuutbyte som stimuleras utan att kreditleveranserna intaga en alldeles dominerande plats. Jag tror nog att handelsministern vid närmare övervägande skall vara villig att erkänna, att i den mån vi få amorteringar från utlandet på andra krediter och ha fri dispositionsrätt över dessa medel, kan man använda dem t. ex. för att öka investeringsverksamheten här i landet. Men om det är så, att vi använda dessa belopp till kreditgivning, i detta fall till Ryssland enligt detta avtal, som måste respekteras så länge det är gällande, då blir detta uppenbarligen en belastning på det svenska folkhushållet genom att det håller nere våra investeringar. Det får också, som jag förut sagt, en rätt betänkelig karaktär genom hela denna uppläggning, där man går ut ifrån att man kan disponera över amorteringarna från andra länder för en ökning av kreditgivningen till Ryssland. Jag tror över huvud taget, att hela sammankopplingen av dessa inbetalningar från andra håll och kreditgivningen till Ryssland, en sak som jag tillät mig beteckna som ett nödfallsresonemang från regeringens sida, varit mycket olycklig och något som det varit klokare av regeringen att icke taga upp.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Får jag för tredje gången erinra herr Ohlin därom, att om man håller sig till vad utskottet skrivit så talas det om kreditbelastning generellt.

Ändring i värnpliktslagen m. m.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Ohlin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.26 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 24 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse; och

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om svenskt medborgarskap, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

angående ändring i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrhjälp;

nr 44, i anledning av väckta motioner angående sättet för utbetalning av de allmänna barnbidragen m. m.; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Ändring i värnpliktslagen m. m.

Föredrogos andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det förslag som nu behandlas är enhälligt tillstyrkt av andra lagutskottet, och jag har i stort sett ingenting att erinra mot det utlåtande som här föreligger. Det är egentligen bara på en punkt som jag är en smula betänksam, och det är att man har spikat fast, att den definitiva uttagningen av de värnpliktiga, som skola utbildas till värnpliktiga underofficerare, skall ske vid inskrivningen. Enligt mitt sätt att se hade det kanske varit lämpligare, om man hade gjort en preliminär uttagning vid inskrivningen och först sedan man prövat vederbörande en smula i militärtjänst gjort den definitiva uttagningen.

Jag har velat anföra detta emedan jag tror, att denna fråga måste komma tillbaka när vi sedermera skola ta definitiv ställning till gruppchefsutbildningen. Inom värnpliktskommittén hade jag tillsammans med förbundsordförande F. Nilsson en reservation, där vi också i någon mån pekade på detta spörsmål. Jag tror inte att man vid de första proven kan få ett så fullödigt utslag, att man kan bygga den definitiva uttagningen på dem, utan dessa prov, som i och för sig äro mycket bra, böra kompletteras med den känedom man genom praktisk erfarenhet kan få om de värnpliktigas lämplighet för ytterligare utbildning.

Dessutom är det en annan sak som spelar in, nämligen att man utesluter hela den kategori som uttages till gruppchefer från möjlighet att på mera jämbördig fot ta upp tävlan med de övriga, därest de önska gå vidare i den militära utbildningen.

Herr talman! Jag har endast velat anföra detta utan att ställa något yrkande.

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Eftersom herr Lindholm inte ställde

något yrkande, skulle jag kunna nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan, men jag vill fästa herr Lindholms uppmärksamhet på vad som står i utskottets utlåtande på sidan 36, sista stycket, och på sidan 37, första stycket. Vi ha liksom herr Lindholm uppmärksammat dessa saker, men vi ha ansett, att man genom att följa Kungl. Maj:ts förslag skulle vinna erfarenhet och därefter kunna göra ett vidare bedömande i saken. Herr Lindholm kommer ju också i fortsättningen att såsom sakkunnig få följa denna sak. Vi få hoppas, att det skall visa sig lämpligt, sedan man har prövat detta förslag i det praktiska livet, att tillämpa den anordning, som föreslås i propositionen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i utlåtandet hemställt.

§ 3.

Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 234 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 31 mars 1950, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att dels utfärda avlöningsreglemente för övningslärare och avlöningsreglemente för kyrkomusiker i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats, dels under de förutsättningar och i den omfattning, som i propositionen förordats, vidtaga ändringar i sålunda utfärdade reglementen, dels med iakttagande av de huvudgrunder, som i propositionen förordats, ut-

Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

färda erforderliga bestämmelser om övergång till sagda reglementen, dels ock med avseende å ämneslärare vid fortsättnings- och ersättningsskolor meddela bestämmelser av i huvudsak den innebörd, som i propositionen angivits.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bl. a. — i överensstämmelse med det år 1948 fattade principbeslutet — att full tjänstgöring för övningslärare skulle omfatta 30 veckotimmar, varvid i vissa fall ned-sättning av timtalet för dylik tjänstgöring skulle kunna ske. Detta skulle vara fallet bl. a. beträffande lärare i teckning, musik och gymnastik vid folk- och småskoleseminarier, vilkas undervisningsskyldighet skulle begränsas till lägst 27 veckotimmar.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sjödahl m. fl.* (I: 470) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ky-ling* och *Malmborg* i Skövde (II: 558), hade hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att 12 § mom. 1 i den i propositionen föreslagna stadgan för övningslärare skulle erhålla i motionen angiven lydelse, innebärande, att även för lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid folk- och småskoleseminarier komme att gälla den ovan omförmälda ned-sättningen av tjänstgöringsskyldig-heten.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 470 och II: 558 samt I: 469 och II: 559 bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda avlöningsreglemente för övningslärare och avlöningsreglemente för kyrkomusiker i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats, med beaktande dock av vad utskottet anfört;

II. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t

a) att under de förutsättningar och i den omfattning, som i propositionen förordats, vidtaga ändringar i sålunda utfärdade reglementen;

b) att med iakttagande av de huvudgrunder, som i propositionen förordats, utfärda erforderliga bestämmelser om övergång till sagda reglementen;

c) att med avseende å ämneslärare vid fortsättnings- och ersättningsskolor meddela bestämmelser av i huvudsak den innebörd, som i propositionen angivits;

III. att motion II: 560 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Rickard Lindström* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Lundqvist*, *Malmborg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Birke* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 470 och II: 558 och i enlighet därmed i punkten I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 470 och II: 558 samt med avslag å motionerna I: 469 och II: 559 bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda avlöningsreglemente för övningslärare och avlöningsreglemente för kyrkomusiker i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats, med beaktande dock av vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Enligt 1948 års principbeslut beträffande övningslärarna skulle full tjänstgöring omfatta 30 veckotimmar. I vissa särskilda fall skulle dock ned-sättning kunna ske av tjänstgöringen — det gäller bland annat lärare i teckning, musik och gymnastik vid folk- och småskoleseminarierna. Deras un-

Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

dervisning skulle kunna begränsas till 27 timmar per vecka.

I motioner som ha framförts i båda kamrarna har påyrkats, att även för lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid folk- och småskoleseminarier samma bestämmelser måtte gälla beträffande nedsättning av tjänstgöringstiden. I den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, ansluter man sig till denna ståndpunkt, och då jag är med bland reservanterna vill jag säga ett par ord.

I sitt utlåtande anför utskottet: »Det bör även beaktas, att de ordinarie slöjdlärarna vid seminarierna placerats 5—7 lönegrader över normalgraden för slöjdlärare, medan motsvarande avstånd för tecknings-, musik- och gymnastiklärare är 4 lönegrader. Slöjdlärarna vid seminarierna få sålunda redan genom sin lönegradsplacering anses relativt förmånligt ställda i lönehänseende.»

Den omständighet, som därvidlag har anförts, kan jag för min del inte anse avgörande för ståndpunktstagandet till detta spörsmål. Den sakliga motiveringen skulle enligt utskottets utlåtande vara »att slöjdlärarnas vid seminarierna arbetsuppgifter med avseende å utbildningen av folk- och småskollärare icke kunna anses lika krävande som motsvarande uppgifter för seminariernas tecknings-, musik- och gymnastiklärare». Som vi i reservationen anföra kunna arbetsuppgifterna för lärarna i slöjd vid de skolor det här gäller med avseende på lärarytbildningen i stort sett anses vara likvärdiga med övriga ämneslärares. Därtill kommer också slöjdlärarnas arbete med skötsel av maskiner och verktygsuppsättningar, inköp och förvaltning av material m. m. Vi ha således funnit, att tillräckliga skäl kunna anses föreligga för att genomföra likställighet mellan dessa läraryrkategorier.

Nu har emellertid utskottet i sitt utlåtande sagt: »Frågan synes emellertid

förtjänt av att följas med uppmärksamhet, och erfarenheten får utvisa huruvida framdeles anledning kan föreligga att upptaga densamma till förnyat övervägande.»

Jag ankyter, herr talman, till detta uttalande den förhoppningen, att frågan så småningom skall få en för denna kategori lycklig lösning, och med hänsyn därtill avstår jag från att yrka bifall till reservationen.

Fröken AGER: Herr andre vice talman! Med anledning av det beslut som strax kommer att fattas angående avlöningsbestämmelserna för övningslärare vill jag framlägga några synpunkter utan att därför ställa något yrkande.

Stora grupper av övningslärare äro givetvis glada för det beslut som fattas i dag, då det för dem innebär att de erhålla något så när drägliga löne- och tjänstgöringsförhållanden, men dessa lärargrupper ha dock inte fått en lönegradsplacering, som sätter dem i nivå med övriga lärargrupper. Det fagra talet om att de praktiska ämnena måste stå i nivå med de teoretiska är återigen ett slag i luften. Denna gradering mellan det praktiska och det teoretiska arbetet måste ge vika, och riksdagen måste nog visa en större generositet mot de lärare, som skola förmedla denna undervisning. De lärare, som arbeta inom folkskolan, kräva att få bli likställda med folkskollärarkåren, och det är ett nog så rimligt krav. Det beslut, som vi i dag fatta definitivt, avser en lönegradsplacering, som innebär att de bli 3—5 lönegrader sämre placerade än folkskolans övriga lärare, och det beslutet måste givetvis sprida olust bland dessa lärargrupper.

Vad som är mindre vanligt är att man sänker lönen, men det har skett för många. För tecknings-, musik- och gymnastiklärare har lönen sänkts från 23 till 21 lönegraden, för lärare i hushållsgöromål från 20 till 18 lönegraden, för

Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

kvinnliga slöjdlärare från 20 till 18 lönegraden och likadant för manliga slöjdlärare inom olika skolformer. Riksdagen måste därför vänta, att dessa lärargrupper återkomma med krav på en rättvisare bedömning av deras lönefråga. Jag vill inte ställa något yrkande med hänsyn till det statsfinansiella läget, men man hoppas att denna fråga ånyo skall tas upp när så ske kan.

Trädgårdslärarna vid våra folkskoleseminarier hade också väntat att få sin lönefråga löst samtidigt med de övriga övningslärarna med hänsyn till 1948 års uttalande, men så har inte skett. Denna lilla grupp om 13 personer förväntar dock med stor otålighet att någonting skall göras för dem, och de förvänta, att förslag skall framläggas för nästa års riksdag.

Övningslärarorganisationen har också framfört ett önskemål att instruktörer i gymnastik för lärare vid folkskolan och även övningslärare i andra ämnen och skolkökslärarinnor, som ansvara för skolbarnsbespisning ute i landet, skulle få inräkna visst antal veckotimmar för tjänstgöringen i det totala veckotimantalet. Detta har tillstyrkts av skolöverstyrelsen, men varken departementschefen eller utskottet har framlagt något förslag härom. Det är ett förhållande som man måste beklaga.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt hoppas jag att riksdagen tar upp denna fråga till förnyad prövning, men jag ställer som sagt inte något yrkande vid detta tillfälle.

Herr KYLING: Herr talman! När riksdagen för ett par år sedan beslutade att i princip ge dessa övningslärare en lönerегlering, framförde jag i denna kammare en del anmärkningar mot detta principbeslut. Jag skall emellertid, herr talman, inte i dag dra upp de anmärkningar jag då gjorde. Jag vill bara konstatera, att trots att det beslut vi nu äntligen skola fatta inte innefattar allt det man skulle önska i detta

sammanhang, blir det dock en viss ordning och reda i förhållandena.

Det är emellertid en punkt, om vilken jag vill säga ett par ord. Utskottet har delat upp sig på denna punkt, och det finns en rätt stark reservation för det, som jag skulle vilja ta upp i detta sammanhang. Det gäller slöjdlärarna vid våra seminarier. Dessa slöjdlärare ha av en eller annan anledning kommit vid sidan. I det tidigare beslut, som jag nyss åberopade, står det nämligen: »Ordinarie och extra ordinarie lärare, som å sin tjänst meddela undervisning under minst 14 veckotimmar, må därutöver tillgodoräkna sig högst tre veckotimmar, då undervisningen avser utbildning av lärare i något av ämnena teckning, musik och gymnastik med lek och idrott vid folk- eller småskoleseminarierna eller i ämnet hushållsgöromål vid statens skolköksseminarium och hushållsskola.» Härvid ha slöjdlärarna blivit bortglömda. Om man går till sakkunnigutredningen, finner man faktiskt, att de sakkunniga på sidan 143 i sitt betänkande framföra en stark motivering för att även slöjdlärare, som delta i lärarutbildningen vid seminarierna, böra erhålla samma nedsättning i undervisningsskyldigheten som de övriga övningslärarna vid samma seminarium.

Man frågar sig, hur det kunde komma sig att dessa slöjdlärare blevo bortglömda. Jag tror man kan finna förklaringen i vad utskottet åberopar om att dessa slöjdlärare i alla fall ha fått en så mycket bättre lönegradsplacering än slöjdlärarna vid de vanliga skolorna — man åberopar att de ligga 5—7 lönegrader över. Till det vill jag, herr talman, bara säga, att det är fel att göra en jämförelse mellan slöjdlärarna i de vanliga skolorna och slöjdlärarna vid våra seminarier. Som jag sade förra gången denna fråga behandlades är det nämligen så, att slöjdlärarna faktiskt ha blivit placerade mycket lägre än de i själva verket borde bli. Detta beror på att

Avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

det här i landet inte finns något slöjdlärarseminarium. Riksdagens beslut förra gången innebar, att slöjdlärarna skulle få en bättre lönegradsplacering när det hade inrättats ett seminarium för dem. De slöjdlärare, som anställas vid våra seminarier, ha emellertid inte bara samma utbildning som slöjdlärarna vid våra vanliga skolor ha, utan det är numera praxis att slöjdlärare vid seminarierna skola vara folkskollärare. Jag tror inte det finns mer än två äldre slöjdlärare i hela landet som sakna denna examen. Av den anledningen anser jag att det skulle varit väl befogat att ge dessa lärare samma möjligheter och rättigheter som de övriga övningslärarna.

Här gäller det alltså icke, herr talman, någon lönegradsplacering, utan det gäller uteslutande huruvida dessa lärare i likhet med övriga skola få rätt att erhålla tre timmars nedsättning i sin undervisningsskyldighet. Man har åberopat, att de övriga lärarna ha ett visst arbete att förbereda sig till sina lektioner, men det är klart att man med samma skäl kan åberopa det merarbete, som slöjdlärarna ha. Först och främst skola de förbereda sig till att lära sina adepter vid seminarierna att undervisa i slöjd, och vidare är det ett visst merarbete med att ordna i slöjdsalen efter dagens slut.

Nu har det till utskottets utlåtande fogats en reservation på denna punkt. När jag kommer att yrka bifall till denna reservation, gör jag det därför att jag anser att just slöjden vid våra skolor icke får sättas i någon stryckklass. Jag tror att när vi om ett par dagar skola fatta beslut om den nya skolan, komma vi att i detta beslut även innefatta, att de manuella ämnena på skolschemat skola få ett större värde än vad de hittills ha haft. Jag tycker därför att det vore helt berättigat att dessa lärare, som nu utbilda blivande slöjdlärare, skola ha samma förmåner som övriga övningslärare.

Innan jag nu slutar mitt anförande med att yrka bifall till reservationen, vill jag bara med ett par ord sammanfatta vad detta utskottsutlåtande i själva verket innebär. Jag tänker då på kyrkomusikerna och organisterna. De få genom detta beslut sin lönefråga löst, och jag vill bara tillägga, herr talman, att jag hälsar det med tillfredsställelse, ty just i år fira kyrkomusikerna och organisterna sin 50-åriga lönekamp. Det kan därför vara på tiden att de få sin lönefråga löst.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng, Larsson* i Karlstad och *Nihlfors*.

Herr LINDHOLM: Herr talman! När vi behandlade denna proposition i utskottet, försökte vi så långt vi ansågo det vara möjligt att tillgodose de olika önskemål, som motionsledes hade framförts, och den som läser utskottsutlåtandet litet noggrannare har inte anledning till sådana klagotoner som dem exempelvis herr Kyling har kommit med i dag. Jag har mera en känsla av att man inom den kategori, som här är berörd, har all anledning att känna sig tillfredsställd med att man 1950 beslutar på sätt som här föreslås i deras lönefråga. Det innebär att de ha fått en i förhållande till andra grupper i viss mån privilegierad ställning.

När man sedan går in på den sakkritik, som herr Kyling här har presterat, så har han väsentligen uppehållit sig vid slöjdlärarna. Men, herr Kyling, det finns dock så vitt jag kan finna rätt starka skäl, som tala för utskottets ställningstagande på denna punkt. Vi hänvisa dels till den prövning av tjänstgöringstiden, som verkstälts av de sakkunniga, och dels till den omständigheten, att dessa lärare placerats 5—7 lönegrader över normallönegraden, un-

Tjänste- och familjepensionering för statsråd.

der det att de övriga, som få favören av tre timmars kortare tjänstevecka, endast ligga fyra lönegrader över normallönegraden. Det innebär ju att de äro kompenserade fullt ut. Om det emellertid i praktiken skulle visa sig, att det finns starka sakliga skäl som tala för att även de skola tillerkännas dessa tre timmar, anse vi att man först bör pröva den saken ytterligare, innan vi kunna gå längre.

Jag skulle ju kunna, om jag ville använda ett annat argument, säga att för övriga medborgare gäller 48 timmars arbetsvecka i det här landet, men, herr talman, jag vill inte använda detta argument.

Jag ber, herr talman, att med understrykande av vad utskottet på denna punkt har anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till vad utskottet hemställt dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Tjänste- och familjepensionering för statsråd.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av väckta motioner angående tjänste- och familjepensionering för statsråd.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Åkerberg m. fl. (I: 165) och den andra

inom andra kammaren av herr Hedlund i Rådomb. fl. (II: 365), hade hemställts, att riksdagen måtte, med beaktande av i motionerna anförda synpunkter, besluta om bestämmelser angående tjänste- och familjepensionering för statsråd.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 165 och II: 365 för sin del besluta, att beträffande tjänste- och familjepensionering av statsråd skulle gälla de huvudgrunder, som angivits i bilaga till utlåtandet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SENANDER: Herr talman! Detta ärende ger anledning till vissa jämförelser. Vi behandlade för några dagar sedan en annan pensionsfråga. Den rörde folkpensionerna. Det gällde då, som alla känna till, frågan om kompensation för dyrtidsstegringen. Då visade riksdagen en kallsinnighet emot folkpensionärernas krav som var, jag måste använda uttrycket, frapperande. Redan detta borde vara anledning nog till att man reste motstånd mot det förslag, som nu föreligger, men dessutom finns det andra skäl som göra, att vi motsätta oss detta förslag.

Det första är att man i olika hänseenden och inte minst vid denna riksdag vid varje tillfälle, då det framkommit krav om förbättringar för de bredare folklagren, har hänvisat till det statsfinansiella läget, till samhällsekonomin o. s. v. Nu besvära tydligen inte dessa argument, men jag tycker likväl, att då man har anfört dem i andra avseenden, borde de också gälla här.

Ett andra skäl som gör, att vi icke kunna gå med på det förslag, som föreligger, är att vi anse, att då exempelvis riksdagsmännen få erlagga avgifter till sin pensionering och enligt ett förslag, som i princip är godkänt av riksdagen, komma att helt och hållet få bära kost-

Tjänste- och familjepensionering för statsråd.

naderna för sin pensionering i en framtid, så borde detta också gälla för statsråd.

Herr talman! Med vad jag här i kort-
het anfört och då jag anser, att denna
fråga mycket väl kan skjutas på fram-
tiden, ber jag att få yrka avslag på ut-
skottets hemställan.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det
förslag, som nu föreligger till kamma-
rens behandling, är ingenting annat än
en omarbetning av redan gällande pen-
sionsbestämmelser för statsråd. Herr
Senander bör nämligen uppmärksamma,
att det finns bestämmelser om att
statsråd kan få pension, men med hän-
syn till de politiska förhållandena är
det ju ingen som för närvarande tycks
ha möjlighet att kvalificera sig för en
sådan.

Om herr Senander sedan skall göra
demagogi i denna fråga, måste jag frå-
ga mig, varför inte herr Senander tar
steget fullt ut och yrkar avslag på hela
kungörelsen om förordnandepension,
för att inte tala om den pension, som
herr Senander själv såsom statstjänare
kommer i åtnjutande av! Varför ställer
inte herr Senander också den i motsats
till folkpensionärernas blygsamma sum-
mor? Jag tror inte, herr Senander, att
den sortens argumentation går ens i Gö-
teborg.

Herr talman! Jag hemställer om bi-
fall till utskottets förslag.

Herr SENANDER: Herr talman! Den
argumentation, som herr Lindholm här
presterade, måste ju var och en, som
litet känner till förhållandena, fullstän-
digt underkänna.

Först och främst rör det sig här inte
om tjänster i vanlig mening; det rör
sig över huvud inte alls om tjänster.
Det rör sig om förtroendeuppdrag. Lika
väl som vi av principiella skäl voro
motståndare till att riksdagsmännen
pensionerades på statens bekostnad,
lika väl äro vi motståndare till att man

nu går in för pensionering av stats-
råden.

Det är emellertid inte detta som är
avgörande, ty vi ha inte tagit princi-
piell ställning till frågan om pensione-
ring av statsråd. Men då man alltid i
nuvarande läge återoppar de ekonomi-
ska förhållandena och den samhälls-
ekonomiska balansen som skäl för att
avslå andra berättigade krav, ha vi
främst av denna anledning vänt oss
emot att man nu forcerar fram ett pen-
sionsförslag för statsråd. Vi ha emeller-
tid därmed icke bundit oss för fram-
tiden, men vi anse att det mycket väl
kan anstå till dess att man får tillfälle
att lösa vida viktigare spörsmål än
detta.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Min
uppgift var fullt riktig, herr Senander.
Det finns pensionsbestämmelser för
statsråd, men de förutsätta att statsrå-
den uppnått 70 levnadsår och ha varit
statsråd oavbrutet i minst 30 år. För att
få pension före 70 levnadsår måste de
ha varit statsråd i 40 år.

Sedan skryter herr Senander med att
kommunisterna voro motståndare till
riksdagsmännens pensioner. Det är rik-
tigt, herr Senander, men det är sam-
tidigt också riktigt att den kommunist,
som satt i utredningen, tillstyrkte det
förslag, som utredningen kom med. Men
när man på kommunistiskt håll hade
den känslan, att detta kunde bli något
som man kunde värva röster på, då
vände man kappan efter vinden. Det är
det underlag, som herr Senander byg-
ger sin opposition på också i dag.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yr-
kande.

Herr FORSBERG: Herr talman! Det
var med ett visst intresse som jag hörde
herr Senander. Jag visste inte med sä-
kerhet, vad han skulle säga och vart
han skulle komma i fråga om sitt yr-
kande. Jag räknade nämligen med att
eftersom det här gäller rätt goda pen-

Tjänste- och familjepensionering för statsråd.

sioner, skulle han varmt förordade dessa. I likhet med den kommunistiska riksdagsgruppen ömmade herr Senander för några år sedan mest för de högre befattningshavarnas pensioner i samhället. När det gällde en statlig befattningshavare, som hade en pension på 9 000 kronor, ansågo nämligen den kommunistiska gruppen och herr Senander, att detta var alldeles för blygsamt, varför han talade varmt för att det skulle bli en ökning med något över ett tusen kronor, alltså till över 10 000 kronor. Dessa pensioner åt statsråd närma sig i alla fall den kommunistiska inställningen för några år sedan.

Jag bör tillägga, att kommunisterna bruka tala om att man skall hjälpa de små i samhället. Det gjorde man också den gången, och på vad sätt? Jo, när det gällde en banvakt skulle han enligt det kommunistiska förslaget få samma summarum ytterligare 57 kronor om året. Man ömmade alltså på ett helt annat sätt den gången än vad man gör i dag. Men det är ju alltid så här i livet, när det gäller kommunisterna. De gå alltid krokiga vägar. De ha aldrig gått en rak väg, utan det är en karusellåkning.

Herr SENANDER: Herr talman! Till herr Forsberg vill jag säga, att han aldrig haft en rak linje. Det bevisas inte minst av att han just angriper mig i en för honom själv ömtålig fråga, nämligen spørsmålet om samma pension åt de äldre statstjänstemännen som åt dem, som fingo sina pensioner reglerade 1947.

Nu är att märka, att det förslag, som då ställdes av oss, har senare genomförts av riksdagen utan att herr Forsberg haft ett ord att invända emot att därvid också direktörer m. fl. fingo de pensioner, som gällde för direktörerna i övrigt, d. v. s. dem som föllo under den nya staten. Om herr Forsberg hade varit rätlinjig, skulle han ju ha bekämpat

detta förslag och gått in för enbart de lägre befattningshavarna.

Det är emellertid uppenbart för var och en, att om det gäller ett pensionsreglemente som är fastställt att gälla även för de högre befattningshavarna, kan man inte gärna, om man vill ha samma reglemente för de äldre befattningshavarna, ställa ett förslag, som inte är i paritet därmed.

Sedan vill jag säga till herr Lindholm, att här är det inte alls fråga om att värva röster. Vårt ståndpunktstagande till riksdagsmännens pensionering ha vi icke på något sätt utnyttjat vare sig i valkampanjen eller annorledes, och det återstår för herr Lindholm att bevisa att vi gjort det. Den enda gång vi utnyttjat det var här i riksdagen, då jag nämnde det i förbigående i samband med behandlingen för några dagar sedan av folkpensionärernas dyrtidskompensation. Men var vänlig att påvisa, att vi i vår press eller vid något tillfälle annars sökt utnyttja detta! Vi ha nämligen ansett, att detta på sätt och vis är en riksdagens inre angelägenhet, och därför ha vi icke utnyttjat det i den offentliga propagandan, lika litet som vi komma att göra det i detta fall. Då det gäller statsrådspensionerna ha vi tagit ståndpunkt utifrån helt andra skäl och ha icke alls sett denna fråga demagogiskt.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Jag vill bara säga, att det råkar väl vara en ren tillfällighet, att kommunistiska talare på diskussionsmöten vid skilda tillfällen använt just detta som tillbygge mot oss socialdemokrater.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som å de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

Den militära sjukvården i Karlskrona.

§ 6.

Föredrogs vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; samt

första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Riksdagens år 1949 församlade revisorers berättelse m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av riksdagens år 1949 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning jämte vissa motioner m. m.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4—6.

Lades till handlingarna.

*Punkten 7.***Den militära sjukvården i Karlskrona.**

Utskottets i punkten gjorda hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr FAST: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag besvarar kammaren

vid detta tillfälle, men jag anser det vara min skyldighet att i detta samband lämna en redogörelse för den militära sjukvårdens utveckling i Karlskrona, eftersom jag haft Kungl. Maj:ts uppdrag att leda förhandlingarna under det andra förhandlingsskedet mellan kronan och Blekinge läns landsting och därjämte haft att uppgöra förslag till upprustning av truppförbandssjukvården och genom överenskommelser mellan kronan och berörda landsting söka avveckla de statliga s. k. garnisonssjukhusen.

Jag vill då först erinra om att i fråga om fördelningen av driftkostnaderna mellan kronan och Blekinge läns landsting hade redan den första kommitté, som sysslade med denna fråga, uppgjort ett kontraktförslag. Vad landstinget icke då godtog var denna utredningsförslag om byggnadernas utformning och fördelningen av byggnadskostnaderna m. m. Det var dessa kvarstående tvister, som den kommitté, som jag hade nöjet att tillhöra, hade att lösa.

Eftersom det icke minst genom de marina myndigheternas krav på många vårdplatser visade sig ogörligt att nå överenskommelse med landstinget annat än genom att kronan lämnade ersättning till landstinget för det antal platser som kronan ville förfoga över, var man inom kommittén mycket angelägen om att kronans platsantal i görligaste mån begränsades. Jag vill i ärlighetens namn här framhålla, att denna strävan stöddes även av landstingsrepresentanterna, som vid flera tillfällen framhöllo, att det måhända för landstinget framdeles skulle medföra svårigheter, om kronan beräknade sitt vårdplatsbehov alltför högt. Genom särskilda experter, de förnämsta man kunde få, genomgingos sjukjournalerna nere vid Karlskrona garnisonssjukhus för flera år tillbaka. Med utgångspunkt härifrån sökte man göra ett bedömande av platsbehovet. Genom de marina myndigheternas krav på vårdplatser blev antalet av dessa likväl högre än vad

det annars skulle ha blivit. Trots att sålunda redan i kommitténs förslag vårdplatsernas antal blev för högt, ansågo sig de marina myndigheterna icke kunna godtaga kommitténs förslag i detta avseende. Om jag icke missminner mig, fingo de marina myndigheterna vid den tidpunkten ett visst stöd ifrån försvarets sjukvårdsstyrelse. De marina myndigheternas krav på ytterligare vårdplatser för militären hade till följd, att man ifrån statsmakernas sida, sålunda även i riksdagen, till sist beslutade en icke oväsentlig utökning av antalet vårdplatser, framför allt av de s. k. beredskapsplatserna. På de marina myndigheternas förslag uppfördes tvänne fristående beredskapsbaracker med om jag minns rätt 40 vårdplatser i vardera baracken. Landstinget skulle mot självkostnadspris svara för driften av dessa beredskapsplatser.

Jag vill vidare erinra om att utredningskommittén icke ansåg det erforderligt med även en militär lasarettsoverläkare på medicinavdelningarna utan höll före att man borde nöja sig med en överläkare och en biträdande lasarettsläkare. Detta ansågs icke godtagbart från de marina myndigheternas sida. Statsmakterna togo hänsyn till dessa krav, vilket i sin tur medförde att det måste inrättas två självständiga mottagningsavdelningar med därav föranledda ökade utrymmesbehov.

Till försvar för kraven på många militära vårdplatser kan bl. a. anföras, att man mest hade erfarenheter från de år då det rädde militär beredskap och krigsavlöningsreglementet tillämpades, vilket tillförsäkrade all inkallad militär fri sjukvård. Sjukjournalerna gävo sålunda ringa vägledning om det verkliga behovet av vårdplatser. Vidare vill jag framhålla, att militären i Karlskrona under senare år kommit att väsentligt minska i antal och att det vid tiden för utredningen och för statsmakternas beslut endast fanns några få och ganska bristfälliga truppförbandssjukplatser i

Den militära sjukvården i Karlskrona.

Karlskrona. Sedan dess har det byggts förstklassiga truppförbandssjukhus, vilkas vårdplatsantal uppgår till 103, om jag icke missminner mig. Det har sålunda byggts moderna sjukhus för truppförbandssjukvården med ett antal vårdplatser, som sannolikt är större än behovet av sådana. Genom tillkomsten av dessa väl utrustade truppförbandssjukhus har man undan för undan kunnat minska den militära beläggningen vid A-sjukhuset. Man har sålunda där kunnat behålla en hel del patienter, som man tidigare absolut inte hade räknat med att kunna ha kvar. Det bör vidare observeras, att förbättrade behandlingsmetoder och nya läkemedel ha väsentligt förkortat liggetiden och möjliggjort, att sjuka i större utsträckning än tidigare kunna vardas på annat sätt än på A-lasarett. Vad angår det omtalade skiljedomsutslaget, så påverkades detta av de jag skulle vilja säga på historisk grund vilande säregna förhållandena beträffande fri sjukvård för militären i Karlskrona.

Ja, vad kan nu göras för att minska statens kostnader, framför allt de s. k. fasta platskostnaderna? Det är i detta sammanhang att observera, att byggnadsprogrammet ännu icke fullföljts utan att därav kvarstår bl. a. den s. k. medicinbyggnaden, som skall inrymma medicinsk vårdavdelning, gynekologisk avdelning, barnbördsavdelning och ögon- och öronavdelning med härtill hörande mottagnings- och behandlingslokaler. Här skola också inrymmas centrallaboratorium och undervisningslokaler. Den medicinska vården vid lasarettet är provisoriskt ordnad i det vid lasarettet uppförda epidemisjukhuset, vilket medfört att epidemisjukvården är i miserabelt skick inom länet.

När ritningarna till denna medicinbyggnad voro klara och byggnadstillstånd var medgivet, visade det sig, att kostnaderna stigit mycket väsentligt utöver vad som beräknats, detta dels på grund av de allmänt stegrade priserna

Den militära sjukvården i Karlskrona.

men dels också beroende på att man måste tillmötesgå en del krav på bättre utrymmen. Även tidigare byggnader hade visat sig bli kostsammare än vad som beräknats — såsom fallet ofta är med sjukhusbyggnader. Detta har under hand anmälts till försvarsdepartementet. I det läget ansåg byggnadskommittén det nödvändigt att gå till både Kungl. Maj:t och landstinget med anmälan om hurudana förhållandena utvecklats. I samband härmed återkallades också det erhållna byggnadstillståndet. Men man ansåg vid den tidpunkten att detta var påkallat även med hänsyn till gällande kontraktsbestämmelser. Man gjorde klart för landstingsrepresentanterna, att man borde söka sig fram till en ny överenskommelse rörande driftkostnaderna, varvid dessa skulle baseras på antalet ianspråktaga vård dagar. Sådana förhandlingar inleddes också ganska snabbt under generalläkarens ledning. Vad kommittén väl i första hand hade att eftersträva var att vid förhandlingarna med landstinget söka uppnå ett avtal i fråga om driftkostnaderna, där staten betalar per vård dag och där statens behov av vård platser räknas ned så långt, att landstinget inte i onödan behöver hålla platser som icke bli belagda. I fråga om fördelningen av byggnadskostnaderna framhölls nödvändigheten av att man fick en överensstämmelse i stort. Man borde sålunda närmast söka jämförelse med de avtal som slutits med landsting, när garnisonssjukhus nedlagts och A-sjukvården övertagits av landsting.

Jag erinrar om vad utskottet under hand inhämtat — och jag tror mig kunna meddela att det är riktigt — att förslag till preliminär överenskommelse nu godkänts av landstingets delegerade, vilket förslag lär ha godtagits även av landstingets förvaltningsutskott och väl redan torde ha överlämnats till Kungl. Maj:t eller under de närmaste dagarna komma att av sjukvårdsstyrelsen överlämnas.

Detta förslag till överenskommelse går ut på att staten icke skall i byggnadskostnader för Karlskrona lasarett erlägga mer än som av statsmakterna anvisats i olika delbeslut eller sammanlagt i runt tal 4 000 000 kronor. Landstinget blir ägare till lasarettet men skall i erforderlig utsträckning upplåta vårdplatser vid lasarettets olika vårdavdelningar för militära patienter, för vilka kronan har att lämna fri sjukvård.

Staten skall i vårdkostnader endast erlägga betalning för ianspråktaga vårdplatser räknat per vård dag och skall sålunda inte bestrida några fasta kostnader. Staten skall icke heller erlägga något tillägg till vård dagskostnaderna för engångsanskaffningen av byggnader och inventarier, eftersom kronan betalat sin andel i dessa engångskostnader.

Landstinget skall övertaga beredskapsavdelningen för den kostnad som staten fått vidkännas för densamma. De s. k. sjukvårdsbarackerna skola fortfarande kvarbli i kronans ägo, men förhandlingar om att landstinget skall övertaga dessa kunna senare upptagas som en fristående uppgörelse.

Det gamla avtalet om driftkostnadernas fördelning upphör att gälla från den 1 juli i år. Härefter skall betalning lämnas efter de grunder jag redogjort för.

I driftavtalet har inluttit en punkt om att, därest värden av försvaret tillhörande personal å civila sjukhus kan komma att enhetligt regleras, skola de enhetliga reglerna oavsett i avtalet intagna bestämmelser komma i tillämpning även vid Karlskrona lasarett.

Jag vill även säga några ord när det gäller andra, kanske mindre betydelsefulla men principiellt viktiga ting, som av statsrevisorerna i detta sammanhang berörts.

Vad då först angår frågan, huruvida staten skall betala den verkliga dagkostnaden eller erlägga ersättning endast efter i länet utgående legosängs-

Den militära sjukvården i Karlskrona.

avgift vill jag framhålla, att de utredningar, i vilka jag medverkat, icke haft till uppgift att skapa någon ny rättsgrund i fråga om ersättning för de värnpliktigas sjukvård. Man skall också komma ihåg, att det härvidlag rört sig om län, där staten varit bunden av avtal och där man också kunnat åberopa hävdvunnen praxis. Om man nu vill skapa en ny rättsgrund, så får detta icke leda till att staten får fortsätta att driva s. k. A-sjukvård för garnisons-sjukhus på för staten utomordentligt oförmånliga villkor. Redan genom att staten håller truppförbandssjukhus — och jag vill icke bestrida lämpligheten därav — har staten erkänt sig vara skyldig att svara för åtminstone en del av de värnpliktigas sjukvård. Att göra skillnad mellan truppförbandssjukvård och s. k. A-sjukvård är synnerligen svårt. Jag erinrar om att man vid många truppförband har goda och väl utrustade truppförbandssjukhus med skickliga läkare. Vid andra förband har man ännu kvar urusla sjukhus med en dålig utrustning. De senare kunna givetvis icke mottaga några s. k. A-värdfall, medan motsatsen kanske blir fallet vid truppförband med välutrustade sjukhus. Jag erinrar vidare om att vid av staten drivna A-sjukhus landstingen icke debiteras för vård av de militära patienter, som tillförsäkrats fri sjukvård av staten. Jag vill vidare påminna om det förhållandet, att legosängsavgifterna variera ganska mycket mellan olika landstingsområden, från en krona i Norrbottens och Malmöhus län till, om jag icke missminner mig, kronor 4:50 i Stockholms stad. Om staten skulle betala fullt endast för de värnpliktiga, som tillhöra annat landsting eller stad utanför landsting, skulle detta komma att betyda, att vissa län skulle bli mera betungade än andra, beroende på förbandens förläggning i förhållande till landstingssjukhusen. Jag erinrar vidare om att mellan landstingen har träffats en överenskommelse om värd-

dagskostnaden för utomlänspatienter men att denna uppgörelse icke godtagits av storstäderna utan att landstingen där fått betala de verkliga kostnaderna.

Vill man gå fram efter sådana enhetliga linjer, ja, då måste landstingen och städerna utanför landsting genom lag åläggas att helt svara för även den militära sjukvården och detta efter en legosängsavgift som är enhetligt fastställd för hela landet. Samma enhetlighet kräves också när det gäller militär-sjukvård, som lämnas till utanför länet bosatt militär, som har rätt till fri sjukvård. Jag vågar inte yttra mig om hurvida det här är möjligt att gå fram på lagstiftningens väg. Men jag tror att jag kan uttala, att det inte är möjligt att genom fria förhandlingar nå fram till ett dylikt resultat.

Jag vill även säga något om det klandrade s. k. trekronorstillägget till värddagskostnaderna. Frågan om ersättning per värddag för huvudmannens kostnader för sjukhusens uppförande och engångskostnaderna för inventarierna uppkom först vid förhandlingar med Stockholms läns landsting om vård av patienter från länet vid Stockholms nya garnisonssjukhus. Centrala sjukvårdsberedningen uppgjorde då ett förslag, som gick ut på att man till dessa kostnader, om de beräknades per värddag, skulle behöva ett tillägg på 3 kronor. Detta belopp har godkänts av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen. Att dessa kostnader inte ha ingått i den allmänna sjukhusstatistiken beror på att man har velat ha denna så enkel som möjligt. Man är för närvarande emellertid beredd att lägga om denna statistik, så att man får fram de verkliga kostnaderna per värddag. Man kan ju inte gärna tillämpa olika metoder, när staten i ena fallet är den som betalar och i andra fallet den som tar emot betalningen. Det måste finnas en viss likformighet.

Jag vill erinra om att det av olika

Den militära sjukvården i Karlskrona.

skäl inte är möjligt att utan stark överbeläggning genomsnittligt utnyttja vårdplatserna på ett sjukhus mer än till ungefär 85 å 90 % per år. Möjligheten till ett jämnt utnyttjande av samtliga vårdplatser minskas rätt väsentligt, därest man vid ett A-sjukhus är tvungen att till följd av ingångna kontrakt vara beredd att mottaga patienter från en större militärförläggning. Om då staten inte behöver lämna någon ersättning för att man håller dessa reservplatser utan endast betalar för i anspråk tagen vård dag, måste jag säga, att staten har kommit ovanligt hyggligt undan. Jag är den förste att medge, att driftkostnaderna per vård dag vid Karlskrona lasarett ha varit ovanligt höga, men det är inte något enastående när det är fråga om beredskap. För några år sedan gjorde vi en undersökning av vad landstingen fingo betala per vård dag på epidemisjukhusen, där man behövde många reservplatser, och där visade sig kostnaderna vara orimligt höga.

När man talar om att landstingen bära vårda militär personal, som tillerkänts fri sjukvård, på samma villkor som gälla för inom länet bosatta civila medborgare, bör det iakttagas, att det med hänsyn till risken för olycksfall och även för sjukdomar inte går att helt jämställa militären med den civila befolkningen.

I statsrevisorernas berättelse återfinnes ett uttalande, som även statsutskottet gjort mer eller mindre till sitt eget, men som nog inte är alldeles riktigt. Det sägs, att det skulle finnas flera avtal, som äro likställda med det som ingåtts med Blekinge läns landsting. Så är inte fallet. Det finns inte någon plats, där man har de s. k. fasta dagkostnaderna eller några anordningar som motsvara vad jag i detta sammanhang har berört.

Herr talman! Jag vill inte yttra mig om huruvida det är möjligt att efter en företagen utredning komma fram till en sådan enhetlighet, som statsreviso-

rerna och nu även statsutskottet ha låtit framskynta som önskvärd. Man kan inte uttala sig om den saken, förrän en sådan utredning har gjorts. Jag är nog tveksam om huruvida man kan komma fullt så långt som det har ifrågasatts från statsrevisorernas sida. För att åstadkomma största möjliga enhetlighet är utan tvekan en klarläggande utredning på detta område påkallad, så att man kan se hur rättsförhållandena mellan staten och landstingen och städer utanför landsting böra kunna gestalta sig.

Jag har velat lämna denna redogörelse med hänsyn till det engagemang som jag har haft i utredningsarbetet. Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9—13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14 och 15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 16 och 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21 och 22.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 178, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna för disposition av fonden för vissa stöd-

Motioner om en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen.

åtgärder inom malmkommunerna (3-miljonersfonden); och

nr 179, i anledning av väckta motioner om byggande av en cykelstig inom övre Sopperoområdet i Norrbottens län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Motioner om en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av väckta motioner om en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr SPÅNGBERG: Herr talman! Den motion, som nu föreligger till behandling, gäller en utbyggnad av järnvägen från Malung till Flisa i Norge. Det är alltså fråga om en av de aktuella mellanriksbanor, som under senare år då och då ha varit föremål för behandling. Järnvägslängden på den svenska sidan från Malung fram till Medskogen vid norska gränsen är ungefär 10 mil. En beräkning av kostnaderna har även gjorts, och de belöpa sig till omkring 27 milj. kronor, beräknat efter priserna år 1948. Bakom motionen ligga mycket omfattande förarbeten, främst av de kommunala myndigheterna i norra Värmland men även av kommunala myndigheter i Dalarna. Representanter från samtliga partier stå bakom motionen, och vi ha haft flera sammanträffanden med representanter för kommunerna. Det har inte sparats någon möda för att tränga in i detta problem så långt som det har varit möjligt med de begränsade möjligheter man kan räkna med att ha i ett sådant förberedelsearbete.

Vi ha givetvis främst tänkt på kommunikationerna i Värmland. Dessa ha ju många gånger varit föremål för be-

handling, men vi ha funnit att problemet på detta sätt kan lösas till gagn även för andra delar av landet.

Som kammarens ledamöter kunna se av utskottets utlåtande har motionen varit remitterad till järnvägsstyrelsen och till länsstyrelsen i Värmlands län, vilka var för sig ha avgivit yttrande. Järnvägsstyrelsen har föreslagit avslag på motionen, medan länsstyrelsen har tillstyrkt en utredning. Utskottet har å sin sida följt järnvägsstyrelsens anvisning och hemställer om avslag på motionen under hänvisning till att frågan om kommunikationsförhållandena i norra Värmland nyss har varit föremål för utredning av en särskild kommitté. Utskottet hänvisar till denna kommittés betänkande, där denna »givit uttryck åt den bestämda uppfattningen, att en utbyggnad av järnvägsnätet inom nämnda område icke kunde anses försvarligt ur ekonomisk synpunkt». Utskottet tillägger mycket riktigt: »Därmed har närmast åsyftats anläggandet av en järnväg i Klarälvsdalen.» Men sedan säger utskottet, att »vad kommittén härutinnan anförde torde emellertid äga full tillämpning även på det av motionärerna nu förordade järnvägsprojektet». Det förefaller, som om utskottet skulle draga alltför bestämda slutsatser ur förhållanden, som utskottet faktiskt inte har satt sig in i.

Problemet om Nordmark—Klarälvens järnväg kan ju inte utan vidare jämföras med det nya förslag, som vi ha framlagt i motionen. Det förefaller, som om utskottet skulle ha gjort sig skyldigt till en feltolkning av de betänkligheter, som kommittén har anförut mot utbyggnandet av Nordmark—Klarälvens järnväg. Kommittén har anförut betänkligheter mot anläggandet av en lokalbana utefter Klarälven, men det tillägges, vilket framgår av det material, som är bifogat utlåtandet, att det gäller, såvitt denna inte utbygges såsom en mellanriksbana. Detta ändrar ju förutsättningarna, så att man inte kan jämföra det i

Motioner om en järnvägsförbindelse mellan Malung och Flisa över Medskogen.

motionen föreslagna järnvägsprojektet med utbyggandet av en lokalbana utefter Klarälven. Det förra alternativet har ju inte utretts av den kommitté, som utskottet åberopar.

Det är visserligen sant, att järnvägsstyrelsen har avstyrkt förslaget, men man kan inte bortse från att länsstyrelsen i båda fallen har givit sin anslutning till en utredning för att folket i dessa bygder, där avståndet till närmaste järnväg ofta är upp till 15 mil, skulle kunna få tillgång till järnväg.

Vi motionärer ha velat sammanknyta det lokala kommunikationsintresset med det riksbancintresse, som nu är aktuellt. Avståndet från Storlien till Charlottenberg är utefter gränsen omkring 40 mil. Det är givet, att det på detta långa avstånd med nödvändighet bör finnas utrymme för en järnväg. Det är ju möjligt, att när de utredningar som nu pågå — en sockenutredning i Dalarna och en annan i Härjedalen — ha avslutats skall det visa sig, att en mellanriksbana skulle bli bäst ungefär så som vi motionärer ha tänkt oss den. Vi ha oss exempelvis bekant, att handelskammaren i Gävle i något sammanhang har förordat en linje Malung—Flisa framför andra förslag till mellanriksbana. Frågan har sålunda långt större räckvidd än vad järnvägsstyrelsen och utskottet ha berört i sina yttranden.

Vad som är viktigt för oss uppe i Värmland är att någonting göres, så att det blir bättre kommunikationer. Utskottet hänvisar till den utredning beträffande utbyggnad och förstatligande av Nordmark—Klarälvens järnväg, som har företagits för någon tid sedan. Vi vänta i Värmland verkligen på att någonting skall ske, sedan denna utredning nu har fullgjort sitt arbete.

Jag vill säga — jag vänder mig här särskilt till kommunikationsministern — att vi motionärer säkert ha hela norra Värmlands befolkning bakom oss, om man möjligen undantar Uddeholms-

bolaget. Det ligger något utmanande i vad som för närvarande sker i norra Värmland. Under det att de kommunala myndigheterna ha ansträngt sig och fortfarande anstränga sig för att få tidsenliga kommunikationer och även ha fått vissa löften därom, försämrats kommunikationsförhållandena i dessa bygder.

Man har från allmänhetens sida krävt ett förstatligande av Nordmark—Klarälvens järnväg. Det har skett av framför allt två skäl. Det ena är att järnvägen för närvarande inte kan anses betjäna allmänheten så som en järnväg bör göra. Det andra är att personalen anses böra komma i samma ställning som personalen vid S.J. Jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter en resa och tala med befolkningen i dessa bygder. De skulle säkert få erfara, att mina påståenden äro riktiga.

Nordmark—Klarälvens järnväg har under den senaste tiden försämrats på flera sätt utan någon som helst hänsyn till allmänhetens intressen och krav. Man får rent av ett intryck av att norra Värmland är avsett att bli ett experimentfält för hur man skall kunna ordna post- och resandetraffiken utan järnväg även inom områden, där det finns järnväg. Som exempel kan jag nämna — jag kan inte underlåta att göra det för att ge en bild av läget — att man har beslutat att lägga ned resandetraffiken på bandelen mellan städerna Hagfors och Filipstad från och med den 10 nästkommande juni. För närvarande går det två tåg med resandevagnar i vardera riktningen på vardagarna och tre på sön- och helgdagar. Efter den 10 juni skola dessa resandevagnar dragas in. Därefter skola bara godståg få gå, och de resande hänvisas till andra trafikmedel. Nog är det egendomligt, att man när godstågen ända skola gå inte kan sätta till en personvagn, så att folk kan använda järnvägen. Och nog är det egendomligt, att detta sker just vid den tidpunkt, då semestertraffiken

Motioner angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

börjar. Då SJ sätter in extratåg för att underlätta turisttrafiken, drar man här i stället in persontrafiken.

På samma sätt ämnar man draga in postkupéerna. Det sker mot kommunernas, städernas och befolkningens protester och trots uppvaktningar under lång tid. Landstinget har gjort vad det har kunnat för att få fram bättre kommunikationer i dessa trakter. Det är klart, att befolkningen blir både besviken och förbittrad över dessa förhållanden. Men man är van vid motigheter i norra Värmland och har inte kastat yxan i sjön, utan man tror, att statsmakterna på något sätt skola taga hänsyn till traktens berättigade intressen. Det är därför det har varit så många uppvaktningar hos landstinget, hos länsstyrelsen och väl även hos regeringen.

Om det inte vore en sådan irritation, som det alltid är de sista dagarna under riksdagen med den trängsel som finns på talarlistan, skulle jag återge några detaljerade skildringar av vad delegationerna från Hagfors, från Filipstad och från kommunerna i norra Värmland ha anfört om järnvägsförhållandena ända från klarälvbanans början i Karlstad och hela vägen upp genom norra Värmland. Dessa skildringar ge bilder, som sannernligen visa nödvändigheten av att någonting göres. Jag skall emellertid hänvisa till de utredningar som ha gjorts, och jag ber särskilt kommunikationsministern söka sätta sig in i dessa förhållanden.

Nu fruktar man, att trafiken skall försämrans även på sträckan Hagfors—Karlstad. Det finns vissa tendenser, som tyda på detta, och då blir frågan av den storleksordningen, att statsmakterna måste se saken på ett annat sätt än hittills. Vi ha velat aktualisera järnvägsprojektet Malung—Flisa som ett led i detta.

Jag förstår mycket väl, att det inte tjänar någonting till att emot ett en-

hälligt utskott ställa något yrkande om bifall till motionen. Frågan är alldeles för viktig för att jag skulle vilja få en stor riksdagsmajoritet för ett direkt avslag på det förslag, som här har framlagts. Därför slutar jag detta korta anförande — ja, kammaren skräftar men det har blivit alltför kort i förhållande till det omfattande materialet — med en vädjan till kommunikationsministern att beakta de synpunkter till frågans lösning, som jag här har framfört.

Häruti instämde fru *Humla*.

Herr **MALMBORG** i Skövde: Herr talman! Då herr Spångberg inte ställt något yrkande, har jag inte någon anledning att närmare motivera utskottets förslag. Jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Motion angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av väckt motion angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

I en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå väckt motion (II: 368), vilken hänvisats till statsutskottet, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till åtgärder för att tillgodose behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

Utskottet hemställde, att motionen

Motioner angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

II: 368 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HOLMBERG: Herr talman! På en punkt innehåller det förevarande utskottsutlåtandet en alldeles överflödig polemik, nämligen när det gäller frågan om standarden på de bostäder, som finnas i Harsprånget, och en del av de åtgärder, som i övrigt äro vidtagna för arbetarnas trivsel. Ätminstone ha vi inte i vår motion riktat någon som helst kritik emot de åtgärder, som äro vidtagna på detta område, och eftersom jag känner till förhållandena skall jag gärna, om detta är nödvändigt, vitsorda, att vad som därvidlag åtgjorts på ett mycket fördelaktigt sätt skiljer sig från vad som brukar vara vanligt, när det gäller att ordna bostadsfrågan för anläggningsarbetare.

Men tyvärr innebär ju inte detta någon som helst hjälp för de många arbetare, som trots allt icke kunna få någon bostad. Trots att utskottet säger, att utskottets ledamöter ha företagit studier på ort och ställe vill jag ändå påstå, att bostadsförhållandena för åtskilliga arbetare — ett mycket stort antal för övrigt — äro skandalösa.

I vattenfallsstyrelsens skrivelse, som åberopas av utskottet, säges det, att kritiken mot vattenfallsverkets bostäder i Porjus innebär en mycket betydande överdrift. Några hälsorisker föreligga icke, påstår vattenfallsstyrelsen. Om detta också är den uppfattning, som utskottets ledamöter under sin studieresa ha kommit till, så måste detta bero på att de ärade utskottsledamöterna vid besöket i Porjus och Harsprånget ha varit blinda, eller också på att de inte alls ha bemödat sig om att se någonting utan ha litat på de uppgifter, som lämnats av vattenfallsstyrelsen.

En annan uppgift, som utskottet också blint tycks ha godtagit utan att självt

göra den minsta undersökning eller beräkning, är vattenfallsstyrelsens uppgift om vad det skulle kosta att bereda bostäder åt de gifta arbetarna vid Harsprångsbygget. Vattenfallsstyrelsen påstår nämligen, att detta skulle medföra en kostnad på inte mindre än 10 miljoner kronor, och utan att själv företa någon närmare utredning om saken åberopar utskottet denna uppgift och förklarar, att det är uppenbart orimliga kostnader. Det är väl också närmast av den anledningen som utskottet avstyrker de åtgärder, som vi ha föreslagit i motionen.

Inte ens en så lättkontrollerbar sak som uppgiften om hur stor del av arbetsstyrkan som består av gifta arbetare har man bemödat sig om att ta reda på. Vattenfallsstyrelsen har nämligen kommit till de s. k. orimliga bostadskostnaderna bl. a. genom att räkna med ett behov av familjebostäder för 80 procent av arbetsstyrkan. Denna siffra, 80 procent gifta arbetare, lär gälla för industri- anläggningar i allmänhet, men var och en som det minsta känner till under vilka förhållanden vattenkraftanläggningar och liknande anläggningsarbeten utföras vet, att arbetsstyrkan där i högre grad än vid andra industri- anläggningar utgöres av ungar. Det är ju för Harsprångets vidkommande också lätt att kontrollera att antalet gifta arbetare där uppgår till mellan 50 och 60 procent av hela arbetsstyrkan. Redan genom en sådan korrigerig av underlaget för vattenfallsstyrelsens beräkningar framgår det att bostadskostnaderna för de gifta arbetarna här måste bli mycket lägre än vad vattenfallsstyrelsen har räknat med.

Men även i övrigt är det alldeles obegripligt hur vattenfallsstyrelsen har kunnat komma upp till en kostnads- summa på 10 miljoner kronor. För att ha några stödpunkter därvidlag kan man ju använda de uppgifter, som angivas av vattenfallsstyrelsen själv. Det

Motioner angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

står t. ex. angivet i vattenfallsstyrelsens skrivelse, som utskottet åberopar såsom stöd för sitt avslagsyrkande, att medelpriset för de s. k. skivhusen, d. v. s. egnahem av den mycket enkla typ, som här skulle komma i fråga, uppgår till 6 200 kronor. Även om man förutsätter att vattenfallsstyrelsen helt och hållet skulle bekosta uppförandet av sådana hus för de drygt 400 gifta arbetarna, bli kostnaderna ändå inte 10 miljoner kronor utan 2,5 miljoner kronor. Men därtill kommer, att 71 arbetare redan ha egnahem och att åtskilliga ha en godtagbar bostad i Porjus. Det är också ett ansenligt antal arbetare, som inte alls reflektera på att ta upp sina familjer utan nöja sig med att bo i ungarbostäderna. Det rör sig alltså här om ett väsentligt mindre antal arbetare, som skulle vara i behov av egnahem eller andra familjebostäder, än vad vattenfallsstyrelsen, och därmed utskottet, har räknat med i sin konstruktion för det avslagsyrkande man kommit till.

Slutligen är det ingen som har vare sig hoppats på eller förutsatt att statsmakterna — via vattenfallsstyrelsen eller på andra vägar — helt skulle bekosta uppförandet av dessa egnahem. Vi ha i vår motion skrivit, att egnahemsbyggandet för ifrågavarande arbetare borde givas sådant stöd, att boendekostnaden i dessa hus — däri inräknad värdeförlust och andra kostnader för eventuell flyttning av bostaden när arbetet är slutfört — inte skulle bli större, än att arbetarna kunde skaffa sig sådana familjebostäder. Jag är ganska säker på, att med ett anslag på en halv eller trekvarts miljon kronor för detta ändamål skulle man kunna stimulera egnahemsbyggandet bland arbetarna vid Harsprånget i så stor utsträckning, att behovet skulle bli tillgodosett. Arbetarna ha redan nu i omkring ett 70-tal fall skaffat sig sådana bostäder utan några som helst statssubventioner,

och om de finge kostnaderna nedsatta med en fjärdedel eller en tredjedel genom statssubventioner, så skulle detta helt säkert mycket starkt stimulera tillkomsten av sådana familjebostäder.

Herr talman! Det är en vanlig fras att ledamöter, som få sina motioner avstyrkta av utskottet, säga, att det inte lönar sig att yrka bifall till motionen, men med hänsyn till den uppseendeväckande svaga, för att inte säga obefintliga motivering, som utskottet här anfört som stöd för sitt avslagsyrkande, vågar jag ändå yrka bifall till motionen II: 368.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr andre vice talman! Den föregående talaren slutade med att säga, att utskottets motivering var synnerligen svag och att han av den anledningen yrkade bifall till sin motion. Jag vill inte ge något värdeomdöme om innehållet i motionen, men nog tror jag att svagheten ligger mera hos motionen än i utskottets motivering.

Utskottets ledamöter, som ha rest genom de trakter där Harsprångets kraftverk är förlagt, ha beundrat det väldiga arbete, som där har utförts. Där har mitt i ödemarken vuxit upp ett modernt samhälle. Där finnas folkets hus, restauranger, badanläggningar o. s. v. Nu är det emellertid inte det som diskussionen här gäller, utan här gäller det bostäderna, väl närmast i Harsprånget. Den föregående talaren hade inte — i varje fall inte i början av sitt anförande — någon anmärkning att göra mot standarden på de bostäder, som finnas i Harsprånget. Jag förmodar att han då menade familjebostäderna, egnahemmen där. När han sedan talade om hälsoriskerna i några av bostäderna, vet jag inte om han syftade på ungarbostäderna eller på andra bostäder. När jag och några andra av statsutskottets ledamöter besökte norrländska

Motioner angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

kraftverk, även Harsprånget, kunde de bostäder vi besägo inte sägas vara på något som helst sätt hälsovådliga att bo i. Det är möjligt, och även troligt, att den bärande anmärkningen i motionen gäller *antalet* bostäder, inte bostädernas standard. Det är riktigt att antalet bostäder för gifta arbetare inte räcker till. Här kunna måhända anmärkningar göras. Men å andra sidan får man ju betänka vilka svårigheter som förefinnas, när det gäller att i dessa trakter utföra ett arbete av så väldiga dimensioner som kraftverksbygget i Harsprånget.

Vattenfallsstyrelsen har nu beräknat hur mycket det skulle kosta att uppföra familjebostäder där för det antal familjer, som man beräknar normalt skall finnas vid denna industrialanläggning under längre tid. Riktigheten av dessa beräkningar bestrides av den föregående talaren, men den saken får han diskutera med vattenfallsstyrelsen. I varje fall säga beräkningarna att kostnaderna skulle komma att uppgå till mycket stora summor, om man skulle uppföra egnahem för samtliga de gifta arbetare, som äro sysselsatta vid Harsprånget. Dessa utgifter måste komma att belasta kraftverksbygget. Vattenfallsstyrelsen har svårigheter här, det förstår man. Även vattenfallsstyrelsen måste nämligen ta ekonomiska hänsyn och försöka lotsa sig fram på bästa möjliga sätt. Jag vet också, att det på senare tid har varit väsentligt bättre ställt på detta område vid vattenfallsstyrelsens kraftverksbyggnader än för 10—12 år sedan.

Motionen tycks väsentligen gälla Harsprånget. Även om vi här hade varit villiga att vidta positiva åtgärder ligger saken för närvarande till så, att det inom den allra närmaste tiden måste ske en reducering av arbetskraften vid kraftverksbygget. Under sådana förhållanden kan det inte vara motiverat med en utbyggnad av antalet familjebostäder vid Harsprånget. Det är detta skäl

som varit avgörande för utskottets ställningstagande.

Herr talman! I övrigt ber jag att få hänvisa till den tämligen utförliga skrivelse i ärendet, som vattenfallsstyrelsen har avlämnat, och ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr JANSSON i Kalix: Herr talman! Jag tar till orda därför att länsbostadsnämnden i Norrbottens län i någon mån har varit inkopplad på detta problem. Vid årskiftet hade vi i Harsprånget ett sammanträde med ledningen för vattenfallen där uppe och med representanter för Jokkmokks kommun för att dryfta bostadsfrågan vid Harsprånget och de bostadsproblem, som skulle uppstå vid en eventuell, kommande utbyggnad vid Liggfallet. Från kraftverksledningen och från Jokkmokks kommun framhölls det då som önskvärt, att den familjebostadsbebyggelse som skulle komma till stånd inte förlades till Harsprånget eller Liggfallet — därest utbyggnad skulle komma att företagas där nere — utan man ville ha den förlagd till Jokkmokk och eventuellt, i någon mån, till Porjus.

För att kunna åstadkomma en dylik byggnadsverksamhet, som ur vattenfallsstyrelsens synpunkt skulle vara önskvärd, är det emellertid nödvändigt att erhålla en utökning av bostadsbyggnadskvoten för Jokkmokks kommun. Från länsbostadsnämndens sida voro vi helt naturligt intresserade av att medverka till en sådan bostadsbyggnation. Jokkmokks kommun förklarade sig också villig att, därest byggnationen kom till stånd, stå som företagare och att garantera vattenfallsstyrelsens arbetare bostäder i dessa fastigheter under så lång tid som behövdes för anläggningens färdigställande. I den mån arbetarna skulle vilja stanna kvar inom kommunen, skulle de också beredas fortsatt bostad i dessa fastigheter. Un-

Motioner angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

dersökningarna härom pågå alltjämt. Det tar litet tid. Herrens kvarnar mala litet långsamt, och om därför den debatt som förts här i anledning av den väckta motionen kunde bli en puff framåt för denna fråga, så skulle vi från länsbostadsnämndens sida inte se illa på den saken.

Jag tror att man billigast och riktigtast löser bostadsfrågan för anläggningsarbetarna och deras familjer på det sättet att kommunen garanterar bostäder åt dem, så länge de äro anställda där uppe. Då behöva de inte bekymra sig för hur de skola kunna släpa med sig bostäderna, när arbetet är slutfört. De ha då inte själva lagt ned några pengar i byggena, utan det blir en kommunens angelägenhet. Jokkmokks kommun är också så stor, att det inte kan bli fråga om någon överproduktion av bostäder, även om man där skulle få sig tilldelad en större kvot än som för närvarande kan lämnas åt kommunen.

Jag tror att den väg, som vi inom länsbostadsnämnden härvidlag gå, i samarbete med kommunen och vattenfallsstyrelsens platschef, är riktigare än den väg, som anvisas i motionen.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Med anledning av vad herr Jansson i Kalix här sagt vill jag erinra om, att vi i vår motion inte ha rekommenderat någon bestämd åtgärd, utan vi ha föreslagit att statsmakterna skola företa åtgärder över huvud taget för att lösa dessa bostadsproblem, och vi ha pekats på ett par framkomliga vägar.

Beträffande det som utskottets talesman sade, konstaterar jag, att han inte längre tycks vilja stödja sig på vattenfallsstyrelsens sifferuppgifter om kostnaderna. Det är ju mycket välbetänkt, eftersom ingen med stöd av vattenfalls-

styrelsens egna siffror kan på långa vägar ens komma fram till de kostnadsbelopp, som man där har kalkylerat med.

Vad sedan gäller vattenfallsstyrelsens ekonomiska svårigheter kan jag inte tänka mig, att man inte inom ramen för dess nettovinst, som i fjol uppgick till 45 miljoner kronor, skulle kunna satsa en halv eller tre kvarts miljon kronor till extra bostadssubventioner åt arbetarna, så att de få det människovärdigt där uppe i vildmarken.

I fråga om hälsorisken i vissa bostäder som finnas säger utskottets talesman, att han inte vet vilka bostäder jag åsyftade, när jag talade om den föreliggande hälsorisken. Det är ju märkligt att en ledamot av utskottet inte vet det. För det första finns tydligt angivet i motionen att det gäller vattenfallsstyrelsens bostäder i Porjus, och för det andra underströk jag i mitt anförande i dag att det gällde dessa bostäder, samtidigt som jag sade, att de åtgärder som vidtagits i Harsprånget äro föredömliga, men långt ifrån tillräckliga. För att verifiera mina uppgifter om hälsovädlingen i vattenfallsstyrelsens bostäder i Porjus skall jag tillåta mig att läsa upp ett par avsnitt ur en rapport från hälsovårdsnämndens ordförande, som företagit inspektion av ifrågavarande bostäder. Han skriver följande:

»Inom Lillselsoområdet äger vattenfallsstyrelsen tre bostadshus, B 18, B 19 och B 22. Dessa måste utdömas såsom hälsovådliga, om de ej genomgående och grundligt repareras och saneras.»

I ett annat avsnitt säges det i samma rapport:

»Det äldre bostadsbeståndet i Porjus är det sämsta tänkbara ur hälsovårdssynpunkt sett. Hela det s. k. Lillselsoområdet med äldre bebyggelse skulle utdömas och nedrivas. Hälsovårdsnämnden har hittills varit tvungen att än så länge låta med saken anstå, på grund av dels den oerhörda bostads-

Motioner angående åtgärder för tillgodoseende av behovet av bostäder åt arbetare vid kraftverksbyggen och liknande anläggningar.

bristen i Porjus, som ytterligare betonas och förökas genom bostadsbristen i Harsprånget», o. s. v.

Det är alltså ingen tvekan om att arbetarna i Harsprånget måste använda sig av bostäder, som hälsovårdsnämnden betecknar som ytterligt hälsovådliga, och att ett stort antal arbetare ha det så ställt, att de inte kunna ta dit sina familjer. Arbetarna måste därför år efter år bo i de bostäder som för närvarande finnas och därmed också ikläda sig stora extra kostnader.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! Den siffra, som vattenfallsstyrelsen angivit för kostnaderna för att lösa bostadsfrågan på det sätt, som i varje fall vattenfallsstyrelsen uppfattat motionärerna på, är sannolikt riktig. Herr Holmberg rör sig ju här med kostnader för flyttbara villor, men därtill kommer en del annat. Under sådana villor har man ju endast pålar. Man har ingen ordentlig sockel. Om man här tänker sig en källarvåning, som man skulle bygga för en mera permanent användning, är det mycket sannolikt, att vattenfallsstyrelsens beräkning håller. Kostnaderna för gator, vatten och avlopp böra läggas till den siffra herr Holmberg nämnde.

Vad beträffar de bostäder herr Holmberg uppehöll sig vid — det gäller speciellt några äldre hus, flerfamiljshus vid Porjus — förhåller det sig så, att vattenfallsstyrelsen har fått överta dessa från industrier, som hade för avsikt att starta drift där uppe i anslutning till att Porjus byggdes. Emellertid blev det inte något av med den saken, och sedan föranleddes vattenfallsstyrelsen att överta dessa bostäder. Det förelåg nog inte vid den tidpunkten behov av att ta dem allesammans, men å andra sidan fanns det ju t. ex. ett smältverk där, och i dessa gamla bostäder som ägas av

vattenfallsstyrelsen bo ett 80-tal familjer, som äro sysselsatta vid detta privatägda smältverk. Även en del i vattenfallsstyrelsens byggnadsverksamhet anställda bo i dessa gamla bostäder.

Vad hälsovårdsnämndens ordförande sagt om dessa bostäder är möjligt att säga om en mångfald bostäder här i landet. Här i Stockholm har man väl åtminstone tusentalet katastroffall, som varje hälsovårdsmyndighet, om den skulle säga vad den är skyldig att säga, skulle utdöma. Vi ha fått uppgiften, att man sysslar med att modernisera dessa äldre bostäder undan för undan. Man är på väg att bättra på dem. Följaktligen fanns det inte skäligen anledning att här säga, att det förelåg behov av särskilda påtryckningar om modernisering eller reparation av dessa byggnader.

Dessutom kan man ju tillägga, att arbetsstyrkan vid Harsprånget efter årskiftet kommer att successivt nedbringas. Om man fortsätter att flytta över arbetsstyrkan och fortsätter att bygga ut Liggafallet, som ligger en mil nedanför, kommer man där inte att behöva en lika stor arbetsstyrka. Det leder då till att med de bostäder som finnas, kommer man att få, kan man säga, relativt bättre tillgång till bostäder för dem som komma att vara kvar i arbetet med att bygga ut Liggafallet. Med anledning av att herr Ivar Jansson å länsbostadsnämndens vägnar fört fram tanken på att man skulle göra permanenta bostäder i Jokkmokk vill jag säga, att man ändock får lov att ha bostäder intill kraftverket, där arbetarna måste bo under veckan, eftersom avståndet till Jokkmokk blir för långt för att man skall kunna resa dit varje dag, och det förefaller mig inte heller vara att räkna med, att man i Porjus, sedan kraftverksbygget är färdigt, skulle för framtiden ha något särskilt stort behov av sådana mera permanenta bostäder. Jag ställer mig sålunda tveksam till huruvida man över huvud taget kan vara

Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

betjänt av att beträda den väg som herr Ivar Jansson här rekommenderat. Det kan ju tänkas, att den är framkomlig, men mig förefaller det som om det inte är alldeles klart, att man borde rekommendera en sådan lösning av frågan.

Herr JANSSON i Kalix: Herr talman! Jag vill framhålla att avståndet mellan Jokkmokk och Liggafallet inte är så stort. Det går daglig rälsbuss mellan Liggafallet och Jokkmokk, och det finns dessutom möjlighet att sätta in en vanlig landsvägsbuss, en åtgärd som vattenfallsstyrelsens platschef var mycket intresserad av då vi diskuterade detta. Det gäller ju bostäder för dem som ha familj. Det är inte roligt för familjen att komma ned till Liggafallet och bo där, men att bo i Jokkmokk under anläggningstiden skulle ingen hustru ha något emot. Jag tror nog, att den väg vi ha diskuterat är den enda framkomliga vägen. Den är också ekonomiskt fördelaktig, ty sedan anläggningsarbetena upphört kunna bostäderna nyttjas för andra familjer, därest dessa anläggningsarbetare skulle flytta från Jokkmokk. Bostäderna komma sålunda inte att stå tomma, och någon fara för att man kastar pengar i sjön föreligger sålunda inte. Jag tror att vi skola fortsätta den diskussion vi för närvarande föra med statsrådet om denna sak. Det är den framkomliga vägen.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag kan instämna med herr Jansson i Kalix i vad han sagt rörande transportförhållandena för de arbetare, som eventuellt skulle få bostäder i Jokkmokk. Det är inte alls sådana svårigheter som herr Åkerström påstår.

När herr Åkerström dessutom anser det vara ett bärande argument för motståndet mot att ordna bostadsfrågan för dessa arbetare, att det finns dåliga bostäder även i Stockholm, vill jag säga, att med en sådan motivering kan man

ju motsätta sig att det alls sker någon förbättring av bostadsbeståndet.

Vidare har herr Åkerström för att rädda utskottets spekulationer rörande kostnaderna sagt, att om man skulle bygga bostäder för permanent användning med källarvåningar och av en standard, som aldrig över huvud taget varit ifrågasatt vare sig i vår motion eller i vattenfallsstyrelsens beräkning, skulle man komma upp till dessa 10 miljoner kronor. Det är ju uteslutande en konstruktion. Vi ha ju aldrig talat om det i vår motion, och jag tror för övrigt, att om man skulle bygga bostäder vid kraftverksanläggningarna, skulle man inte göra sådana bostäder utan bostäder av skivhustyp, som kunna flyttas, när arbetet är färdigt. Det finns alltså över huvud taget inte ett enda sakligt argument för utskottets synpunkter i denna fråga. Vår framställning gäller, som jag tidigare understrukt, inte någon bestämd form för lösning av bostadsfrågan utan bara en framställning till regeringen att ta sig an denna sak, så att det blir ordnat på ena eller andra sättet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av väckta motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Åman (I: 78) och den andra inom andra

Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

kammaren av herr *Henriksson* (II: 88), hade hemställt, att riksdagen måtte medgiva att de extra ordinarie tjänstemän vid krigsflygskolan i Ljungbyhed, som enligt övergångsbestämmelserna till 1928 års avlöningsreglemente uppburit personligt lönetillägg, skulle erhålla retroaktiv lönefyllnad med de belopp, varmed det personliga lönetillägget minskats på grund av Ljungbyheds uppflyttning från dyrortsgrupp A till dyrortsgrupp C.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 78 och II: 88 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Rickard Lindström, Sundelin, Leunder, Lundqvist, Axel Andersson, Ward, Boman* i Kieryd, *Bergstrand, Kollberg, Jansson* i Kalix, *Henriksson* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledningen av motionerna I: 78 och II: 88 medgiva, att de extra ordinarie tjänstemän vid krigsflygskolan i Ljungbyhed, vilka jämlikt övergångsbestämmelserna till kungörelsen 1928:215 tillerkänts personligt lönetillägg men som i samband med Ljungbyheds uppflyttning i högre ortsgrupp fått sina lönetillägg minskade med belopp motsvarande den avlöningsökning, som den ändrade dyrortsgrupperingen medfört, skulle förklaras icke skola lida minskning i å tiden den 1 juli 1939—den 30 juni 1947 belöpande personligt lönetillägg.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HENRIKSSON**: Herr talman! Riksdagen har vid ett par tidigare tillfällen behandlat en fråga, som gäller rätt för tjänstemän att bibehålla personliga lönetillägg, när deras löner ha förändrats uppåt på grund av ändrade dyrortsförhållanden. Det har skett vid ett tillfälle 1939 för tjänstemän här i Stockholm och vid ett annat tillfälle

1941 för tjänstemän i Karlskrona. Det har nu visat sig, att det finns ytterligare en liten grupp, som har kommit i samma belägenhet som de tjänstemän hade gjort, vilkas löner behandlades av riksdagen 1939 och 1941. Det finns en grupp vid krigsflygskolan i Ljungbyhed, som hade vissa personliga lönetillägg, som minskades, när Ljungbyhed år 1936 flyttades upp ifrån dyrortsgrupp A till C. Då riksdagen behandlade motsvarande fråga 1939 och 1941 ansåg man, att billighetsskäl talade för att det inte borde ske någon minskning i det personliga lönetillägget, och följaktligen kommo vederbörande på grund av riksdagens båda beslut att få bibehålla sina personliga lönetillägg, tills de av andra orsaker miste dem, vilket skedde vid de tillfällen, då löne-regleringar därefter genomfördes.

I det nu aktuella fallet gäller det fem tjänstemän i Ljungbyhed. En av dem har under förra året gjort en personlig framställning för att få frågan reglerad. Vid den förberedande behandlingen av ärendet ha de myndigheter, som yttrat sig över framställningen, statens lönenämnd och statskontoret, konstaterat, att detta är ett fall som är analogt med dem som riksdagen tidigare haft under behandling. Man har uttryckt tveksamhet med hänsyn till den långa tid som förflutit, men man har ändå från lönenämndens sida inte velat motsätta sig, att frågan skulle underställas riksdagens prövning. Det har emellertid Kungl. Maj:t inte velat göra, och därför ha vi tagit upp frågan motionsvägen.

När utskottet i sin tur haft att behandla denna fråga, har man från majoritetens sida inte rest någon invändning mot att detta skulle vara ett fall, som är analogt med dem som tidigare ha behandlats. Man har emellertid framhållit, att det förflutit så lång tid sedan avdragen på lönetilläggen gjordes och att därefter andra förhållanden

Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

inträtt, och ansett, att motionen borde avstyrkas på grund därav. Från reservanternas sida menar man, att väl kan man anse, att det gått lång tid sedan dessa förhållanden inträtt, men att man inte därav bör draga så långtgående konsekvenser, att tjänstemännen av den anledningen icke skola få någon rättelse. Vi mena, att det bör räcka med att de inte kunna få rättelse för längre tid tillbaka än tio år, d. v. s. den tid man i allmänhet räknar med då det gäller sådana här saker.

Vi ha även sagt, att man, för att få det ordnat på lämpligaste sätt, bör gå tillbaka till den 1 juli 1939, då man fick ett nytt lönereglemente.

Vi anse sålunda, att det finns starka billighetsskäl, som tala för att man bifaller det yrkande, som är ställt i reservationen, så mycket mera som det här inte är vare sig fråga om några stora kostnader — totalt torde det för denna tid röra sig om en summa på 5 000 kronor — eller kan komma att föranleda några långtgående konsekvenser. Såvitt vi kunnat finna återstår bara detta fall oregerat. Detta talar ju också för att man av billighetsskäl skulle kunna medverka till att dessa tjänstemän finge samma rätt som tidigare vissa tjänstemän i Stockholm och Karlskrona i likartade fall ha fått.

Jag ber, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till reservationen till förevarande utlåtande.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Henriksson anför, att man 1939 och 1941 av billighetsskäl har tillstyrkt särskilt tillägg åt befattningshavare i fall, som voro i viss mån närbesläktade med det, varom herr Henriksson har motionerat. Men när man läser akterna till detta ärende, som varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, finner man, hurusom statskontorets innersta uppfattning var,

att ifrågavarande tjänstemän egentligen inte hade någon rätt till denna lönefyllnad, sedan de flyttats upp till en högre dyrortsgrupp, och hurusom såväl lönenämnden som försvarets civilförvaltning har uttalat sig synnerligen tveksamt i frågan. Det reella skälet mot bifall till framställningen är också, att det förflutit mycket lång tidsperiod, sedan dessa frågor voro verkligt aktuella.

Jag vill erinra om att det förekommit tvenne lönerogleringar under denna period — 1939 och 1947 års lönerogleringar — och det kan ju inte anses vara riktigt, att man efter två lönerogleringar av billighetsskäl skall tillrättalägga saker och ting, som enligt befattningshavarnas uppfattning icke ha tillrättalagts vid de lönerogleringar som verkstälts. Det är ju dock vid dessa tillfällen man bör rätta till slika ting. Jag vill dessutom erinra om att denna fråga var föremål för Kungl. Maj:ts prövning, om jag minns rätt, 1948, och framställningen föranledde då ingen åtgärd, så att här ha befattningshavarna fått sin fråga ganska ingående prövad. Till slut vill jag tillägga, att första kammaren har med mycket stor majoritet godkänt utskottets hemställan.

Jag hemställer, att andra kammaren i likhet med första kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Jag vill bara på en punkt lämna ytterligare en upplysning med anledning av att herr Lindholm talade om att det varit två lönerogleringar efter den tid då tjänstemännen ursprungligen fingo sina lönetillägg minskade. Det skall inte förnekas, men det är att observera, att den ena av dessa båda lönerogleringar hade trätt i kraft redan innan riksdagen fattade sitt beslut om tjänstemännen i Karlskrona. Den andra lönerogleringen har rättat till dessa förhållanden för tiden framåt, men alldeles självfal-

Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

let inte för tiden bakåt, eftersom man inte vid löner regleringar har möjlighet att rätta till förhållanden bakåt i tiden. Det måste förutsättas, att sådana frågor bli föremål för särskild prövning och i detta fall en prövning av riksdagen. Det är alltså förklaringen till att man inte kan fästa avseende vid att en löner reglering förekommit.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Nog förefaller det litet underligt, om man så pass många år efteråt skall ta upp och i riksdagen rätta till en eventuellt felaktigt utbetald lön. Det råder för övrigt tvist om huruvida utbetalningen var felaktig eller icke. Enligt statskontorets tolkning har kassaförvaltningen handlat riktigt. Sedan hade riksdagen av billighetsskäl bifallit en proposition. Det var visst 1941. Jag vill alltså erinra om att det här gäller en historia, som ligger ganska långt tillbaka i tiden och som genom de löner regleringar som förekommit har rättats till. Jag vill erinra om att det på andra avtalsområden också förekommer saker och ting, som förefalla befattningshavarna olämpliga och orättvisa men som sedermera vid avtalsrevisioner bli justerade, men de bli därför inte föremål för ytterligare prövning efteråt, utan då tillämpar man de nya bestämmelserna, såsom man har kommit överens om dem.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Jag vill till herr Lindholm säga, att det råder ingen som helst tvist om huruvida de tjänstemän det här är fråga om ha laglig rätt till denna retroaktiva lönefyllnad på grund av flyttning från en dyrortsgrupp till en annan eller icke. Det är obestridligt, att tjänstemännen inte ha att åberopa någon rätt till sådan retroaktiv ersättning. Hade de haft denna rätt, skulle frågan inte ha behövt föras inför riksdagen, utan den skulle ha lösts i annan ordning.

När denna fråga emellertid behandla-

des på rättslig väg, delade sig den myndighet, som hade avgörandet i sista hand, i två grupper, varvid den ena hälften av domarna ville tillerkänna tjänstemännen en sådan ersättning, under det att den andra hälften gick i motsatt riktning. Denna tveksamhet hos domstolen gjorde, att riksdagen vid förra tillfället, när det gällde tjänstemännen i Karlskrona, ändå ansåg att man av billighetsskäl borde bevilja tjänstemännen sådan retroaktiv ersättning, och samma billighetsskäl, som åberopades vid den tidpunkten, borde också kunna åberopas vid detta tillfälle.

Det kan ytterligare tilläggas, att arbetsdomstolen, i den mån den har haft att avgöra frågor, som gällt ersättning åt avtalsanställd personal, vid flera tillfällen intagit den ståndpunkten, att man icke bör minska det personliga lönetillägget, när lönerna förbättras på grund av flyttning till annan dyrort. Frågan är, som jag sade, för framtiden reglerad i nuvarande avlöningsreglemente.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Under dessa förhållanden anser jag, att antingen befattningshavarna eller deras organisationer borde ha sökt rättelse vid en tidpunkt, som låg närmare den aktuella händelsen, i stället för att komma något tiotal år efteråt och kräva rättelse i dylika ting.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Henriksson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Motioner om retroaktiv lönefyllnad åt vissa e. o. tjänstemän vid krigsflygskolan å Ljungbyhed.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 185, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobson i Vilhelmina äskade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 72 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående bidrag till f. d. materialförvaltaren L. Mårtensson för fortsatt forskning i fråga om riksdagens bondestånd; och

nr 17, i anledning av väckt motion om anställande av försök för möjliggörande av en snabbare publicering av kamrarnas debatter;

bevillningsutskottets betänkande nr 58, i anledning av väckt motion angående förhöjning av ortsavdragen i fråga om den statliga beskattningen; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 45, med anledning av väckta motioner om ytterligare statsbidrag till

Garnsviken—Vadasjön—Helgösjön—Hedervikens torrlägningsföretag i Stockholms län; och

nr 46, med anledning av väckta motioner angående utredning om vissa åtgärder för en förbättrad skogsvård.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogos vart för sig och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 50, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 51, angående Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1950/51 m. m., såvitt angår jordbruksärenden.

§ 14.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SEVERIN, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att tredje lagutskottets memorial nr 21 å morgondagens föredragningslista uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 15.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet, nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskott;

från andra lagutskottet, nr 329, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om till-

lägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd-jande av odlingen utav bruna bönor samt av hamp- och linodlingen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Prisclearing å kaffe.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 190, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1950/51 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av ban-

gårdsförhållandena i Hälsingborg jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 60, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om engångsunderstöd åt tapetseraren E. Haglunds änka;

jordbruksutskottets utlåtande nr 52, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner; samt

särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling jämte i ämnet väckta motioner.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 9.58 em.

In fidem
Gunnar Britth.